

udenrigs

EU's reformation
og de evige danske
forbehold

*Forenklet traktat,
kompliceret løsning*

Forsvar med forbehold

ØMU – solid succes

*Brug og misbrug af
folkeafstemninger*

Vejviser til primærvalgene *Michael Ehrenreich*

Kineserne kommer

Putin den Ustoppelige

John Howard: Storhed og Fald

Muhammedkrisen set fra Cairo

4 · 2007

Verdenshavet og Frederiksholms Kanal:

Har vi lært af Charta 77? **2**

Fodnote i marginen: Kulavigs eventyr *Bent Jensen* **4**

TEMA

Forenklet traktat – kompliceret løsning *Erik Boel* **5**

Lad EU gøre en forskel *Javier Solana* **17**

Forsvar med forbehold *Henrik Larsen* **23**

ØMU'en – en solid succes *Peter Nedergaard* **30**

EU-Parlamentet: Mere magt – mindre opbakning *Uffe Østergård* **36**

Brug og misbrug af folkeafstemninger *Erling Bjøl* **41**

BAGGRUND

Vejviser til USA's primærvalg *Michael Ehrenreich* **50**

Kineserne kommer *Hugo Gården* **58**

Putin den Ustoppelige *Anna Libak* **72**

John Howard: Storhed og Fald *Mads Qvortrup* **80**

Muhammedkrisen – set fra Cairo *Jakob Skovgaard-Petersen* **88**

Danmarks stemme: Tredje kvartal 2007

Michael Seidelin og Anders Jerichow **95**

Dokument: Mulighedernes samfund **98**

LITTERATUR

I hælene på Lasse *Herbert Pundik* **105**

Der var engang en høg *Jens Nauntofte* **108**

Fænomenet Hillary *Martin Krasnik* **111**

I klemme mellem Indien og Kina *Jørgen Ørstrøm Møller* **116**

Revolutionens mytologiske fædre og helte *Jens Lohmann* **120**

INDEKS

Artikler og anmeldelser i 2007 **127**

EU og undtagelserne

Den ny Lissabon-traktat blev formelt undertegnet af EU's stats- og regeringschefer den 13. december 2007. Traktaten fyldte ikke meget i valgkampen forud for det danske folketingsvalg den 13. november, da der var bred politisk enighed om den, og allerede den 11. december meddelte statsminister Anders Fogh Rasmussen, at traktaten ikke ville blive sendt til folkeafstemning. En beslutning som blev bakket op af Socialdemokraterne. Det ser således ud til, at det kun er irerne, der får lov at stemme om Lissabon-traktaten.

Til gengæld kan vi belave os på at skulle stemme om en eller flere af de snart 15 år gamle danske EU-undtagelser. Såvel i regeringsgrundlaget (se *Udenrigs* side 98-104) som i statsministerens redegørelse i Folketinget den 27. november 2007 blev det understreget, at tiden er løbet fra undtagelserne, der forhindrer Danmark i at deltage i vigtige dele af EU-samarbejdet, og at befolkningen bør have lejlighed til at tage stilling til dem ved en folkeafstemning. Budskabet blev gentaget i nytårstalen, hvor statsministeren understregede, at "Danmark ikke er med i hjertet af Europa" og at undtagelserne bør afskaffes, fordi de "afskærer Danmark fra at spille den rolle i Europa, som vi ellers kunne som ét af Europas mest velfungerende samfund".

Vi kender rumlen: Gamle mod-

standere – ikke alene mod euroen, forsvarssamarbejdet og det retlige samarbejde, men mod selve fællesskabet – vil melde sig med bekymring for dansk suverænitet. Tøvende tilhængere vil foretrække at lade den aktuelle statsminister forklare, hvorfor Danmark skal deltage i EU-med-det-hele, og Regeringen, De Radikale og Socialdemokraterne kan for en tid ventes at lade deres uoverensstemmelser vige til fordel for enighed om, at forbeholdene ikke tjener Danmarks interesser.

Udenrigs går i dette nummer ind i debatten. Erik Boel præsenterer den ny Lissabon-traktat og stiller skarpt på det retlige forbehold, Henrik Larsen fokuserer på det sikkerhedspolitiske samarbejde og forsvarsforbeholdet og Peter Nedergaard på ØMU'en. Uffe Østergård ser på Europa-Parlamentet og Erling Bjøl på begrebet folkeafstemninger og vælgerbefolkningernes mange og forskellige motiver for at stemme.

Vi i EU stemmer ikke ved det amerikanske præsidentvalg, men udfaldet har stor betydning for os. Starten på præsidentvalgkampen blev dramatisk med Barack Obamas klare sejr over Hillary Clinton i Iowa. Michael Ehrenreich tilbyder en vejviser til de amerikanske primærvalg.

Redaktionen

Har vi lært af Charta 77?

Hvis vi nu skal være helt ærlige over for os selv, så er det ikke så længe siden, at selv gode mennesker og repræsentanter på tinge i praksis gjorde gældende, at der var to slags menneskerettigheder: I det kommunistiske og totalitære Øst- og Centraleuropa hyldede man de materielle borgerrettigheder. Og i Vest hyldede vi politiske eller såkaldt borgerlige menneskerettigheder – og gode folk gjorde i ramme alvor gældende, at disse rettigheder var parallelle, og hvis (eller ligesom) vi var glade for vores værdier, var øst- og centraleuropæerne også glade for deres.

Midt i denne skændige værdirelativisme kom Charta 77, som blev markeret og fejret i København sidst i november 2007. Det var et intellektuelt dokument – dels et stykke systemkritik, formuleret af hæderkronede ranke mennesker i Prag i det daværende Tjekkoslaviet, dels en påmindelse om, at der kun er én slags menneskerettigheder, fælles for Øst og Vest.

Det er beskæmmende, men sandt, at der netop herhjemme var folk, som tøvede med at støtte Charta 77 og de intellektuelle i Prag. Nogle opfattede det som 'borgerligt' overhovedet at engagere sig i systemkritik-

ken i de totalitære østlande. Det er også sandt, at de fleste af os var tæt på at acceptere, at Europa var delt permanent. Amerikanske ledere, som talte for Sovjetunionens fald, blev i dele af pressen fremstillet som 'farlige'. Europæiske ledere, som tilsvarende talte for ideologisk konfrontation med Sovjet, blev i vid udstrækning betragtet som 'reaktionære'. Charta 77 forfægtede det gode og ærlige synspunkt, at mennesker har menneskerettigheder, og at civile samfund skal have plads til systemkritik.

I sidste ende, dvs. i de totalitære kommunistiske samfunds solnedgang, var det akkurat folk som dem bag Charta 77, der fik Muren til at bryde, ikke os. I Dresden demonstrerede systemkritikerne sidst i 80'erne under parolen: "Wir sind das Volk" – det er os, der er folket, ikke regimet bag den såkaldte Demokratiske folkerepublik.

Vi tvivlede ikke kun på demonstranternes styrke, men også på deres kravs hensigtsmæssighed og forenelighed med fred. Men det var godt, at det var os i Vesten, der tøvede, og dem i Øst der troede på demokrati og menneskerettigheder. For de – ikke vi – fik Muren til at

brase sammen. I dag ville det være en hån mod tjekker, slovakker, øst-tyskere, bulgarere osv. at hævde, at centraleuropæere skulle have andre, særskilte rettigheder.

Det ville også være en hån mod den vilje, der reelt bragte Charta 77 til sejr, at hævde, at de skulle være en anden slags mennesker med en anden slags kultur med en anden adgang til frihed, demokrati og menneskerettigheder. Men er det forkert, at vi endnu i dag kan diskutere, om burmesere og hviderussere er klar til frihed og demokrati? Eller om arabere og muslimer er modne til det samme, altså frihed og demokrati?

Tuneseren Said Ferjani fra den muslimske renæssancebevægelse kommenterede engang den slags med bemærkningen: "Tro ikke, at tortur gør mindre ondt på os"

Han kendte til både censur, forfølgelse og tortur. Kan der være mennesker i Hviderusland eller Burma, Saudi-Arabien eller Tunesien, som har grund til at tvivle på Vestens opfattelse af deres ret til frihed, retssikkerhed og demokrati? At undertrykkelse skulle gøre mindre ondt på dem?

Ved Charta 77's jubilæum skylder vi at tage charterets selvsamme værdier alvorligt. De er ikke blevet mindre vigtige, heller ikke mindre påtrængende. I Rusland lader Putin i dag sit uropoliti tage sig af nutidens systemkritikere, som var han tilbage i Sovjetunionens dage. Uropoliti til samme skamfulde formål bliver brugt flittigt i Nordafrika, i Mellem-

østen, I Kina – alle disse steder er der brug for et Charta 77.

Ligesom dengang i Dresden er det næppe os, der i dag skal vælte de lokale magthavere i hverken Rusland eller Tunesien eller andre steder. Ikke Putin, ikke Ben Ali eller nogen af de andre. Men vi kunne jo ofre en tanke på Charta 77 og huske nogle af de blændende mennesker bag det modige dokument. En af dem var Vaclav Havel, dengang systemkritiker i første række, senere sit lands præsident. Andre mennesker i andre lande kæmper i dag hans og Charta 77's kamp. De beder os ikke om våben, ikke om dramatiske sanktioner, ikke om at gøre deres arbejde. De beder bare om lydhørhed og en skvat solidaritet.

Når vi stort set har fået fred i vores verdensdel på tværs af Muren og det Jerntæppe, som skilte frihed fra ufrihed, demokrati fra diktatur, skyldes det viljen til at insistere på mennesker som mennesker, og på erkendelsen af, at rigtig fred fordrer åbne grænser, frihed, samarbejde og mod til at lade sin egen hverdag filtre sammen med andres.

Det gjaldt i forholdet til de gamle østlande i Centraleuropa. Det gælder i dag i forholdet til Rusland, Hviderusland, Ukraine og til andre nære områder i Nordafrika og Mellemøsten. Og det kræver blandt andet, at vi er klogere end dengang i 1970'erne og 80'erne.

Navigator

Kulavigs eventyr

Udenrigs bragte i forrige nummer et eventyr, skrevet af den litteraturuddannede Erik Kulavig (Noter i Marginen, *Udenrigs* 2·2007 (red)). Det er imidlertid et dårligt eventyr. Han er ikke i stand til at holde stilen, kæden springer af, og det hele ender i nogle tågebanker om et forsvarsakademium og en ministers tyveri af et nøglefærdigt projekt til et center med Erik Kulavig som leder.

Man kan godt undre sig over den dumdristighed, han udviser i denne sag. Han omtaler 'visse regler' for forvaltning af uansøgte merbevillinger til forskning. Men han forestillede sig for ikke så længe siden, at han selv ved at skrive til en minister og nogle politikere sådan uden videre kunne blive leder af et forskningscenter – dvs. uden stillingsopslag, uden at skulle redegøre for egne kvalifikationer og uden at skulle konkurrere med andre ansøgere om en sådan stilling.

Man kunne dengang i flere af landets aviser læse store og ukritiske interviews med 'den kommende leder' af det center, som en merbevilling på finansloven skulle finansiere. Den tanke strejfede tilsyneladende ingen af journalisterne, hvordan noget sådant kunne gå til, hvilke kvali-

fikationer 'den kommende leder' havde til en sådan forskerstilling, og hvilke regler der gjaldt for forvaltning af uansøgte merbevillinger til forskning. Men der er altså visse regler for den slags. Det er kun i bananrepublikker, man kan opnå den slags stillinger ved at gå uden om alle procedurer og blot henvende sig til nogle politikere eller en minister.

Det er i øvrigt uforståeligt, at Erik Kulavig ikke søgte den opslåede stilling ved Center for Koldkrigsforskning ved at sende en ansøgning til det fagkyndige udvalg med angivelse af kvalifikationer, når nu centerets formål ifølge hans eventyr var noget nær en kopi af det center, han havde foreslået sig selv som leder af.

Der er skrevet og på anden måde udbredt umådelige mængder nonsens om denne forskningsbevilling og de skumle kræfter bag den. Jeg vil i stedet opfordre til at bruge tiden på noget fornuftigt – fx på at forske og blive klogere på Den Kolde Krig. Det er der behov for.

Bent Jensen, professor, dr. phil. Leder af Center for Koldkrigsforskning.

Forenklet traktat – kompliceret løsning

Erik Boel

Med ‘Lissabon-traktaten’ lægger EU grunden til et mere demokratisk, åbent og handlekraftigt samarbejde. Samtidig vil traktaten forhåbentlig muliggøre, at Unionen i stigende grad bliver i stand til at tale med én stemme på verdensarenaen

Danskerne kommer ikke til at stemme om traktaten. De punkter der i det oprindelige oplæg kunne medføre suverænitetsafgivelse i Grundlovens forstand er enten blevet formuleret mindre forpligtende eller flyttet hen under de eksisterende danske forbehold.

Uanset hvilken holdning man har til spørgsmålet om en evt. folkeafstemning, er det oplagt, at en afstemning ville have betydet debat og information (og misinformation!) om den nye traktat. Men der er under alle omstændigheder behov for, at vi lærer traktaten at kende, for den vil snart være grundlaget for det europæiske samarbejde, som Danmark har vitale interesser i, politisk, økonomisk, kulturelt og menneskeligt.

Vigtige dele i EU’s nye ‘Lissabon-traktat’ er taget fra Forfatningstraktaten. For at forstå tankerne bag dem, er det derfor nødvendigt at kaste et blik tilbage på forløbet op til udformningen af Forfatningstraktaten.

Lidt firkantet sagt er der to årsager til, at EU fra tid til anden får en ny traktat. Den ene for at ændre den måde man træffer beslutninger på og den anden for at ændre – eller tilføje – de emner, EU tager beslutninger om.

Hver gang der viser sig et behov for at ændre på institutionernes sammensætning og beslutningsprocedurer, forudsætter det, at man ændrer de kapitler i de eksisterende traktater, som handler herom.

Når EU’s stats- og regeringschefer

TEMA: EU

bliver enige om, at EU skal have ændret sit traktatgrundlag, indkalder det land, der har formandskabet, til en regeringskonference. Under konferencen udarbejder embedsfolk og ministre fra alle medlemslandene det konkrete indhold i den nye traktat. Når regeringskonferencen er færdig – det kan tage fra få måneder til et par år – skal den nye traktat ratificeres i medlemslandene, enten ved folkeafstemning eller i de nationale parlamenter.

Når det er sket, kan traktaten træde i kraft. Rent praktisk er der dog sjældent tale om en helt ny traktat, men derimod om ændringstraktater til de forrige. Helt konkret ændrer man teksten i de relevante artikler, fx hvis et område skal gå fra enstemmighed til flertal, eller tilføjer nogle helt nye artikler, men stadig med den forrige tekst som udgangspunkt. Således havde man ved Nice-traktaten (der trådte i kraft i 2003), blot lagt et lag på Amsterdam-traktaten (der trådte i kraft i 1999), der igen havde lagt et lag oven på Maastricht-traktaten (der trådte i kraft i 1993), osv.

Forfatningstraktaten – der måtte opgives efter de franske og hollandske afstemninger i 2005 – var på mange måder anderledes end de forrige traktater. Først og fremmest var processen op til den færdige traktattekst mærkbart anderledes end tidligere. Man nedsatte – på baggrund af en idé af den daværende tyske udenrigsminister Joschka

Fischer – et konvent, der bestod af nationale politikere fra både gamle og nye medlemslande, skeptikere såvel som tilhængere af mere europæisk samarbejde, repræsentanter fra Europa-Kommissionen og medlemmer af Europa-Parlamentet.

Den brede sammensætning og de mange åbne møder gjorde det muligt at fremlægge et imponerende kompromis mellem ønskerne om en tæt politisk union og de mere tilbageholdne idéer om et velfungerende økonomisk samarbejde. Konventets forarbejde dannede et solidt grundlag for den efterfølgende regeringskonference, der med en række små ændringer vedtog teksten til Forfatningstraktaten. Dernæst gjorde Forfatningstraktaten op med den hidtidige lag-på-lag metode, og fremstod langt mere overskuelig end de hidtidige traktattekster.

Forfatningstraktaten indeholdt fire dele, hvor den første beskrev rammerne for EU-samarbejdet, herunder ikke mindst institutioner og beslutningsprocedurer, den anden charteret om grundlæggende rettigheder, den tredje alle EU's politikområder (den tunge del) og den fjerde de afsluttende bestemmelser om ikrafttrædelse mv. Hertil kom en lang række protokoller. Af disse fire dele var del I i almindelighed, og de nye afstemningsregler i Ministerrådet i særdeleshed, nok den vigtigste del.

Efter Forfatningstraktaten blev opgivet, indledte EU en såkaldt tænke-

pause. Det betød dog ikke, at behovet for en ny traktat blev mindre. Nice-traktatens stemmeregler, der gælder indtil en ny traktat træder i kraft, gør det stadig sværere for Ministerrådet at træffe beslutninger. Samtidig stiller den europæiske befolkning i stigende grad krav om, at EU handler på en række områder. Det gælder fx i forhold til globalisering, klimabeskyttelse og energiforsyning, kampen mod grænseoverskridende kriminalitet og terror, forbrugerbeskyttelse, det indre marked osv.

Spørgsmålene var nu, hvorledes man skulle gribe det an, og hvor mange af Forfatningstraktatens dele man skulle bevare. Nicolas Sarkozy ville gerne 'nøjes' med del I og II – altså den institutionelle del og chartret om grundlæggende rettigheder – i en slags minitraktat, mens hans modstander ved det franske præsidentvalg, Segolène Royal, ville bevare det hele, og endda tilføje et 'socialt charter'. Briterne ville meget gerne slippe af med alle chartre – inklusive det om grundlæggende rettigheder – og danskerne meldte ikke rigtig noget ud. Samtidig ratificerede 18 medlemslande Forfatningstraktaten som den forelå, herunder Spanien og Luxembourg, ved folkeafstemninger, uanset tænkepause og krise.

Institutionelle ændringer

Alle var dog tilsyneladende enige om en vigtig ting, nemlig at bevare

del I, dvs. først og fremmest bestemmelserne om institutioner og beslutningsprocedurer. Da Tyskland overtog formandskabet i januar 2007 blev det hurtig ganske klart, at tyskerne havde tænkt sig at få et nyt traktatudkast færdigt, inden de gav tøjlerne videre til Portugal. Og især beslutningsprocedurerne i Rådet var tyskerne meget forhåbende på at få gennemført. Årsagen er forståelig nok, men kræver lidt udredning.

I det gældende traktatgrundlag forudsætter kvalificeret flertal i Ministerrådet, at tre ting opfyldes: 1) et givet forslag skal vedtages af over halvdelen af medlemsstaterne, 2) disse skal tilsammen repræsentere mindst 62 pct. af EU's samlede befolkning og endelig, 3) der skal være et flertal af de såkaldte stemmevægte på mindst 232 ud af 321 stemmer.

Stemmevægtene er fordelt uden nogen form for matematisk logik, men på baggrund af lange forhandlinger under topmødet i Nice i december 2000. De fire største medlemslande Tyskland, UK, Italien og Frankrig har, trods ret forskelligt antal indbyggere, det samme antal stemmer, nemlig 29. Polen, der har halvt så mange indbyggere som Tyskland, har 27 stemmer, og Danmark har 7, altså en fjerdedel af Tysklands, selvom den danske befolkning er 16 gange mindre. Problematikken er ganske åbenlys: Jo flere lande der kommer med i EU, jo lavere bliver den rent matemati-

ske sandsynlighed for, at et forslag kan vedtages. Beregninger viser, at andelen af mulige stemmekombinationer der kan medføre beslutning med 27 medlemslande med de tre forudsætninger opfyldt ligger på 3-4 pct. (Baldwin og Widgren (2004): *Council voting in the Constitutional Treaty*, gengivet i DI & COI (2007): *Ud af tænkeboksen og hen til forhandlingsbordet*, p. 14).

Samtidig er de gældende stemmevægte kun vedtaget til og med optagelsen af Bulgarien og Rumænien, hvorefter evt. nye medlemslandes stemmevægte enten vil kræve en ny traktat eller en specifik tildeling i en tiltrædelsestraktat for det enkelte land. En sådan tiltrædelsestraktat må nødvendigvis godkendes af alle de nuværende lande i enstemmighed.

Af disse grunde var tyskerne meget opsat på at få vedtaget det såkaldte 'dobbelte flertal', som man allerede havde nedfældet i Forfatningstraktaten, i den nye Lissabon-traktat, hvilket også lykkedes. Det går ud på, at et forslag kan vedtages, såfremt 55 pct. af medlemsstaterne stemmer for, og såfremt disse udgør 65 pct. af unionens befolkning.

Det smarte ved det forslag er for det første, at man øger beslutningsdygtigheden ganske væsentligt – Baldwin/Widgreens beregninger sætter andelen af stemmekombinationer, der muliggør vedtagelse, til hen ved 15 pct., fordi det nu kun er to forudsætninger, der skal være op-

fyldt. For det andet har man afskaffet stemmevægtene, som var det meget ulogiske og besværlige element. Man slipper dermed for at skulle gennem et større diplomatisk cirkus om nye stemmevægte og en regulering af det samlede antal, hver gang EU får et nyt medlemsland. Det eneste, der betyder noget nu, er befolkningernes størrelse og antallet af lande.

Systemet er tillige mere enkelt og forståeligt. Og endelig afspejler det i højere grad end nu befolkningsstørrelsen i de enkelte lande, da det enkelte lands relative stemmevægt, jf. befolkningskriteriet, nu afgøres af antallet af indbyggere. Det betød også, at et land som Polen ville miste indflydelse i forhold til de – ganske urimelige – stemmevægte, landet har i henhold til Nice-traktaten, hvilket den polske regering heller ikke undlod at gøre opmærksom på under topmødet i juni 2007. For at imødekomme den polske modstand – det var inden Polen fik en ny EU-positiv regering – indføjede man en mekanisme, hvorefter et mindretal – efter visse betingelser – kan udskyde vedtagelsen af en beslutning (Ioannina-mekanismen). Det er også efter i første række polsk ønske, at de nye stemmeregler først træder fuldt ud i kraft i 2017.

Da Lissabon-traktaten samtidig medfører kvalificeret flertal på ca. 50 nye områder, er der altså tale om, at Rådet, og dermed EU, bliver langt mere beslutningsdygtigt. Vi

går fra, at groft sagt 50 pct. af beslutningerne blev truffet ved flertalsafgørelse til, at det fremover bliver omkring 80 pct., så det bliver den almindelige procedure. Det er det eneste rigtige i et samarbejde bestående af 27 lande, hvis man vil undgå, at der kommer grus i maskineriet. Samtidig vil afskaffelsen af vetoetten på en lang række områder i sig selv være med til at fremme kompromisvilligheden hos medlemslandene og dermed et mere funktionsdueligt samarbejde.

De nye stemmeregler er givetvis det vigtigste i hele traktaten. Men ud over stemmereglerne indeholder Lissabon-traktaten en række andre nødvendige ændringer af EU's institutioner, hvoraf langt de fleste er identiske med artiklerne i Forfatningstraktatens del I. Mest omtalt – nok mest for symbolikken – er oprettelsen af en permanent formand eller præsident for Det Europæiske Råd, der kan vælges for 2 1/2 år med mulighed for genvalg én gang. Han eller hun skal sikre kontinuitet i Det Europæiske Råds arbejde, altså drøftelserne på topniveau mellem stats- og regeringscheferne, i forhold til de nuværende rådsformænd, der blot sidder det halve år hans eller hendes land har formandskabet.

En anden kontroversiel, men vigtig ændring af institutionerne, er reduktionen af Kommissionens størrelse. Det blev besluttet allerede i Nice. Lissabon-traktaten udmønter

denne beslutning og udskyder dens ikrafttræden. Den hidtidige praksis med en kommissær pr. medlemsland erstattes fra 2014 af en ordning, hvor 2/3 af medlemsstaterne på et givet tidspunkt vil være repræsenterede i Kommissionen. Dermed kan de enkelte lande se frem til ikke at være repræsenteret i Kommissionen i én ud af tre kommissærperioder, hver af fem års varighed.

Idéen er simpel, men rummer lidt af et paradoks for især mindre medlemsstater som Danmark. En antalmæssig lille Kommission er i princippet det samme som en stærk Kommission. Eftersom Kommissionen anlægger den europæiske vinkel på den foreliggende problematik og repræsenterer fællesskabets interesser, og ikke de enkelte – evt. dominerende – nationalstaters interesser, har de små lande fordel af en stærk Kommission. Og eftersom de enkelte kommissærer aflægger ed på ikke at varetage nationale interesser, har et land som Danmark i virkeligheden en oplagt interesse i at undvære en kommissær i perioder for at opretholde en handlekraftig og dagsordensættende institution. Det er også relevant, at store og små lande vil være ligestillede, når det gælder repræsentationen i Kommissionen. Ordningen vil nemlig fungere på basis af lige rotation mellem alle medlemslandene.

På den anden side kan den nye sammensætning blive et problem, hvis de store lande eller enkelte af

dem lægger mindre vægt på Kommissionens optræden, når de ikke selv har en kommissær. Resultatet kan blive en svækkelse af Kommissionens autoritet.

Demokratiske forbedringer

Europa-Parlamentet, den sidste af de tre centrale institutioner i beslutningsprocessen, undergår forandringer i to henseender. Den ene er i forhold til antallet af medlemmer, der fastsættes til maksimalt 750 plus formanden, mod de nuværende 786. Altså en reduktion, der for Danmarks vedkommende vil betyde et Europa-Parlamentsmedlem mindre (fra 14 til 13) fra og med Europa-Parlamentsvalget i juni 2009.

Denne reduktion har mødt en vis skepsis fra EU-modstanderne ud fra en – uholdbar – påstand om, at Danmarks indflydelse mindskes. For det første betyder den samlede reduktion, at den rent danske repræsentation procentvis kun falder med 0,05 pct. For det andet giver det ikke (længere) mening at måle national indflydelse i forhold til medlemmer af Europa-Parlamentet, da næppe nogen dansk vælger føler sig repræsenteret af Dansk Folkeparti og SF's Europa-Parlamentsmedlemmer på én gang. I stedet burde man som borger snarere måle sin indflydelse i forhold til størrelsen af den politiske gruppe, man som vælger sympatiserer med.

Den anden, og langt vigtigere, ændring er, at Europa-Parlamentet

bliver medlovgiver på ca. 50 nye politiske områder, hvilket også styrker den enkelte borgers direkte indflydelse på EU's arbejde. Disse områder overgår altså til det, der nu hedder 'den almindelige lovgivningsprocedure' (tidligere 'fælles beslutningsprocedure'). Af disse nye områder, er det værd at bemærke landbrugspolitikken, budgettet og ikke mindst dele af samarbejdet inden for retlige og indre anliggender (RIA), jf. nedenfor.

Ved siden af Europa-Parlamentets øgede indflydelse, styrkes inddragelsen af de nationale parlamenter. Det sker dels ved, at alle udkast til EU-retsakter fremover sendes direkte til de nationale parlamenter, samtidig med at de fortsat fremsendes til medlemsstaternes regeringer, som udgør Ministerrådet. Det vil styrke den europæiske debat i de nationale parlamenter, hvilket dog i Danmark også hidtil har fungeret ganske godt takket være Europa-udvalget; men i flere lande vil den nye ordning være et markant fremskridt.

Derudover skal de nationale parlamenter vurdere, om et udkast til en EU-retsakt er i overensstemmelse med nærhedsprincippet. Hvis en tredjedel af de nationale parlamenter finder, at dette ikke er tilfældet, falder det 'gule kort', og forslaget skal tages op til fornyet overvejelse af Kommissionen. Endelig indføres en regel om, at hvis halvdelen af de nationale parlamenter anfægter et forslag fra Kommissionen under

den almindelige lovgivningsprocedure, skal Kommissionen genoverveje forslaget. Hvis kommissionen opretholder forslaget, skal Rådet og Europa-Parlamentet tage stilling, hvorefter et flertal på 55 pct. i Rådet eller et simpelt flertal i Europa-Parlamentet kan afvise forslaget (det 'orange kort').

Endelig indeholder Lissabon-traktaten en artikel om, at 1 mio. europæiske borgere kan opfordre Europa-Kommissionen til at tage en sag op, der vel at mærke falder inden for Kommissionens beføjelser. Her er der tale om et spændende element af direkte demokrati til supplerung af det repræsentative europæiske demokrati.

Enhed og ændringstraktater

Samtlige demokratiske og institutionelle fremskridt fra Forfatningstraktaten er taget med i Lissabon-traktaten. Det er princippet i opbygningen til gengæld ikke. Selve Lissabon-traktaten er, som de mange foregående, en ændringstraktat af den lidt uoverskuelige slags. Helt overordnet består det nuværende traktat-grundlag af to traktater, der begge bliver ændret i den kommende Lissabon-traktat.

Den ene, Traktaten om Den Europæiske Union (TEU), er en slags ramme for samarbejdet og rummer i sin nuværende form nogle fælles bestemmelser om fællesskabet som helhed, den fælles udenrigs- og sik-

kerhedspolitik (FUSP) og visse dele af samarbejdet om retlige og indre anliggender (RIA). Såvel FUSP som RIA fungerer på rent mellemstatsligt plan og er hidtil blevet betragtet som henholdsvis søjle II og III i EU-samarbejdet.

Den anden traktat, Traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab (TEF), omhandler institutionernes beslutningsprocedurer og alle de politik-områder, hvor EU kan vedtage lovgivning, altså med andre ord EU-samarbejdets søjle I.

Med Lissabon-traktaten flyttes centrale dele om institutionernes beslutningsprocedurer og sammensætning (dvs. Forfatningstraktatens del I) til TEU. Samtidig skifter TEF navn til 'Traktaten om Unionens Funktionsmåde' (TEUF), hvilket i sig selv rummer den lidt oversete pointe, at det der tidligere på sæt og vis var to forskellige fællesskaber nu bliver forenet til én union. Unionen (TEU) og Fællesskabet (TEF) samles dermed til en juridisk enhed, hvilket helt overordnet vil få EU til at fremstå mere samlet udadtil. I den forstand nedlægges de nuværende søjler, uden det dog betyder, at den tidligere søjle II nu bliver 'almindeligt' fællesskabsområde.

Styrkelse af FUSP

Perspektiverne i en fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik (FUSP) er løfterige. Europa har i vidt omfang fælles værdier, idet man kan håbe, at

TEMA: EU

mange af vore værdier i virkeligheden er universelle, og i et vist omfang fælles interesser. EU har taget førertrøjen, når det gælder indsatsen for et globalt retssamfund. Og EU er den eneste region i verden der er 'dødsstraffri zone'. Også i kampen mod tortur har vi – i hvert fald tidligere – spillet en markant rolle. Når det gælder de fælles interesser er det vel tilstrækkeligt at henvise til behovet for at sikre energiforsyningerne for fremtidige generationer af europæere.

Det hører med i billedet, at hvis vi står sammen i EU, vil det styrke multilateralisterne i USA. Er vi splittede og svage, vil det omvendt give medvind til de kredse i USA, der gerne ser, at USA kører solo, idet de kan henvise til, at Europa jo alligevel ikke kan 'levere varen'. I øjeblikket fører USA i meget vidt omfang kontaktgruppe diplomati (i forhold til Nordkorea, Iran, Rusland) og bruger bilaterale aftaler.

Det er også værd at hæfte sig ved, at når det endelig måtte lykkes EU at finde fælles fodslag i udenrigspolitikken, er det næsten altid en sympatisk linje set med danske briller, uanset ens partipolitiske ståsted.

Endelig skal vi ikke glemme, at der er stordriftsfordele ved at stå sammen. Tag forsvarsområdet: Vi betaler anslået og i meget runde tal hen ved 60 pct. af hvad USA gør – og får rundt regnet kun 10 pct. af den kapacitet, USA råder over. Her er der et oplagt behov for at styrke

samarbejdet. Den tidligere søjle II, altså FUSP'en, vil også med Lissabon-traktaten i det store og hele fungere på rent mellemstatsligt plan, selvom selve samarbejdet bliver knyttet tættere til det øvrige fællesskab.

Den nye post som 'EU's udenrigsrepræsentant' (af hensyn til EU-skeptikerne må den pågældende ikke længere hedde 'udenrigsminister') symboliserer ganske tydeligt denne nye enhed mellem Fællesskabet og Unionen. For mens den nuværende 'hr. FUSP' (Javier Solana) udtrykkeligt fungerer som *Rådets* – altså medlemsstaternes – repræsentant, vil den nye EU-udenrigsminister fungere som *Unionens* repræsentant i eksterne anliggender. Helt konkret sker der med Lissabon-traktaten det, at den nuværende Rådsrepræsentant fusionerer med EU's Kommissær for eksterne relationer, hvilket i forhold til nu forener mandateret fra Rådet med de større ressourcer, herunder ikke mindst økonomiske, og delegationerne fra Kommissionen.

Det skulle give mulighed for bedre koordination og større synlighed. Endvidere indeholder traktaten et 'EU-udenrigsministerium', som med sine analyser vil give mulighed for, at der i højere grad anlægges en 'europæisk' vinkel på den foreliggende internationale problematik – og ikke alene den snævre nationale. Som noget nyt præciseres forsvarsagenturets opgaver, hvilket yderligere

marginaliserer Danmark i det udenrigspolitiske samarbejde som følge af vort forbehold. Sidst, men ikke mindst vil traktaten åbne mulighed for forstærket samarbejde på det militære område, dvs. at en mindre gruppe lande kan gå længere end resten. Det er en forudsætning for at rykke på dette følsomme område.

Der er alt i alt tale om, at udenrigspolitikken får nogle forbedrede vilkår, selv om man i virkeligheden mestendels har rykket rundt på nogle eksisterende poster og beføjelser. I sidste instans er det den politiske vilje, der her vil være afgørende for, om EU vil udvikle sig til en mere seriøs udenrigspolitisk aktør.

Den retlige undtagelse vokser

Mens FUSP'en kun delvist ændres som følge af Lissabon-traktaten, er sagen ganske anderledes for det politi- og strafferetlige samarbejde, hvis grundlag og indhold ændres ganske markant. At EU's medlemsstater op til Maastricht-traktaten i starten af 1990'erne overhovedet fandt det nødvendigt at inddrage retlige og indre anliggender i EU-samarbejdet, skyldtes både interne og eksterne forhold. Indadtil var det indre marked ved at blive en realitet. Det betød en fuldbyrkelse af de velkendte idéer om den fri bevægelighed for varer, personer, kapital og tjenesteydelser. Udadtil var Vesteuropas grænser nu nogle ganske andre end blot 5-7 år tidligere, hvor planerne

om det indre marked tog form.

Indtil omkring 1990 var det ikke nødvendigt for det daværende EF at forholde sig til sin østlige grænse, da den kolde krigs logik determinerede et blokopdelt Europa med et klart skel mellem de vest- og østeuropæiske lande. Denne omstændighed var på ganske kort tid blevet ændret, og EU stod dermed i en situation, hvor varer og personer snart kunne bevæge sig frit rundt indadtil, og hvor forholdet til området på den anden side af Fællesskabets grænser var uafklarede. Hvordan skulle man nu håndtere varer og personer, der gerne ville ind i EU?

Svaret gav sig selv. EU måtte i første omgang etablere en mulighed for en fælles tilgang til en række relevante problematikker for både de interne og eksterne udfordringer. Civilretligt og politimæssigt samarbejde skulle være en naturlig overlægges på den fri bevægelighed indadtil, mens grænsekontrol, visum, asyl- og indvandringspolitik skulle imødegå de fælles udfordringer udadtil. Da hverken medlemslandene eller EU var klar til at afgive suverænitet og føre fælles politik på disse traditionelt set meget nationale områder, placerede man dem i et mellemstatsligt arbejdsforum, altså som en supplerende 'søjle' til de egentlige fællesskabsområder. Her lå de i de næste seks år.

Danmarks undtagelse fra det retlige samarbejde gjaldt – og gælder – kun den rent overstatslige del. Der-

TEMA: EU

for kunne Danmark godt deltage i det retlige samarbejde, så længe det fandt sted som rent mellemstatslige forhandlinger, hvis udfald resulterede i målsætninger og konventioner, og hvor alle medlemsstaterne havde vetoret. Fra Maastricht-traktaten trådte i kraft i 1993 til Amsterdam-traktaten trådte i kraft i 1999, blev det danske forbehold på det retlige område derfor ikke udfordret.

Dog var det ganske tydeligt, hvor det bar hen. Schengen-aftalen gjorde den fri bevægelighed for personer fuldkommen, og det indre marked buldrede derudaf. Behovet for at retspraksisser kunne 'oversættes' over landegrænser steg, og det samme gjorde behovet for at diskutere problemerne på EU-plan. Skilsmis-sesager mellem forskellige EU-nationaliteter og efterfølgende afgørelser i forældremyndighedssager var ét konkret eksempel på behovet for et mere effektivt civilretligt samarbejde. Konkursbegæringer og erstatningssager over landegrænser for at sikre et tillidsfuldt indre marked for erhvervslivet var et andet.

Amsterdam-traktaten kom i et vist omfang de stigende udfordringer i møde. Grænsekontrol, civilretligt samarbejde samt asyl- og indvandringspolitik blev flyttet fra søjle III til søjle I og blev dermed fællesskabsområder på linje med landbrug, miljø og forbrugerbeskyttelse mv.

Dermed blev det danske forbehold aktiveret. Alle nye tiltag inden

for disse områder måtte foregå uden dansk input og deltagelse. Da det samtidig har været vigtigt for Danmark at være med i en række af de fælles tiltag, har Danmark i flere tilfælde efter en retsakt blev vedtaget, forhandlet om at indgå såkaldte parallelaftaler, hvorefter tiltagene også gælder for Danmark. Det sker dog uden, at vi har haft mulighed for at påvirke deres udformning, og om vi kan få sådanne aftaler på plads afhænger helt af velviljen i såvel Ministerrådet som i Kommissionen.

I efteråret 1999, blot et halvt år efter Amsterdam-traktaten havde givet EU styrket handlekraft på dele af det retlige samarbejde, vedtog EU's stats- og regeringschefer det såkaldte Tammerfors-program, der skulle løbe frem til 2004.

Det blev siden afløst af det endnu mere ambitiøse Haag-program for perioden frem til 2009. Formålet er et område med 'frihed, sikkerhed og retfærdighed', og programmet rummer en bred vifte af målsætninger, fra asyl- og indvandringsproblematikker over sikring af rettigheder på tværs af landegrænser til bekæmpelse af grænseoverskridende kriminalitet og terror.

Siden Amsterdam-traktaten har det ligget i kortene, at de resterende dele af det retlige samarbejde, det vil sige det politimæssige og det strafferetlige samarbejde, på et eller andet tidspunkt skulle flyttes over til søjle I. Og det er det, der nu er sket

med Lissabon-traktaten. Traktaten nedlægger nemlig, ligesom Forfatningstraktaten gjorde det, søjle III (afsnit VI, TEU) og gør de resterende RIA-områder til almindelige fællesskabspolitikker (afsnit IV, TEUF) – dog med enstemmighed på en række områder.

Konsekvenserne for Danmark er mildt sagt temmelig omfattende, hvis ikke den retlige undtagelse afskaffes, inden Lissabon-traktaten træder i kraft i starten af 2009. Den danske undtagelse vil eksempelvis brede sig til det samarbejde, der i dag finder sted mellem politimynderhederne i EU-landene (Euro-pol), samt det tilsvarende arbejde mellem landenes anklagemyndigheder (Eurojust). Derudover vil Danmark blive isoleret i den proces, der skal sikre anerkendelsen af retlige dokumenter på tværs af landegrænser (bevismateriale, tidligere domme osv.) Endelig er der hele asyl- og indvandringsområdet, hvor Danmark opretholdt en strengere politik end EU, og hvor der ikke er blevet indgået parallelaftaler.

I takt med at EU tager stadig flere fælles initiativer i erkendelse af problemerne bogstaveligt talt grænseoverskridende karakter, udstilles den forskel mellem EU's og de danske standarder stadig tydeligere.

Konsekvenserne for Danmark af Lissabon-traktaten indtræder ikke øjeblikkeligt, når den ny traktat træder i kraft, men hen ad vejen – sandsynligvis over nogle år – efterhånden

som de nuværende mellemstatslige retsakter, som vi deltager i også efter Lissabon-traktatens vedtagelse, bliver afløst af nye overstatslige retsakter, som vi vil stå udenfor. På asyl- og indvandringsområdet er det for tidligt at sige noget om, hvorvidt EU-samarbejdet på dette felt vil udvikle sig væk fra eller i dansk retning.

Flytningeforbehold

Under forhandlingerne om Lissabon-traktaten fik Danmark tilføjet en protokol om et ændret retligt forbehold. Den indebærer, at et flertal i folketinget fra sag til sag kan tilslutte sig EU-tiltag på RIA-området. Den politiske realitet er, at et flertal i folketinget gerne ser, at Danmark deltager i det retlige samarbejde, men samtidig ønsker en fortsat stram udlændingepolitik.

Derfor kalder mange det et flytningeforbehold, og derfor er de Radikale og SF så skarpe modstandere af det, som de er. Det er ikke utænkeligt, at en del Europa-begejstrede vil stemme nej til ophævelsen af et sådant forbehold, hvis det ender med at blive en 'opt-in' (forudgående samtykke).

En sådan 'opt-in' gælder også for Storbritannien og Irland, mens det nuværende danske forbehold er en 'opt-out' (fravælgelse), hvor det er nødvendigt, at Danmark indgår de nævnte parallelaftaler, hvis vi vil være med. Hvis den nuværende undtagelse skal ændres til en 'opt

TEMA: EU

in-undtagelse' vil det forudsætte en godkendelse ved en folkeafstemning. Højest sandsynligt vil danskerne i den situation kun få valget mellem en absolut undtagelse og 'opt in' modellen, der i realiteten er et tag-selv-bord, som er både usolidarisk og enerådigt.

Det mest demokratiske vil derfor være, at regeringen giver mulighed for tre krydser på stemmesedlen om det retlige indhold: at bevare undtagelsen, en 'opt in' løsning eller en fuldstændig afskaffelse. (I givet fald skal det afklares, hvorledes man vil skulle forholde sig, hvis ingen af de tre modeller får klart flertal ved en afstemning).

Overflødig forbehold

Den danske undtagelse over for idéen om et europæisk unionsborgerskab er en historie om skræmmende symboler og misforstået indhold. Op til afstemningen om Maastricht-traktaten var der en frygt for, at det danske statsborgerskab ville blive overtruffet af et europæisk unionsborgerskab. I de efterfølgende forhandlinger om det nationale kompromis i efteråret 1992 har unionsborgerskabet givetvis fremstået som et vigtigt symbol i tolkningen af den danske euroskepsis.

Unionsborgerskabet dækker over en række rettigheder, man har som EU-borger, uanset hvor i Unionen man befinder sig. Netop det 'at be-

finde sig' hvor man vil, er en af dem. Derudover er det retten til at stemme til lokal- og Europa-Parlamentsvalg i det EU-land, hvor borgeren har bopæl, konsulær beskyttelse ved andre medlemslandes repræsentationer i lande uden for EU, hvor borgerens eget land ikke er repræsenteret, samt retten til at 'indgive andragender' til Europa-Parlamentet og den europæiske ombudsmand (art. 17, stk. 2, TEUF).

Med Amsterdam-traktaten blev der vedtaget den introducerende artikel, som stadig gælder, nemlig at unionsborgerskabet ikke træder i stedet for det nationale borgerskab. Dermed blev essensen af den danske undtagelse så at sige skrevet ind i EU's traktat, og undtagelsen mistede sin berettigelse, hvorfor den ikke har været påkaldt, siden den trådte i kraft. For formelt at ophæve den er det dog fortsat nødvendigt med en folkeafstemning.

Selv om jeg gerne havde set, at Lissabon-traktaten havde gået længere – og finder det beklageligt at de europæiske symboler er taget ud af oplægget til Forfatningstraktaten – repræsenterer den et vigtigt og sympatisk skridt i retning af et mere demokratisk og beslutningsdygtigt europæisk samarbejde.

Erik Boel, forstander på Krogerup højskole og landsformand for Europabevægelsen.

Lad EU gøre en forskel

Javier Solana

EU-landene bør blive bedre til at beskytte deres fælles interesser og fremme deres fælles værdier, og verden har brug for, at EU træder tydeligere og mere enigt frem og påtager sig et ansvar

Vor største vanskelighed med verden i dag er måske, at vi ikke rigtig ved, hvordan vi skal få hold på den. Trods den 11. September er der ikke som under Den Kolde Krig noget entydigt organiserende princip. Der forekommer mange tendenser på samme tid, ofte modsat rettede. Som vi alle ved, havde vi under Den Kolde Krig et system med to blokke, som konkurrerede politisk, økonomisk og ideologisk.

Magtbalancen i dette bipolære system påtvang os international orden og stabilitet. Nogle mennesker giver nogle gange udtryk for 'koldkrigs-nostalgi'. Jeg gør det ikke. For jeg kan også huske periodens alvorlige faremomenter. Og den høje pris, som nogle, især i den kommunistiske verden, betalte for stabiliteten i det overordnede system.

I tiden umiddelbart efter Den Kolde Krig troede vi, at vi havde tre 'zoner': én med stabilitet, én under

transition og én under omvæltning. Efter 1989 var der enorm optimisme. Og en tro på, at alle lande efterhånden ville komme ind i zonen med stabilitet, demokrati og velstand. Den dominerende opfattelse var, at verdenspolitikken ville udvikle sig lineært. Men i dag ved vi, at det ikke passer. Nogle gange synker tilsyneladende stabile lande tilbage i voldelig konflikt. Endnu vigtigere er det, at alle tre zoner overlapper og lever med hinanden på samme tid og nogle gange på samme territorium. På grund af migration, internet og satellit-TV finder vi fjerne og problemfyldte dele af verden midt i vore byer. Det modsatte gælder også. Man kan finde bittesmå øer af modernitet og stabilitet midt i oceaner af konflikt.

I dag er verden i og for sig ikke mere farlig end før. Men jeg mener, at den er mere kompleks. Det er ikke underligt, hvis mange af vore

TEMA: EU

borgere bliver forvirrede. Ved at hjælpe os med at se strukturerne i dette globale puslespil kan forskningen spille en nøglerolle, blandt andet ved at bidrage til at skabe noget, som Europa har svært brug for: et virkeligt strategisk fællesskab. Men vi må blive bedre til at samle vor viden. Over hele Europa analyserer masser af strålende folk vor forvirrende verdens tilstand. Men de arbejder ofte isoleret uden megen koordinering af forskningsprogrammer. På en måde kradser alle i den samme stump af overfladen. Der er ikke tilstrækkelig gensidig befrugtning.

Hvis vi træder et skridt tilbage, hvad ser vi da? Lad mig gøre tre observationer.

- 1 I vor globaliserede verden ser vi en integration af markeder og en disintegration af politik.
- 2 Magt flytter sig, inden for og mellem politiske systemer, og
- 3 Vi ser fremkomsten af et nyt forhold mellem suverænitet og ansvar.

Ingen 'End of History'

Ad punkt 1: Globalisering er den dominerende formative kraft i vor verden. Men der er en modsætning mellem integrationen af markederne og den politiske disintegration. Handel, investeringer og finansielle strømme fortsætter med at vokse og operere på globalt niveau. Den dominerende fortælling handler om øget gensidig afhængighed og øko-

nomisk integration. Men hvis man betragter verden politisk, ser man stærke centrifugale kræfter: tværs igennem Mellemøsten, i dele af Afrika og andetsteds. Så der er ikke nogen ustoppelig udvikling i retning af en sejrende treenighed af markedsøkonomi, demokrati og menneskerettigheder. Der er ikke nogen 'afslutning på historien'.

Jo, flere og flere lande er frie og demokratiske. Og jo, mange steder står folk fast på deres rettigheder og ønsker regeringer, der kan stilles til ansvar.

Men det er ikke alle, som deler alle vore værdier. Og det er ikke alt, vi brænder for, der vækker universel beundring. Fx betyder globalisering, at ikke-vestlige former for kapitalisme stortrives. Men det gælder også politik og ideologi. Mange beundrer Kinas forbløffende økonomiske vækst. Men ikke bare det. Der er også en anerkendelse, og en fascination, af det forhold, at Kina har opnået både stabilitet og økonomisk fremgang med et politisk system, der er forskelligt fra vort.

Misforstå mig ikke. Jeg er overbevist om, at vi skal fastholde og forsvare vore værdier. I Europa har vi været nødt til at kæmpe længe og hårdt for dem. Men vi må være opmærksomme på historiens og kulturens vægt og prøve at forstå 'den anden'. Og vi må se i øjnene, at den demografiske udvikling gør os til en minoritet i en verden, der fortsætter med at vokse.

Plads ved bordet

Det fører mig til min anden observation: Magten flytter sig. Inden for de politiske systemer flyttes magt til markeder, medier og NGO'er. Mellem de politiske systemer flyttes magt fra Vesten til Kina, Indien, Brasilien, Sydafrika, Mexico osv. Det er særdeles velbegrunderet at beskæftige sig med, hvordan vi engagerer os med de nye globale spillere.

For at klare de nye udfordringer i denne nye politiske sammenhæng, må vi samle nye konstellationer af aktører. Det indebærer, at der gøres plads ved den øverste ende af verdenspolitikens bord: G-8 og FN, men også i de forskellige kontaktgrupper. Men det betyder også, at vi systematisk må involvere ikke-statslige aktører, når politikken planlægges og udføres, for at fremme såvel effektivitet som legitimitet. Det 21. århundredes diplomati vil kræve, at vi kommer ud over det vestligt dominerede, regeringscentrerede verdenssyn.

Pligten til at beskytte

For det tredje ser jeg, at der er en ny relation på vej mellem suveræniteten og ansvar. I stadig stigende grad betragtes suveræniteten ikke længere som ubetinget, men som betinget. Kerneidéen bag ansvarlig suveræniteten er, at der med statens magt følger ansvar. I forhold til andre stater, men også i forhold til egne borgere.

Stater har ansvar for handlinger, der rækker ud over grænserne og påvirker eller truer andre. Tag klimaændring: vi bliver alle berørt af udledningen af drivhusgasser, lige meget hvor de kommer fra. Eller tag menneskerettigheder: undertrykkelse fører ofte til konflikter, som berører den regionale og globale sikkerhed. Derfor har stater en pligt til at beskytte de essentielle menneskerettigheder. Hvis de krænkes, har andre stater et ansvar for at træde til som beskyttere.

Der er selvfølgelig nogle lande, og for resten ikke kun udviklingslande, der holder fast ved en definition af suveræniteten som absolut og ubetinget og ved princippet om ikke-indblanding i andre staters anliggender.

Men ansvaret for at træde til som beskytter er blevet accepteret, i det mindste i princippet, ved FN-topmødet i 2005, og det er værd at notere sig, at konceptet ikke kommer fra Europa, men fra Afrika. Det er også vigtigt, at konceptet kan hjælpe os med at indgå højst tiltrængte pakkaftaler om fx menneskerettigheder, konflikter og migration, eller terrorisme og udvikling, eller ikke-spredning og nedrustning. I hvert enkelt tilfælde vil vi være nødt til at lave aftaler med et stigende antal aktører baseret på fælles interesser. Det vil altid være svært, men noget lettere, hvis interesserne defineres gennem et prisme, hvor rettigheder og ansvar mødes.

Tre store udfordringer

Hvad bør, i denne overordnede sammenhæng, det europæiske svar være? Jeg mener, at EU i de kommende år vil skulle håndtere tre store udfordringer. Den første bliver at få det multilaterale system til at fungere mere effektivt. Den anden består i derudover at optræde på grundlag af egentlige europæiske interesser. Og for det tredje må EU blive bedre til at udbrede til resten af verden det værdisystem, som virkelig kendetegner europæerne. Intet af dette bliver let; men mere end nogensinde tvinger verden os til at handle.

Den første opgave er altså at bidrage til større effektivitet i det multilaterale system. Vi har intet valg; uden retsregler som respekteres, er det jungleloven, der gælder. Hvis der er enighed om reglerne på den internationale scene, er de den bedste garanti for staterne, selv for de stærkeste.

Lad os fx tage Iran, et stort land og et stort folk. Der er ingen grund til at repetere, hvor alvorligt problemet er. Iran fastholder, at dets atomprogram går ud på at installere 20.000 megawatt kernekraftkapacitet til civilt brug. Iran har indgået en aftale om et enkelt kernekraftværk med brændselsforsyning fra Rusland, men har ikke derudover underskrevet en eneste aftale. Og der er ikke taget skridt til at opføre de ca. femten kernekraftværker, som

skal til for at man kan leve op til de kernekraftambitioner, man har tilkendegivet.

Det er altså tydeligt, at Iran prøver at berige uran, men lidt ligesom hvis man prøvede at lave sin egen benzin, før man overhovedet havde købt en bil og lært at køre. Der foreligger således et alvorligt tillidsproblem, som forværres på baggrund af tidligere aktiviteter. Kun en multilateral løsning kan redde os ud af denne krise. I dag er det EU, som er bedst i stand til at gå ind i de nødvendige overvejelser og komme med konkrete forslag. Der har i nogen tid været en idé fremme om internationale centre til uranberigelse under multilateral overvågning. Lad os dog forsøge at uddybe den.

Fælles interesser

Den anden opgave for EU består i at blive bedre til at agere udadtil på grundlag af egentlige europæiske interesser. I menneskelige forhold finder man ikke almeninteressen blot ved at addere alle de individuelle interesser. Det samme gælder for EU. De europæiske interesser er også medlemsstaternes interesser. Men med den lille smule ekstra, som kendetegner vort projekt: ønsket om at leve sammen i fred og sikkerhed, om muligt med evnen til at generere det samme ønske hos vore naboer og andre.

Lad os fx tage EU's forhold til Rusland. Her gælder to realiteter:

Rusland er vor vigtigste nabo, men også en strategisk partner. Vi kan ikke finde en varig løsning på Kosovo-spørgsmålet eller konflikten i Mellemøsten uden Ruslands medvirken. Logisk må vi handle ved at opstille en række parametre og særinteresser, men også ved at definere mere præcist EU's interesser i forhold til Rusland.

Således forekommer det mig fx åbenbart, at spørgsmålet om energirelationerne ikke kun kan ses i lyset af nabor forholdene. Solidaritet indebærer ikke kun, at særinteresser tages i betragtning. Det drejer sig også om den almene interesse. Vi får snart mulighed for at organisere os bedre til at møde disse udfordringer. Det er selve meningen med Reformtraktaten. Omverdenen tvinger os til at agere samlet.

Med traktaten vil vi bedre kunne sætte os igennem, ved at vi samler EU's repræsentation udadtil og ved en mere rationel udnyttelse af de ressourcer, vi har. Men vi må altså ikke glemme, hvor kompleks opgaven er. Vi skal ikke vente noget 'big bang'. Vi skal tværtimod se tiden som en naturlig allieret, fordi det bliver nødvendigt at arbejde med 27 særlige historier og geografier, og fordi konsensus stadig vil være fundamentet for vor fælles handling. Men til sidst vil vi bedre kunne påtage os vort ansvar og forsvare vore interesser. Fælles problemer kræver fælles svar. Det er præcis der, EU's merværdi giver fuld mening.

Og endelig den tredje udfordring for EU: At blive bedre til at udbrede det værdisystem, som virkelig kendetegner europæerne. Al udenrigspolitik må bygge på interesser, men også på værdier. Det gælder i særdeleshed for EU. Vor udenrigspolitik ville ikke være troværdig, hvis vor udenrigspolitik ikke hvilede på vore egne værdier; men det ville ikke være klogt at se bort fra, at vore værdier næppe kan fremmes, uden at det skaber problemer. Vi kan faktisk ikke tage det for givet, at resten af verden, dvs. det meste af menneskeheden, mener at vore værdier også er deres. Nøglen er at stå fast på og udbrede vore værdier i fuld bevidsthed om, at der findes andre.

EU kan gøre en forskel

Tænk på Den Internationale Straffedomstol og afskaffelsen af dødsstraf. I begge tilfælde er den oprindelige idé i FN europæisk, og den modtages med skepsis eller fjendtlighed. Det tager år at fremme disse sager, og vi forhandler med alle, inklusive initiativernes modstandere. Men til sidst, og uden at give køb på kernen, når vi frem til enighed om teksterne, om internationale regler, og de underskrives af det ene land efter det andet.

Det er disse samme værdier, som styrer vor militære og civile indsats, i Ituri eller Bosnien i går, i Tchad eller Kosovo i morgen.

Til et globalt spørgsmål hører en

TEMA: EU

global løsning; men til et komplekst lokalt problem hører et gennemarbejdet og helst skræddersyet svar. Listen over missioner, der allerede er udsendt, fra Rafah til Kabul og Prishtina ikke mindst, viser opgavens omfang. I vor jargon taler vi om operationer, der er ESDP-autonome (ESDP er den engelske forkortelse for den Europæiske Sikkerheds- og Forsvarspolitik (red.)) eller under Berlin Plus.

Men i realiteten drejer det sig i bund og grund om at forebygge og styre konflikter, gamle eller nye, at bekæmpe smugleri af enhver art (det være sig af mennesker, våben eller narko) og at bekæmpe terrorisme. I overensstemmelse med vore interesser og i respekt for de interesser, som er vore.

Det er ikke let, vil man medgive mig. Ligningen er faktisk kompleks: tjene europæerne og EU selv i en verden i stadig forandring, hvor det ikke-europæiske flertal kræver mere plads og anerkendelse. Men Europa har stadig en enestående mulighed for at gøre en forskel og hjælpe den nye verden til øget retfærdighed og sikkerhed. Det er jeg overbevist om.

Javier Solana er EU's Høje Repræsentant for Fælles Udenrigs- og Sikkerhedspolitik. Denne tale holdt han den 22. november 2007 ved årsmødet i EU's Institut for Sikkerhedsstudier.

Oversat fra engelsk og fransk af Klaus Carsten Pedersen.

Forsvar med forbehold

Henrik Larsen

Det danske forsvarsforbehold var i 1990'erne af begrænset rækkevidde, men efter Saint Malo i 1998, hvor UK og Frankrig enedes om at bruge EU som udgangspunkt for en europæisk militær kapacitet, er udviklingen gået op i et højere gear

Denne artikel vil først kigge på betydningen af det danske forsvarsforbehold siden 1993. Dernæst behandles konsekvenserne af forbeholdet for Danmarks indflydelse i og uden for EU. Til slut diskuteres relevansen af en afstemning om forsvarsforbeholdet i lyset af annonceringen af afstemninger om forbeholdene i regeringens handlingsprogram fra november 2007

Det danske forsvarsforbehold inden for EU var i 1990'erne af relativt begrænset rækkevidde, selv om det ledte til, at Danmark otte gange holdt sig uden for EU-beslutninger (konstruktiv afståelse). Dette skyldtes, at den konkrete udvikling i EU på dette område var beskeden. Baggrunden var uenigheder mellem især UK og Frankrig om, hvorvidt EU skulle bruges til at udvikle en europæisk militær kapacitet.

På et møde i den franske by Saint

Malo i 1998 blev London og Paris imidlertid enige om, at EU kunne og skulle bruges som udgangspunkt for en sådan autonom europæisk militær kapacitet. Dette blev udgangspunktet for den senere udvikling i EU fra 1999, hvor konkrete EU-strukturer og et styrkekatalog blev opstillet og den første militære operation ud af fire blev påbegyndt i 2003.

Saint Malo-dynamikken fik større betydning for det danske forbehold, idet den afskar Danmark fra deltagelse i flere sammenhænge i forhold til opbygningen af ESDP'en (European Security and Defense Policy).

Det danske forsvarsforhold var i høj grad bundet op på formuleringerne i artikel 17 (tidligere artikel J.4.2) i Traktaten om den Europæiske Union (TEU), således at Danmark ikke deltog i vedtagelser under denne artikel uanset deres kon-

TEMA: EU

krete indhold. I forbindelse med en regeringsredegørelse forud for det danske formandskab i efteråret 2002 blev forbeholdet imidlertid reformuleret således, at det i mindre grad var bundet til en konkret artikel i traktaten. Den konkrete anledning var for regeringen at skabe klarhed over, på hvilke områder Danmark kunne påtage sig formands-hvervet.

Det præciseredes i redegørelsen, at vægten skulle ligge på de foranstaltninger, der havde konkret indvirkning på forsvarsområdet. Dette bundede i forventningen om, at mange forsvarsmæssige foranstaltninger efter Nice-traktaten ville blive truffet med henvisning til TEU artikel 14 om fælles aktioner i stedet for artikel 17, hvilket muliggjorde en vurdering af substansen i de enkelte beslutninger i lyset af forbeholdet.

Denne redegørelse var baggrunden for, at Danmark i modsætning til tidligere nu kunne deltage i EU-politiopgaver og de øvrige civile dele af ESDP. 2001-redegørelsen var ikke politisk kontroversiel, idet der alene blev ytret tilfredshed med, at Danmark nu kunne tage del i de civile dele af ESDP.

Efter Saint Malo

Konsekvenserne for den danske holdning til ESDP'en under Saint Malo-processen har været en meget ringe grad af deltagelse på konkrete

militære områder i EU, på trods af at Danmark i generelle termer har støttet processen. Danmark har således ikke tilmeldt styrker til EU's styrkekatalog, som blev etableret i 2000. Man har fra dansk side ikke deltaget i de første fire militære EU-aktioner i Makedonien og Congo i 2003, Bosnien (2004-) og Tchad (2008-). I Makedonien og Bosnien blev de danske styrker, som forud for operationen havde været en del af NATO-styrker, trukket tilbage, da operationen blev overdraget til EU, på trods af de stort set identiske opgaver som styrkerne skulle løse.

Danmark har ikke deltaget i beslutningen om oprettelsen af et EU-satellitcenter i 2001, idet man dog har bidraget til den civile del af centerets drift. København deltog heller ikke i Rådsbeslutningen om den såkaldte Athena-mekanisme i 2003, som omhandlede principperne for fælles udgifter for EU-operationer, som havde implikationer på det militære område.

Danmark deltog heller ikke den fælles aktion, som i 2004 etablerede et europæisk forsvarsagentur (EDA). Samlet er det danske forsvarsforbehold blevet anvendt i forbindelse med 12 beslutninger i perioden 1993-2005.

Jo mere generelle politiske sammenhænge der er tale om i EU (i modsætning til vedtagelse af konkrete retsakter), jo større manøvrerum ses Danmark at have inden for regeringens tolkning af forsvarsforbeholdet.

det. Danmark deltager således i generelle politiske diskussioner og udformningen af dokumenter som for eksempel Den Europæiske Sikkerhedsstrategi i 2003.

Generelt har Danmark dog holdt en meget lav profil på det snævre militære område. Forsvarsministeren er til stede ved diskussioner i EU om militære spørgsmål, men deltager ikke i disse. I EU's militærkomité tager den danske repræsentant sjældent ordet og deltager ikke i afstemninger. I militærstaben har den danske officer fået tildelt opgaver, som ikke vedrører centrale militære aspekter.

Danmark har således kun i meget ringe grad deltaget i den konkrete udvikling af den militære dimension af ESDP, som er foregået med Saint Malo-processen siden 1998. Imidlertid har Danmark taget del i de civile dele af ESDP med en relativ høj profil og har således stillet flere forslag på dette område. København har stærkt støttet en tættere koordinati-on af de militære og de civile dele af ESDP. Dansk mandskab har således taget del i alle civile operationer under ESDP hidtil med undtagelse af operationerne i Congo.

En del af baggrunden for den danske aktivitet på dette felt er utvivlsomt diplomatisk kompensati-on – en måde at kompensere for det manglende militære engagement i den øvrige ESDP.

Helt tilbage fra midten af 1990'erne har der været en fundamental

spænding i den danske politik over for den europæiske forsvarsdimension. På ene side har regeringerne holdt Danmark uden for de ovenfor anførte operationer og anlagt en meget lav profil på forsvarsområdet i EU under henvisning til forbeholdet. På den anden side har regeringerne klart sagt, at man mente at forsvarsforbeholdet (ligesom de øvrige forbehold) var skadelige for Danmarks muligheder for at fremme sine synspunkter og præge sine omgivelser.

Fra midten af 1990'erne har regeringerne gjort klart, at man mente at en EU-rolle på det militære område var nyttig, og fremlagt dette synspunkt i EU. Samtidig har Danmark ikke selv kunnet deltage i den konkrete udformning af den militære dimension og i de fire operationer. Spændingen mellem, hvad Danmark kunne være med til, og hvad regeringerne ønskede at være med til, har været stigende i takt med, at EU's udvikling på ESDP-området er blevet mere substantiel siden 1998.

Svækket dansk indflydelse

Siden Saint Malo i 1998 er den konkrete betydning af de danske forbehold altså øget i takt med, at EU-samarbejdet på forsvarsområdet er blevet mere substantielt. Danmark har ikke haft indflydelse på opbygningen af de politisk/administrative strukturer på det militære område i EU, som er blevet opbygget siden år

TEMA: EU

2000, har ikke kunnet tildele styrker til styrkekataloget eller kunnet deltage i konkrete militære operationer.

København har ikke deltaget i opstillingen af en planlægningscelle eller forberedelsen af denne som et ad hoc hovedkvarter, som blev besluttet i 2003 – af nogen kaldet Saint Malo 2. Man deltager heller ikke i de kampgrupper, som er under udvikling. Danmark har ikke kunnet deltage i EU-kampgruppen bestående af styrker fra Sverige, Finland, Norge, Irland og Estland under svensk ledelse.

De danske forbehold er båret over i Reformtraktaten i form af en protokol, således at Danmark ikke deltager i de dele af traktaten, som forøger samarbejdet på det militære område (forstærket samarbejde, bi-standsgaranti, store dele af forsvarsagenturet og solidaritetsklausulen, hvor de to sidstnævnte dog er blevet indført før traktaten).

Som nævnt ovenfor betyder det ikke, at Danmark ikke kan udtale sig om den udvikling som traktaten giver anledning til i generelle (forventeligt positive) termer. Når den danske regering og den del af oppositionen, som støtter reformtraktaten, mener at det er en god traktat, inkluderer det således også det, som sker på forsvarsområdet. Men der vil ikke være tale om danske fingeraftryk i forbindelse med udmøntningen af disse elementer i den nye traktat.

Et andet forhold, der svækker mu-

ligheden for dansk indflydelse er det stigende antal af 'tværgående retsakter'. Der indgår både områder, som er berørt af forbeholdet, og områder, hvor det ikke er tilfældet. Her kan det blive et problem for Danmark, at de militære områder kan blive så tæt sammenvævet med civile, at forbeholdet på det militære felt de facto betyder, at man ikke kan deltage i de resterende ikke-militære dele.

Denne sammenvævning har Danmark varmt støttet. Målet om integreret krisestyring kan på grund af forsvarsforbeholdet gøre, at Danmark kan blive mindre central inden for integreret krisestyring på trods af praktiske danske forsøg på at skille tingene ad.

Udviklingen inden for ESDP, som om noget styrkes med reformtraktaten, har også bredere europapolitiske konsekvenser for Danmark. Den foreliggende udvikling bidrager i endnu højere grad til, at København kan få problemer med at finde samarbejdspartnere i et EU med 27 medlemmer, hvor indgåelse af politiske alliancer er centralt for at opnå indflydelse.

Det må dog samtidig understreges, at det på det udenrigspolitiske område fortsat vil være langt den overvejende del af det udenrigspolitiske samarbejde i EU, som ikke er knyttet til EU's forsvarsdimension. Danmark deltager således fuldt ud i langt størstedelen af de mere end 100 erklæringer, fælles aktioner og

fælles positioner, som hvert år udsendes inden for EU's udenrigspolitik. Ej heller forhindrer forbeholdet som nævnt Danmark i at udtale sig i generelle sikkerhedspolitiske anliggender, også af betydning for ESDP'en.

Derfor er Danmark heller ikke en problematisk samarbejdspartner på langt de fleste udenrigs- og sikkerhedspolitiske spørgsmål i EU. Det vil ikke være korrekt at fremstille Danmark som generelt marginaliseret i tilblivelsen af EU's udenrigs- og sikkerhedspolitik. Men udviklingen gør det ikke nemmere for København at finde partnere.

Mindre attraktiv partner?

Hidtil har jeg behandlet konsekvenserne af den danske politik inden for EU.

Spændingen mellem en styrket ESDP og manglende muligheder inden for denne kan dog også have implikationer for dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik på andre områder. En stærkere EU-forsvarsdimension med tætte forbindelser til NATO, OSCE og FN vil gøre Danmark til en mindre attraktiv partner i disse fora, hvis Danmark ikke kan deltage i EU på grund af forbeholdet.

Hvis EU kommer til at engagere sig i en række af de fredsstøttende operationer, som Danmark traditionelt har engageret sig i gennem FN og NATO, kan Danmark få problemer med at deltage i samarbejdet på

dette område i andre organisationer. Det kan stille Danmark i en svægere situation i NATO, at det så at sige kun kan deltage på NATO-siden i operationer, hvor NATO låner kapaciteter og aktiver til EU gennem Berlin Plus-aftalen.

Nogle alliancepartnere ser måske Danmark som en allieret, der ikke yder noget i konflikter, hvor der ofte er bred enighed om ønskeligheden af konfliktløsning, altså substansen, og hvor Danmarks position endvidere kan være vanskelig at forstå (Makedonien, Congo, Bosnien).

Man skal dog se dette problem i den større sammenhæng, hvori Danmarks NATO-deltagelse foregår. Danmarks aktive og relativt høje militære deltagelse i Kosovo og Afghanistan peger jo på en allieret, som deltager uden reservationer – i modsætning til flere af de store lande. Spørgsmålet er om ikke billedet fra Kosovo og Afghanistan, hvor Danmarks soldater deltager i første linje, vejer tungere end Danmarks holden sig uden for EU's militære operationer.

Inden for det nordiske samarbejde har forbeholdet givet anledning til nogle problemer. Danmark har siden etableringen af det nordiske militære samarbejde i NORDCAPS i 1997 haft problemer med denne styrkes forbindelse med EU. Dette har kompliceret samarbejdet, men har dog ikke umuliggjort det. Der er således i december 2007 blevet fremlagt et svensk forslag om fælles nordisk samarbejde

på forsvarsmaterielområdet, hvori Danmark også indgår.

Dansk kompensation

Hvis militær deltagelse i internationale opgaver forstås som en vigtig del af den danske udenrigspolitiske identitet og den 'aktive internationalisme' og den 'offensive danske udenrigspolitik' (den siddende regerings term), kan forsvarsforbeholdet gøre at den militære deltagelse presses over i andre baner.

Der er imidlertid ikke tale om en automatisk kompensationsmekanisme, men netop en mekanisme som bygger på forståelsen af de militære midlers centrale rolle i dansk udenrigspolitisk identitet. En høj udenrigspolitisk profil kunne i princippet basere sig på andre end militære elementer, hvad den da også allerede i vidt omfang gør i Danmarks tilfælde i form af en (stadig) relativt og absolut høj ulandsbistand.

Det hævdes ofte, at konsekvensen af forsvarsforbeholdet har kunnet aflæses i den generelle danske udenrigspolitik. Dette har dels taget form af et stadig tættere sikkerhedspolitisk forhold til USA efter den Kolde Krig (og især efter 2001) og dels i form af øget fokus på højintensive militære operationer.

Antagelsen bag dette er den såkaldte kompensationstese, som går ud fra, at Danmark gennem disse to elementer kompenserer for den manglende indflydelse og mulighed

for aktiv deltagelse i EU. Isoleret set forekommer det plausibelt, at hvis militære midler er væsentlige i den 'offensive udenrigspolitik', og EU's udvikling ikke giver mulighed for en dansk profil på det lavintensive område, så vil dansk aktivitet skulle finde sted uden for EU med pres for stærkere indsats som for eksempel højintensive militære operationer med USA.

Men spørgsmålet om hvor tæt på USA Danmark placerer sig, er imidlertid underlagt et mere fundamentalt valg: Hvordan Danmark ønsker at placere sig i forhold til USA under unipolariteten. Her er Danmarks atlantiske orientering grundlæggende, ligesom den er det for andre atlantisk-orienterede lande som UK, Portugal, Holland (hvor disse tre ikke har forsvarsforbehold) og Norge.

Selv uden forbehold ville Danmark formentlig også være en atlantisk-orienteret stat med noget nær den samme forståelse af det væsentlige i at få indflydelse gennem et godt forhold til USA. De mange referencer i officielle danske regeringssammenhænge til en historisk baseret samhørighed og fælles værdier med USA peger på, at dette er mere end blot en konsekvens af forbeholdet. Men forbeholdet trækker isoleret set i samme retning.

Om det modsatte også er tilfældet – at et Danmark uden forsvarsforbehold trækkes mod EU – er mindre klart. For nogle dele af SF og Social-

demokratiet er det den sammenhæng der etableres. For regeringen kædes en ophævelse af forsvarsforbeholdet imidlertid ikke sammen med en svækkelse af forholdet til USA, idet man lægger vægt på et tæt samarbejde over Atlanten, sådan at man sagtens kan blæse og have mel i munden.

Folkeafstemning?

Hvorvidt man mener, at der bør være en folkeafstemning om et eller flere af de danske forbehold afhænger af, om man mener, at forbeholdene er politisk ønskelige. I bredere forstand har det at gøre med, hvordan man mener, at Danmark skal placere sig i det europæiske samarbejde, og hvilken rolle EU skal indtage i dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik.

Men hvis man rejser spørgsmålet om, på hvilket forbeholdsområde en afstemning er mest relevant, forekommer forsvarsområdet (sammen med retsforbeholdet) at være kandidat snarere end forbeholdet over for euroen. Der blev stemt om euroforbeholdet i 2000 på et tidspunkt, hvor de europæiske valutakurser var blevet låst fast, og euroen skulle introduceres som fysisk valuta kort efter. Der har derimod ikke været afstemning om forsvarsforbeholdet (eller retsforbeholdet) i de mere end 14 år, hvor det har været i kraft. Med Saint Malo-processen fra 1998

har udviklingen af EU's forsvarsdimension fået en langt mere konkret karakter, end den havde i 1993. I den udstrækning det vurderes som rimeligt at tage stilling til forbeholdene igen ved folkeafstemning, kunne man argumentere for, at befolkningen ikke har haft mulighed for at tage stilling til den konkrete karakter af de europæiske forsvarsstrukturer og implikationerne af Danmarks fravær i disse (på samme måde som udviklingen af retsdimensionen).

Men disse overvejelser om valg af afstemningsfelt vil skulle konkurrere med politiske overvejelser over betydningen af Danmarks manglende deltagelse på de tre områder samt områdets relevans i en større sammenhæng. Forsvarsforbeholdet har en forholdsvis afgrænset udenrigspolitisk betydning, hvilket kan afskrække fra en enkeltstående debat om dette, da udenrigspolitik ofte ikke står højest på dagsordenen, når der spørges til folks politiske interesse.

Det er derfor spørgsmålet om forsvarsforbeholdet kan bære en folkeafstemning alene, eller om det skal kædes sammen med andre for at opnå tilstrækkelig folkelig interesse.

Henrik Larsen, lektor, ph.d., Jean Monnet professor, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.

ØMU'en – en solid succes

Peter Nedergaard

Euroens indførelse var en begivenhed uden side-stykke i historien, og samlet set er denne euro-pæiske valutapolitiske revolution forløbet på en måde, som må karakteriseres som en solid succes

Den Økonomiske og Monetære Uni-on (ØMU) blev en del af EU-samar-bejdet med Maastricht-traktaten fra 1993. Den Økonomiske og Mone-tære Union forudsætter harmonise-ring af EU-medlemslandenes økono-miske og monetære politik og inde-bærer indførelsen af en fælles valu-ta, euroen. Ifølge traktaten skulle ØMU'en gennemføres i faser, hvor tredje fase i 1999 indebar oprettel-sen af en europæisk centralbank, fastlåsning af medlemslandenes va-lutaer og indførelse af en fælles va-luta. I 2002 kom eurosedler og møn-ter på gaden.

Et naturligt skridt

Der er flere grunde til, at ØMU'en gennemførtes. For det første betrag-tede mange ØMU'en som næste na-turlige skridt i den løbende udvidel-se af det europæiske samarbejde i EU, der har fundet sted siden 1950'

erne. Efter etableringen af toldunio-nen og den fælles handelspolitik, af EU's landbrugspolitik og det fælles indre marked, manglede der et na-gelfast samarbejde om penge- og va-lutakurspolitikken, før man kunne tale om en fuldstændig økonomisk integration i EU.

Denne forklaring kan kaldes neo-funktionalistisk og bygger på, at in-tegrationen i EU indebærer et løb-ende spill-over fra integration på det ene politiske område og til integrati-on på det andet. Jacques Delors' ini-tiativer til fordel for ØMU'en bygge-de på denne tankegang.

Der var også en anden årsag til, at ØMU'en blev gennemført. Den be-stod i, at det hidtidige valutapoliti-ske samarbejde i EU af store med-lemslande som Italien og Frankrig blev opfattet som et samarbejde, der gav Tyskland alt for store fordele. Frem til vedtagelse af Maastricht-traktaten havde det europæiske va-

lutasamarbejde været organiseret i det Europæiske Monetære System, EMS, som betød, at medlemslandenes valutaer måtte svinge med normalt plus/minus 2,25 pct. i forhold til en på forhånd fastsat centralkurs for de enkelte valutaer i EMS'en.

Samtidig var der fra de øvrige deltagerlandes side stigende utilfredshed med Tysklands dominerende indflydelse i EMS'en. Denne dominans skyldtes, at andre EMS-lande måtte acceptere Tysklands valutapolitiske lederskab, fordi D-marken var den mest stabile valuta fra det mest lavinflationsorienterede medlemsland. EMS'en blev derfor af mange opfattet som en D-markblok, og andre lande uden for Tyskland måtte ofte rette sig efter beslutninger taget af den tyske forbundsbank om, hvordan renteniveauet i EMS'en skulle fastlægges.

I forbindelse med Tysklands genforening (og dermed det samlede Tysklands optagelse i EU) opstod muligheden for, at de andre EU-lande med Frankrig i spidsen kunne kræve noget til gengæld for accepten heraf. Denne forklaring på ØMU'en kan kaldes intergovernmentalistisk, idet den bygger på et magtspil mellem de vigtigste europæiske regeringer forud for ØMU'en.

Den tredje årsag til indførelsen af ØMU'en er den kritiske revurdering, som faldt sted af den traditionelle teori om valutaområder, der stammede fra Robert Mundell. I

den forbindelse sattes der spørgsmålstegn ved, om valutakursændringer i form af devalueringer overhovedet kan bruges til at løse makroøkonomiske problemer, når nu resultatet før eller siden blev øgede produktionsomkostninger for det devaluerende land.

Desuden havde forskningen vist, at valutakursændringer ofte snarere beroede på politiske kalkulationer (fx brug af devalueringer lige før et valg for at øge efterspørgslen) end på forsøg på at løse makroøkonomiske problemer. Det er i denne sammenhæng afgørende, at vælgerne ofte er kortsigtede og ikke altid belønner bekæmpelsen af offentlig gæld og offentlige budgetunderskud. Denne forklaring på ØMU'en kan kaldes monetaristisk efter den makroøkonomiske teori, som kom til at dominere efter keynesianismens teoretiske kollaps.

Fastkurs-fordele

Den fjerde årsag til indførelsen af ØMU'en er erkendelsen af, at der er en noget længere liste af fordele ved faste valutakurser, end man hidtil havde indset i den traditionelle teori. Dels indebærer en valutaunion lavere transaktionsomkostninger, men den giver samtidig mere effektive markeder med mere gennemskuelige prisstrukturer, mindre prisdiskrimination og lavere informationsomkostninger. Desuden betyder ØMU'en, at det for virksomhederne

TEMA: EU

bliver lettere at udarbejde sikre kalkuler med hensyn til udgifter og indtægter. Det er lig med øgede investeringer og produktion og dermed velfærd. Endelig indebærer en valutaunion som ØMU'en lavere rentesatser på grund af, at der kræves en lavere risikopræmie ved investeringer. Den forklaring kan kaldes den mikroøkonomiske forklaring på ØMU'en

En femte årsag til ØMU'en er international økonomisk, idet toneangivende medlemslande i EU ønskede at få en europæisk valuta, som kunne matche dollaren som international reservevaluta med alle de fordele, som denne position indebærer i form af et mere likvidt værdipapirmarked og møntningsfordele (alle møntudstedere tjener store beløb, når borgernes beholdninger af kontanter årligt falder i værdi svarende til inflationen).

ØMU'en i dag

Elleve medlemslande har deltaget i ØMU'ens tredje fase siden 1. januar 1999. To år senere tilsluttede Grækenland sig. Tre medlemslande har ikke tilsluttet sig den fælles valuta: Storbritannien, Danmark og Sverige. Samtidig er de fleste af de nye medlemslande, som kom med pr. 1. januar 2004, endnu ikke parate til at gå med i ØMU'en. Eneste undtagelser er Slovenien, som kom med den 1. januar 2007, og Cypern og Malta, som kom med 1. januar 2008.

Nogle af medlemslandene udenfor har imidlertid en tættere forbindelse til ØMU'en end andre. Det gælder, hvis de er med i den såkaldte valutamekanisme (kaldet ERM II; ERM er en forkortelse for Exchange Rate Mechanism, dvs. valutakursmekanisme), der gør, at man har en fastkursaftale med ØMU-landene. Danmark er blandt de medlemslande, som er med i ERM II. Det betyder, at den danske kroners kurs ligger så nogenlunde fast i forhold til euro. Den danske kroners kurs i forhold til euro kan svinge +/- 2,25 pct. Skulle kronen komme under pres, vil den europæiske centralbank (ECB) træde til med støtteopkøb sammen med den danske nationalbank. Kursen på danske kroner i forhold til fx dollar, pund og yen er med andre ord bestemt af, hvad kursen er på euro i forhold til dollar, pund og yen.

Danmark og Storbritannien har et forbehold over for deltagelse i tredje fase af ØMU'en, dvs. indførelse af euroen som national valuta. De nye medlemslande er forpligtigede til at indføre euroen, når de lever op til de økonomiske kriterier for deltagelse. Sverige står sammen med bl.a. Storbritannien og Polen både uden for tredje fase af ØMU (indførelse af euro) og uden for ERM (nogenlunde fast kurs i forhold til euro). Det betyder, at kursen på svenske kroner i forhold til fx dollar ikke bestemmes af kursen på euro i forhold til dollar.

Besparelserne med hensyn til valutatransaktionerne for eurolandene ligger i størrelsesordenen 0,1-0,3 pct. af BNP pr. år. Samtidig er der engangsomkostninger i forbindelse med overgangen fra de individuelle valutaer til euroen. Særligt omkostningerne til den fysiske omstilling af betalingsanlæg og edb-systemer i butikker og banker til at kunne klare euro vejer til. Omvendt skal disse omkostninger kun afholdes én gang, mens fordelene opnås hvert år.

For virksomhederne reduceres desuden udgifterne til forsikringer mod udsving i valutakursen, hvilket forbedrer de europæiske virksomheders konkurrenceevne.

For borgerne i ØMU-landene har indførelsen af euro betydet, at man som rejsende undgår vekselomkostninger, når man rejser i andre lande. Selve omvekslingen fra national valuta førte imidlertid ifølge den almindelige mening i ØMU-landene til et prishop, selv om det har været svært at eftervise prishoppet statistisk. Undersøgelser har vist, at især priserne på tjenesteydelser som bilreparationer, frisør- og cafébesøg er hævet i forbindelse med omvekslingen. Andre forbrugsvarer faldt imidlertid i 2002, da euroen indførtes. Den gennemsnitlige prisstigning var således uændret 2,3 pct. i forhold til året forinden for eurolandene under ét. Inflationen har da også været uændret på omkring 2 pct. både før og efter euroens indførelse, hvilket også var målsætningen.

For eksporterende og importerende virksomheder i ØMU-landene har indførelsen af euro fjernet den tidligere usikkerhed om, hvor meget man fik tilbage i national valuta. Tidligere måtte virksomhederne i de samme lande ofte tage en merpris, fordi man aldrig kunne være helt sikre på, hvilken endelig pris man fik for den solgte vare regnet i national valuta. Hermed skulle ØMU'en bane vejen for, at der kom mere samhandel mellem ØMU-landene, hvilket igen skulle øge konkurrencen og velstanden i landene.

Euroen som international valuta

Euroen er dollarens vigtigste rival som international reservevaluta. Dollaren fungerer i dag som internationalt betalingsmiddel i ca. 45 pct. af verdens handel, selv om USA blot står for en andel på ca. 15 pct. af den internationale handel. Til sammenligning anvendes euroen i ca. 30 pct. af verdens handel, selv om eurolandene står for mindre end 20 pct. af verdenshandelen.

Med hensyn til euroens rolle som reservevaluta udgør den ca. 25 pct. mod dollarens andel på godt 60 pct. Samtidig siger et konservativt skøn, at 60-70 milliarder euro befinder sig i tredjelande med dertil hørende møntningsfordele for eurolandene.

Euroen har også medført et mere likvidt værdipapirmarked. Indtil 1999 lå den internationale udstedelse af lånebeviser i de valutaer, som

TEMA: EU

euroen afløste (D-mark, franc osv.) på ca. 18 pct. af verdenshandelen, mens euroandelen steg til godt 30 pct. i de efterfølgende år. Denne udvikling er først og fremmest sket på bekostning af japanske yen og i mindre udstrækning dollaren. Det er derfor uomtvisteligt, at euroens indførelse har styrket det europæiske værdipapirmarkeds position internationalt. Det har medført lavere renter for virksomhederne, det offentlige og andre, som har ønsket at låne i eurolandene.

ØMU'en og den økonomiske politik

ØMU'en er stabilitetsorienteret, fordi målet om inflationsbekæmpelse på tysk foranledning er indskrevet i ØMU'ens målsætninger. Det reflekterer en erkendelse af, at prisstabilitet giver bedre økonomiske grundvilkår for virksomheder og forbrugere end høj inflation. I makroøkonomisk teori opereres der med et BNP-tab på 0,3 pct. pr. år, hvis markedet fx tror, at det kommende års inflation bliver på 10 pct. i forhold til en lav inflation på et par procent. Samtidig medfører lav inflation, at der i højere grad investeres aktivt i ny produktion i stedet for passivt i fast ejendom, som holder værdien ved høj inflation.

Lav inflation medvirker samtidig til at øge gennemsigtigheden med hensyn til realpriserne på tværs af landegrænserne inden for eurozonen. Prisskiltningen i den fælles va-

luta gør desuden priserne direkte sammenlignelige, hvilket også skærper konkurrencen og gavner forbrugerne.

Tyskland ønskede som nævnt forud for etableringen af ØMU'en garanti for, at den nye valuta ikke ville medføre mere inflation end den stabile D-mark. Det er kommet til udtryk i Stabilitetspagten, der betyder, at lande, der er med i ØMU-samarbejdet, ikke må have et underskud på statsbudgettet på mere end 3 pct. af BNP. Ligeledes er den Europæiske Centralbanks vigtigste målsætning formelt set prisstabilitet, hvilket vil sige at forhindre inflation. De to formål hænger sammen. Har et land vedvarende store underskud på statsbudgettet (dvs. at man kræver for få skatter ind til at dække de offentlige udgifter), betyder det, at der sendes 'ufinansierede' penge i omløb. Der risikerer at føre til øget inflation.

Målsætningen om begrænsede offentlige budgetunderskud har haft den paradoksale konsekvens, at både Tyskland, der tidligere insisterede på overholdelse af Stabilitetspagten, og Frankrig har brudt Stabilitetspagten ved i et par år at have et for stort underskud på de offentlige finanser.

Frankrigs og Tysklands overskridelser af Stabilitetspagten har medført noget mindre troværdighed til pagtens sanktionsmekanismer. Debatten herom er imidlertid aftaget, efterhånden som alle eurolandene

igen er begyndt at overholde pagtens kriterier.

Danmark og ØMU'en

Euroens indførelse er en begivenhed uden sidestykke i historien. Samlet set er denne europæiske valutapolitiske revolution forløbet på en måde, som må karakteriseres som en solid succes.

Det accentuerer spørgsmålet om Danmarks deltagelse. Det er blevet populært at anvende sportsjournalistikens termer i politikken. Det vil jeg også slutte af med at gøre: Indtil 1973 var Danmarks forhold til omverdenen at ligne med en fodbold, som andre lande omkring os kunne sparke til efter for godt befindende, uden at vi kunne gøre meget. I 1973 blev vi for første gang i 100-200 år en medspiller med hensyn til vor egen internationale situation.

Spørgsmålet angående ØMU'en er, om vi også ønsker at være dette på det valutapolitiske felt. Valutapolitisk medspiller bliver vi først som fuldt medlem af ØMU'en.

*Peter Nedergaard er professor, ph.d.,
Copenhagen Business School*

Udvalgt litteratur:

- Bertel Dons Christensen (2007). Økonomi i euroen. En vurdering af euroens internationale rolle og økonomiske effekt siden indførelsen. DIIS Working paper No. 2007/25.
- European Central Bank (2007). Review of the International Role of the Euro. Frankfurt am Main.
- Simon Hix (2005). The Political System of the European Union. Palgrave.
- Peter Nedergaard (2006). Hvad samarbejder vi om i EU? Columbus.
- Peter Nedergaard (1990). EF's markedsintegration. En politisk økonomisk analyse. Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

EU-Parlamentet: Mere magt – mindre opbakning

Uffe Østergård

Parlamentet er på trods af alt sit gode arbejde ikke interessant i befolkningernes øjne og har ikke formået at vinde afgørende legitimitet

Den ene af Europa-Parlamentets to imponante bygninger i Bruxelles er opkaldt efter den italienske Europapolitiker Altiero Spinelli. Det er på mange måder vel fortjent og berettiget. Men navngivningen antyder nogle af de problemer der næsten fra begyndelsen har været med Parlamentets rolle i det europæiske samarbejde. Spinelli var nemlig en af de ledende føderalister og arbejdede konsekvent for overnationalt europæisk samarbejde under overskriften 'Europas Forenede Stater'.

Altiero Spinelli der levede fra 1907 til 1986, sluttede sig 17 år gammel til det kommunistiske parti for at kæmpe mod Mussolinis fascistiske styre i Italien. I 1927 blev han arresteret i Milano og i slutningen af 1930'erne sammen med mange andre antifascister anbragt i isolation (på italiensk *confino*) på en af de Lipariske Øer, Ventotene, i havet mellem Napoli og Sicilien.

Dette fængsel kom til at fungere som universitet og politisk udklækningsanstalt for efterkrigstidens politiske elite i Italien, først og fremmest for det lille, men indflydelsesrige liberaldemokratiske *Partito d'Azione* der havde sin storhedstid fra 1943 til 1947. Hovedresultatet var affattelsen af det såkaldte *Ventotene-manifest* vinteren 1941-42, som skitserede en føderalistisk organisering af Europa efter sejren over nazismen og fascismen. Hovedforfatterne var Ernesto Rossi og Altiero Spinelli.

Ad forskellige omveje nåede dette manifest under kampene i Italien til Schweiz, hvor det blev omdøbt til 'Manifest for den europæiske modstandsbevægelse'. Dette dokument blev siden program for den føderalistiske Europabevægelse. Drivkraften bag det europæiske samarbejde, Jean Monnet, hyrede i 1952 Altiero Spinelli til at skrive udkastet til åbningstalen ved det første møde i den

Høje Myndighed for Kul- og Stålunionen i august 1952. Monnet havde taget initiativet til dette samarbejde sammen med Robert Schuman i 1950, og han arbejdede for den eneste gang i sit liv som europæisk embedsmand som leder af den Høje Myndighed 1952-54. Normalt var hans fremgangsmåde at holde sig i baggrunden og arbejde via sine netværk.

Det var ikke Spinellis måde at arbejde på, og det kom hurtigt til et brud mellem de to stærke personligheder. Ifølge Spinelli havde Monnet nemlig ingen plan for, hvordan man skulle nå frem til en føderation. Helt i overensstemmelse med sin normale fremgangsmåde mente Monnet at 'nogle få improviserede idéer' var tilstrækkeligt grundlag. Efter nogle få måneder i det lille Luxembourg vendte Spinelli tilbage til italiensk politik og kom først tilbage i europæisk politik i 1970, da han blev udnævnt til kommissær for industrielle anliggender.

Demokratisk modydelse

Her foretog han snart igen et overraskende skifte, idet han opgav kommissærposten og i stedet lod sig vælge til Europa-Parlamentet. Her var han afgørende for beslutningen om at indføre direkte valg i 1979, en beslutning der fik så skæbnesvangre følger i Danmark og andre lande, fordi midlerne fra de valgte medlemmer af Parlamentet siden har fi-

nansieret bevægelserne mod EU uden om og i modsætning til de nationale politiske systemer. Spinelli fik i 1982 Parlamentet til at vedtage et første forfatningsudkast for Europa.

Det fik ingen umiddelbare følger, men det er nemt at forstå, hvorfor den føderalistiske italiener spiller så stor en rolle i Parlamentets selvforståelse i dag. Men det er et åbent spørgsmål om hans føderalistiske strategi har været til fordel for det europæiske samarbejde.

Indførelsen af direkte valg til Parlamentet i 1979 var ment som en 'demokratisk' modydelse for institutionaliseringen af møderne mellem statslederne i det Europæiske Råd i 1974. Det var tanken at Parlamentet skulle udgøre en 'folkelig' modvægt til regeringscheferne topmøder. Men sådan har det mildt sagt ikke fungeret.

Det er møder i det Europæiske Råd der har markeret de store spring fremad i samarbejdet som Maastricht 1991, Amsterdam 1997, København 2002 og senest Lissabon i 2007. Møderne har selvfølgelig også markeret lavpunkterne for EU, som da Silvio Berlusconi fortalte lumre vittigheder og lagde an på de andre regeringscheferes overraskede hustruer eller mødet i Nice 2000, hvor et dårligt forberedt fransk formandskab forkludrede nyfordelingen af stemmevægtene i forbindelse med den store udvidelse mod øst og tabte alt på gulvet i nationalistisk iver efter at bevare lige så mange

TEMA: EU

stemmer til Frankrig som til Tyskland.

Hensigten med 1970'ernes reorganisering af samarbejdet var at afbalancere øget intergovernmentalisme, repræsenteret ved det Europæiske Råd, med øget supranationalisme i form af et direkte valgt Europa-Parlament. Siden 1979 har Parlamentet troligt fulgt op på Spinellis oprindelige strategi ved at kræve øget medbestemmelse ved hver traktatændring. Og trods beklagelser om manglende indflydelse har det haft stort held med at aftvinge de nationale regeringer øgede indrømmelser i bestandige forsøg på at rette op på det 'demokratiske underskud' i samarbejdet.

Lav valgdeltagelse

Problemet er imidlertid at valgdeltagelsen er faldet støt i takt med, at Parlamentets indflydelse er steget. Dette forhold sammen med de uløste problemer omkring lokaliseringen i Strasbourg, Luxembourg og Bruxelles, det svage fremmøde ved plenarmøderne – især den sidste dag – samt de høje lønninger og exorbitante rejseafregninger er det virkelige demokratiske problem i EU.

Problemer som næppe rettes op ved øget effektivitet i behandlingen af Kommissionens forslag, selv om der er sket overordentlig meget godt på dette område. Næppe heller ved at Parlamentet spiller med musklerne, som da det i 1999 truede

Santer-kommissionen til at gå af før tiden, eller da det afviste en italiener, Rocco Buttiglione, som medlem af Barrosos kommission.

Parlamentet er på trods af alt sit gode arbejde åbenbart ikke interessant i befolkningernes øjne og har ikke formået at vinde afgørende legitimitet.

Den faldende valgdeltagelse ved valgene til Europa-Parlamentet undrer mange professionelle iagttagere. Men den er egentlig en ganske logisk følge af det europæiske samarbejdes natur. Bortset fra den ensartethed der skabes af Domstolens afgørelser på de mange områder, som falder inden for Fællesskabets jurisdiktion, er EU fundamentalt et samarbejde mellem nationale stater.

Øget national bevidsthed

Man kan oven i købet iagttagere en tendens til øget national bevidsthed i de lande, der ikke havde en stærkt udviklet national bevidsthed ved begyndelsen af samarbejdet. Et lille land som Luxembourg falder her i øjnene, men det er i virkeligheden en tendens der gælder i flertallet af EU's lande.

Kun i ekstremt nationale – for nu ikke at sige nationalistiske – lande som Danmark og United Kingdom er der ikke indtruffet en forøgelse af den nationale bevidsthed i kraft af samarbejdet. Men det er kun fordi det ikke muligt at have mere end 100 procents national bevidsthed.

På den baggrund er det i grunden meget forståeligt, at befolkningerne ikke opfatter Parlamentet som en løsning på EU's demokratiske underskud, men som en del af det.

At det demokratiske underskud, lige såvel som 'europæiseringen' af administrationerne, reelt er fænomener i medlemslandene, ændrer ikke ved problemet, men øger det nærmest. I grunden ville det være logisk at vende tilbage til tiden før det direkte valg til Parlamentet, hvor det var sammensat af repræsentanter fra de nationale parlamenter. Det ville understrege samarbejdets karakter af et samarbejde mellem nationale stater.

Men det er ikke en farbar vej, og ikke blot fordi de store og flotte bygninger nu står der, i Bruxelles såvel som Strasbourg. Man kan aldrig gå tilbage til en forladt position. Reformtraktaten forsøger i stedet at inddrage de nationale parlamenter tidligere og mere direkte i lovgivningsprocessen. Det er velment, men strander formentlig på uvilje hos flertallet af parlamentarikere til at sætte sig ind i de enorme mængder af kompliceret regulering, der udgør kernen i det europæiske samarbejde.

Så alt tyder på at vi vil blive ved med at halte videre med et Parlament, der mødes i fine bygninger i Bruxelles og Strasbourg, mens administrationen sidder i Luxembourg, rejser hver måned frem og tilbage med tusindvis af kasser, og vælges af stadig værre vælgere.

Det problem afhjælpes næppe af, at motorvejen mellem Bruxelles og Strasbourg måske engang bliver repareret færdig. Og heller ikke af at man nu med over 50 års forsinkelse omsider har fået højhastighedstog til Strasbourg – i hvert fald fra den franske side. Det uafklarede forhold mellem intergovernmentalisme og føderalistisk supranationalisme vil leve videre i en usikker balance i det EU, vi stadig ikke kan karakterisere som andet end en UPO, et uidentificeret politisk objekt, som Jacques Delors så elegant udtrykte det.

En ny helt?

Men Parlamentet skulle måske finde sig en anden helt end Spinelli. Hvad med Jens Peter Bonde, den danske EU-skeptiker der har gjort politisk karriere på at kritisere EU, herunder Parlamentet? Han er jo indtil videre den dansker, der bedst har markeret sig som europæisk politiker, ganske vist som modstander af EU – eller i hvert fald som skeptiker. Men han opererer primært på den europæiske politiske scene, kun afbrudt af valgkampe hvert femte år og en folkeafstemning i ny og næ.

Netop Bondes modsigelsesfulde holdninger er på en paradoksalt måde bedre i overensstemmelse med den reelle karakter af det europæiske samarbejde end den højtflyvende føderalistiske idealisme.

Bondes og andre ligesindedes ønsker om at beskytte den nationale

TEMA: EU

suverænitet med alle midler har ført til samarbejde med ligesindede i andre lande. Det er der kommet mærkværdige, skiftende alliancer ud af mellem nordiske venstreorienterede og grønne, franske højreorienterede populistiske i Jean Marie le Pens Front National, excentriske britiske millionærer, katolske fundamentalister fra Polen og nu senest bulgarske og rumænske ekstremistiske nationalister.

Uanset hvor mærkværdige alliancerne kan forekomme anskuet i en traditionel højre-venstre optik, kan det ikke benægtes at modstanderne ofte opfører sig europæisk, samtidig med at de taler nationalt, mens til-

hængerne taler europæisk og opfører sig nationalt.

Der er mange paradokser i europæisk samarbejde, men et af de største er at nationalstaterne reelt er blevet styrkede, samtidig med at vælgerne frygter, at deres nationale suverænitet er ved at forsvinde. Denne fejlagtige tro bliver ikke rigtigere af, at mange medlemmer af Parlamentet tror det samme.

Uffe Østergård, professor i europæisk og dansk historie, International Center for Business and Politics, CBS.

Artiklen indgår i en antologi, som Europa-Parlamentet udgiver til foråret.

Brug og misbrug af folkeafstemninger

Erling Bjøl

Ideen med folkeafstemninger er at isolere et bestemt spørgsmål fra andre problemer, men ved afstemninger om de europæiske traktater sker i vidt omfang det stik modsatte

Siden Frankrig og Holland i 2005 forkastede den europæiske forfatningstraktat, har der været livlig diskussion rundt om i Europa om, hvor egnet denne metode er til afgørelse af den slags spørgsmål. Der er også fra politologisk side, især i Frankrig, blevet gjort en betydelig indsats for at skaffe en bedre forståelse af vælgerens adfærd ved disse lejligheder.

Forskningsmæssigt er det en opgave, der byder på visse metodiske problemer. Men de franske undersøgelser har dog bragt en del interessante resultater, ikke mindst sammenlignet med, hvad der er kommet frem i Holland, og hvad vi kender fra tidligere forskning i Danmark, ikke mindst i forbindelse med Maastricht-afstemningen i 1992.

Egentlig er folkeafstemningsinstituttet nærmest af schweizisk oprin-

delse. Det var schweizeren Jean-Jacques Rousseau, der til dels på grundlag af erfaringer fra sit hjemland gik ind for direkte demokrati i sit politiske hovedværk *Le Contrat Social* (1762). Det var et skrift, som forfatningskonventet tog alvorligt under den Store Franske Revolution. Den meget rousseauanske forfatning fra sommeren 1793 blev vedtaget ved en folkeafstemning med 1.801.918 ja-stemmer mod 11.610 nej-stemmer, mens over fire millioner afholdt sig fra at stemme. Den blev derpå lagt ned i et fint cedertræsskrin og aldrig brugt. Det blev først Bonaparte, der fik glæde af instituttet, da han i 1802 ved en folkeafstemning blev kåret til konsul på livstid, derefter i 1804 ophøjet fra førstekonsul til kejser.

Hans brodersøn Louis Napoléon tog ved lære. Han lod sit statskup i

TEMA: EU

1851 bekræfte ved en folkeafstemning med 7,5 mio. ja-, og 640.000 nej-stemmer.

Af mere direkte betydning for Danmark blev det, at han også anså folkeafstemninger for at være et anvendeligt instrument i udenrigspolitikken. Han var meget optaget af en tanke, som hans store farbroder havde udviklet på Skt. Helena, om at han burde have organiseret Europa efter nationalitetsprincippet. Det kunne bedst føres ud i livet ved folkeafstemninger, mente Napoléon 3.

Afstemninger om Europas grænser

Til syvende og sidst var det kun folk selv, der vidste eller kunne svare på, hvilken nationalitet de mente at tilhøre. Den blev anvendt i 1860 ved fredsslutningen efter den italiensk-franske krig mod Østrig. De stater, der ville tilslutte sig det nye italienske kongerige, afgjorde det ved en folkeafstemning. Napoléon 3. selv sikrede sig på samme måde Savoyens indlemmelse i Frankrig.

Egentlig passede metoden meget godt ind i Bismarcks planer om et samlet tysk kejserrige under preussisk ledelse. Så på London-konferencen i sommeren 1864 foreslog han, at man skulle dele Slesvig ved en folkeafstemning. Tanken havde tidligere strejft den nationalliberale leder Orla Lehmann, men var siden veget for kravet om et Danmark til Ejderen, den 'historiske grænse'. Det samme mente den nye kong Chris-

tian 9., som tsar Nikolaj havde fået gjort til dansk tronfølger. De russiske diplomater på London-konferencen var under alle omstændigheder chokerede ved tanken om, at man kunne "lade bønder bestemme, hvilken hersker de skulle være under". Så Danmark sagde nej til en folkeafstemning.

Den britiske forhandler Lord Clarendon sukkede: "Danskerne er de vanskeligste folk at have med at gøre eller at gøre noget for, jeg nogensinde har mødt. De er bange for hinanden og for Københavner-pøbelen. Deres mangel på dygtighed er forfærdelig".

Så sønderjyderne kom under Preussen. Ganske vist fik Napoléon 3. indføjret en paragraf 5 i Prag-freden, der afsluttede den preussisk-østrigske krig i 1866, om at grænsen til Danmark skulle fastlægges ved en folkeafstemning. Men da dronning Louise i 1879 fik hertugen af Cumberland, hannoveransk tronarving, til at gifte sig med sin uheldige datter Thyra, fandt Bismarck en udmærket anledning til at få ophævet paragraf 5. Hannover var blevet indlemmet i Preussen, da det i 1866 var gået i krig på østrigsk side.

Resultatet blev, at det først blev efter Tysklands nederlag i 1918, den dansk-tyske grænse endelig blev fastlagt ved folkeafstemning. Den kom til at ligge nordligere, end den formentlig ville være kommet til ved en afstemning i 1864, og det danske stivsind kom til at koste 6000 dansk-

sindede sønderjyder livet ved fronten under Første Verdenskrig.

Under fredsforhandlingerne i 1919 fandt præsident Wilson, at folkeafstemninger var den mest demokratiske måde at ordne Europas grænser på. Andre hensyn blev dog afgørende. I Frankrig var det kun socialisterne, der var indstillet på at lade grænsen til Tyskland fastlægge ved en folkeafstemning. Clemenceau holdt fast ved det historiske kriterium. Derimod ville han ikke høre på militærets krav om Rhingrænsen, fordi det vigtigste for ham var at holde USA fast på et løfte om en fortsat sikkerhedsgaranti efter krigen. Den blev der ikke noget af, da republikanerne i Senatet afviste at lade USA indtræde i Folkeforbundet, som havde været Wilsons kæphest.

Heller ikke tjekkerne ville høre tale om folkeafstemning. En omhyggeligt udarbejdet ekspertplan, der byggede på etniske forhold, blev fejlet af bordet til fordel for den historiske og sikkerhedsgeografisk fordelagtige grænse i Sudeterbjergene, som så blev opgivet i München i 1938. I det hele taget blev det svært at anvende folkeafstemninger i det brogede habsburgske rige, hvor godt en halv snes nationaliteter havde levet mere eller mindre fredeligt mellem hinanden under en kejser, der kunne de fleste af deres sprog. Det kom til at gå ud over de besejrede, mens de, der havde holdt med vestmagterne, fik lov at rage til sig,

tjekkerne i Versailles-freden, serberne i Saint-Germain-freden med Østrig, slovakkerne, serberne og rumænerne i Trianon-freden med Ungarn, som det kom til at gå ganske særlig hårdt ud over, skønt ungarerne ikke havde være videre forhippede på at gå i krig. Men de kom for skade at lave en rød revolution i 1919.

Polen krævede adgang til havet, skønt det skulle gå over et tysk befolket område. Men det accepterede dog en vis anvendelse af folkeafstemninger i forhold til Tyskland, især i det rige industriområde i Øvre-Schlesien. Den blev arrangeret i 1921. 60 pct. stemte for Tyskland. Alligevel fik Polen tildelt det vigtigste mineområde omkring Katowice. Derimod kunne der ikke være tale om, at Østrig tilsluttede sig Tyskland ved en folkeafstemning.

Alt i alt var der nok for nationalistiske demagoger at tage fat på i Versailles-traktaten, "diktatet", som den kom til at hedde. Men Hitler fandt også ud af, at han kunne bruge folkeafstemninger på samme måde som Bonaparterne havde gjort, til at legitimere sin egen magt. Efter præsident Hindenburgs død fik han ved en folkeafstemning i august 1934 med 88 pct. af stemmerne føjet præsidentposten til sin stilling som Führer for det tyske folk med diktatorisk magt. I 1935 stemte Saar, der var blevet overladt Frankrig i 15 år som erstatning for de kulminer, tyskerne havde ødelagt, sig med 90,5

pct. tilbage til Tyskland. Østrigs Anschluss til det tyske rige i foråret 1938 blev bekræftet med hele 99 pct. af de afgivne stemmer, hed det sig.

Da den tyske Forbundsrepublik fik en ny forfatning efter krigen, havde man fået nok af folkeafstemninger. Som man sagde i Bonn efter 1957: "Hvis vi havde haft folkeafstemning, kunne Rom-traktaten være faldet på prisen på bananer".

Til gengæld blev folkeafstemninger anvendt i Frankrig som aldrig siden Napoléon 3., især efter at general de Gaulle i 1958 var vendt tilbage til magten. Men generalen brugte dem så at sige med det stik modsatte formål af Hitler, til at legitimere en fransk tilbagetrækning fra Nordafrika. Det blev en trang vej, fordi den stødte på hård modstand både hos europæerne i Algeriet, i hæren og i de politiske partier. Så hver gang de Gaulle foretog et nyt skridt, lod han det legitimere ved folkeafstemninger i Frankrig.

Han var overbevist om, at vælgerne ved en folkeafstemning først og fremmest stemmer for og imod en person. Han drog da også konsekvensen og trak sig tilbage, da en folkeafstemning om nogle mindre forfatningsændringer i maj 1969 gik ham imod.

Folkeafstemninger om EF

Hans efterfølger Georges Pompidou bragte folkeafstemninger ind i EF-sammenhæng for at legitimere det

brud med generalens politik, han foretog ved at åbne døren til EF for England ledsaget af Danmark, Irland og Norge. Med en valgdeltagelse på godt 60 pct. sagde godt 68 pct ja. For Pompidou drejede det sig især om at få England ind som modvægt til Tyskland, som under Willy Brandt var begyndt at gå sine egne veje mod øst. Men han var også en del optaget af den 'nordiske samfundsmodel', navnlig i den svenske udgave. Han besøgte dog også Danmark, mens Christian Fouchet var ambassadør i København og arbejdede med den såkaldte Fouchet-plan for et 'Nationernes Europa'.

Den franske afstemning i foråret 1972 banede vej for den danske i oktober. Egentlig havde Krag oprindeligt ikke været begejstret for folkeafstemninger. På partikongressen i 1953 sagde han: "Efter min mening skal man være glad for, at adgangen til folkeafstemning ikke er videre, end den er. At pille politisk-økonomiske enkeltheder ud af billedet og udsætte dem for propaganda-trommeild i forbindelse med folkeafstemninger, kan kun i særlige tilfælde være berettiget og vil anvendt i bred almindelighed kun gøre det politiske arbejde mere demonstrationspræget og mindre sagligt".

Under pres fra især EF-skeptikere inden for partiet og i fagbevægelsen gik han dog med til en folkeafstemning, selv om den ikke skulle vise sig påkrævet af grundloven. Men han var så usikker på udfaldet, at han

lagde den efter den norske i den tro, at nordmændene ville stemme ja, og at det ville tilskynde danskerne til at gøre det samme. Krigen var ikke fjernere end, at den norske statsminister Trygve Bratteli, en tidligere kz-fange, nød stor anseelse i Danmark. På alle tre punkter tog Krag fejl. Nordmændene stemte nej, mens danskerne alligevel bagefter stemte ja med ikke mindre end 63,3 pct. og en rekordvalgdeltagelse på 90,1 pct. Krags usikkerhed skyldtes nok, at hans kontakt til vælgerne mest gik over de aktive partimedlemmer, og blandt dem var skeptikerne de mest højrøstede, især efter folketingsvalget i september 1971. Det var i hvert fald mit indtryk i en periode, hvor jeg var så tæt på ham, at han bad mig deltage i Socialdemokratiets afsluttende tv-udsendelse inden afstemningen.

Netop i sommeren 1972 besøgte François Mitterrand som nykåret leder af det franske socialistparti Danmark. Han virkede forbavsede sikker på, at han ville blive den stærkeste i den nye koalition med kommunisterne. Men i 1992 var han ifølge Jean Lacoutures fortræffelige biografi i stærk tvivl om, hvorvidt han skulle udskrive folkeafstemning om Maastricht-traktaten. At han valgte at bekendtgøre sin beslutning herom dagen efter det danske nej d. 2. juni 1992 betyder ikke nødvendigvis, at det var det, der gjorde udslaget. Men det ville passe godt til den ukuelighed, han gang på gang viste.

Men bagefter bemærkede han: "Problemet med folkeafstemninger er, at folk svarer på alt muligt, som de ikke bliver spurgt om".

Fransk og hollandsk nej

Hvad det er, de svarer på, ved vi en hel del mere om efter de analyser, der fra politologisk side er blevet foretaget af folkeafstemningerne i Frankrig og Holland i maj og juni 2005.

Idéen med folkeafstemninger er jo at isolere et bestemt spørgsmål fra andre problemer for at få en direkte stillingtagen til det. Analyserne af de franske og hollandske afstemninger viser, hvad de fleste politikere vel egentlig godt ved, men helst ikke vil sige, at det der sker i forbindelse med afstemningerne om de europæiske traktater, i vidt omfang er det stik modsatte. Mange vælgere benytter lejligheden til at tage stilling til andre spørgsmål eller ud fra holdninger, der ikke har nogen eller kun diskutabel relevans til hovedspørgsmålet. Det nej, der blev afgivet til forfatningstraktaten, bestod af fire forskellige nej'er, har man sagt, et nej til traktaten, et nej til regeringen, et nej til arbejdsløshed og et nej til liberalisering. (*Futuribles*, nr. 318, 2006). Så der var snarere tale om en nej-sejr ved en folkeafstemning om forfatningstraktaten end om et nej til den.

I de undersøgelser, der refereres i det førende fremtidsforskningsor-

TEMA: EU

gan *Futuribles*, hedder det, at det kun var 18 pct. af vælgerne i Frankrig, der ifølge deres eget udsagn direkte havde taget stilling til traktaten. 32 pct. sagde i vagere almindelighed, at de stemte ud fra deres holdning til 'den europæiske konstruktion'. Det gælder især ja-sigerne. Men 32 pct. benyttede lejligheden til at give udtryk for deres opfattelse af udviklingen i den økonomiske og sociale situation. Det gælder især nej-sigerne. Denne motivering var langt mindre udtalt under afstemningen i Holland. Men det er lykkedes at identificere over en snes forskellige motiveringer hos nej-sigerne. De er til dels de samme i de to lande, men optræder ikke med samme vægt. De ti vigtigste fremstår af nedenstående oversigt. Der er naturligvis mange vanskelige metodiske problemer i en sådan opstilling, ikke mindst med hensyn til de forskellige motivers relevans til

hovedproblemet, som jo bliver et fortolkningsspørgsmål. Nogle tendenser træder dog frem ved sidestillingen. Det er oplagt, at bekymringen for beskæftigelsen spiller en langt større rolle i Frankrig, hvor arbejdsløsheden var på omkring 10 pct., mens den lå på omkring 5 i Holland. Det er på den anden side slående, at bekymringen for yderligere suverænitetssafgivelse er tydeligere i småstaten Holland end i storstaten Frankrig, hvis indflydelse på den europæiske udvikling har været langt mere synlig.

Det stemmer også godt med resultaterne af den undersøgelse af det danske nej til Maastricht, der blev foretaget af Karen Siune, Ole Tonsgaard og Palle Svensson i 1992 ved institut for Statskundskab i Århus. Det hovedmotiv, der kom frem hos nej-sigerne, var: 'De skal ikke bestemme over os', altså en frygt for at miste politisk handlefrihed.

Nej-motiver i Frankrig og Holland i 2005

Frankrig		Holland	
Frygt for større arbejdsløshed	31 %	Dårlig information	32 %
Frygt for dårlig økonomi	26 %	Tab af suverænitet	19 %
Traktaten for liberalistisk	19 %	Opposition mod regeringen	14 %
Opposition mod regeringen	18 %	Europa for dyrt	13 %
Ikke nok socialt Europa	16 %	Imod den europæiske konstruktion	8 %
Teksten for kompliceret	12 %	Betyder større arbejdsløshed	7 %
Imod Tyrkiet i EU	6 %	Intet positivt i teksten	6 %
Tab af suverænitet	5 %	Projektet for vidtgående	6 %
Dårlig information	5 %	For teknokratisk	6 %
Imod den europæiske konstruktion	4 %	Imod yderligere udvidelse	6 %

Et andet fællestræk i Holland og Danmark, der er blevet påpeget af den danskkyndige hollandske sociolog Claes de Vreese, er indvandrerfrygten. Men det kan meget vel være skjult af, at det ikke er et svar, der anses for 'socialt acceptabelt'.

Det er også sandsynligt, at motivet 'opposition mod regeringen' har været langt vigtigere, end det fremgår af oversigten. Fx kan motivet 'dårlig information' i Holland også være udtryk for, at man er utilfreds med regeringen.

Identifikation med magten

Men der findes i det mindste i Frankrig et langt sikrere grundlag for at måle den rolle, som denne faktor spiller. Det fremgår af Pascal Perrineaus *Le vote européen 2004-2005*, udarbejdet ved det parisiske statskundskabsinstitut Institut d'études politiques, at vælgernes adfærd i høj grad må have været påvirket af, om det parti, de identificerer sig med, er ved magten eller ej. Ved Maastricht-afstemningen i 1992, da socialisten Mitterrand var præsident, stemte kun 22 pct. af de socialistiske vælgere nej, i 2005, da det var Chirac, var det 56 pct. Det var næsten præcis omvendt med gaullisterne. 59 pct. stemte nej til Maastricht-traktaten, kun 20 pct. til forfatningstraktaten.

Af en undersøgelse foretaget ved statskundskabsinstitutet i Lille, offentliggjort i *Les Cahiers du CEVIPOF*,

nr. 42 fremgår det i øvrigt, at der var en betydelig kløft mellem de socialistiske partimedlemmers holdninger og de socialistiske vælgere. Ved en afstemning inden for partiet i 2004 gik 56,6 pct. ind for forfatningstraktaten. Her synes forholdene i Danmark i 1972 i det mindste at have været anderledes.

Et helt specifikt og oplagt irrelevant problem kan meget vel have gjort udslaget ved afstemningen i Frankrig den 29. maj 2005 og dermed kastet Europa ind i den krise, som det endnu ikke er kommet ud af. Det er det såkaldte 'pinseproblem'. Som påpeget af Perrineau svingede tallene i alle meningsmålinger fra ja før pinse til en ret præcis forudsigtelse af en nej-sejr på godt 54 pct. efter pinse. Som det fremgår af en CEVIPOF-analyse, var det helt dominerende samtaleemne i maj måned premierminister Jean-Pierre Raffarins beslutning om at gøre anden pinsedag til hverdag, hvor man skulle arbejde for 'gamle og handicappede'. Det skulle bøde på underskuddet i Socialsikringen. Men det var særdeles upopulært. Maj er de franskes foretrukne måned for forlængede weekender, og premierministeren blev omgående afskediget efter folkeafstemningen.

Præsidenten selv gik ikke, som de Gaulle havde gjort i 1969. Men han havde hårdt brug for en syndebug. For hans plan var gået helt skævt. Han havde haft fire grunde til den

14. juli 2004 at udskrive en folkeafstemning ifølge Pierre Martin fra statskundskabsinstituttet i Grenoble. For det første at genoprette sin egen prestige ved en valgsejr efter socialisternes store triumf ved forårets regionalvalg. For det andet at splitte oppositionen. For det tredje at skabe ro i egne rækker, hvor en ærgerlig ung politiker ved navn Nicolas Sarkozy søgte at få kontrol med det gaullistiske parti UMP, bl.a. ved høj-røstede krav om folkeafstemning. For det fjerde at genvinde Frankrigs ledende rolle på den europæiske scene ved en folkelig tilslutning til forfatningstraktaten, der jo var et fransk projekt.

Martin påviser i sin analyse i CE-VIPOF-tidsskriftet, at nøjagtig tilsvarende indenrigspolitiske taktiske hensyn lå bag både Pompidous og Mitterrands beslutning om at afholde folkeafstemninger om europæiske traktater. I Frankrig kan præsidenten – som i Island – tage initiativet til folkeafstemninger uden at spørge parlamentet. Men det må tilføjes, at meningsmålingerne i alle tilfælde på det tidspunkt, hvor beslutningen blev truffet, tydede på en sikker ja-sejr.

Et særligt nej-bælte

De franske undersøgelser kaster også lys over, hvordan stemmerne fordelte sig aldersmæssigt, socialt og regionalt. Der var kun ja-flertal i aldersgruppen over 55. Det er blevet

fortolket således, at det kun var for disse aldersgrupper, det oprindelige formål med det europæiske projekt at sikre fred i Europa, stadig var af afgørende betydning. Hertil kommer dog, at arbejdsløsheden, der spillede så stor en rolle for de yngre, ikke længere var pensionisternes problem – og man går tidligt på pension i Frankrig.

Socialt fordelte ja- og nejstemmerne sig klart således, at andelen af ja-stemmer steg med uddannelses- og velstandsniveau. Dette forhold afspejler sig også til dels i den regionale fordeling, men dog kun til dels. Uddannelses- og velstandsvariablerne falder sammen med et klart ja-flertal i Paris-området. Men når der også er dele af Frankrig, hvor ja'et har været stærkest, selv om de ikke hører til de rigeste eller bedst uddannede, kan man søge forklaringen i, at der her er tale om egne, hvor den katolske kirke stadig har en vis indflydelse som i Bretagne. I andre egne har man været kirkefjendtlig, siden bønderne tog for sig af de beslaglagte kirkegodser under den Store Revolution.

Et udpræget nej-bælte strakte sig fra Rouen i Normandiet op langs kysten til Nordfrankrig, et område, som har været ganske særligt ramt af industriel arbejdsløshed og udflytning af virksomheder.

Man kan sidestille det med det omsving, der skete i Danmark mellem 1972-afstemningen og Maastricht-afstemningen, hvor det blev de

østjyske byer, der kom til at gøre udslaget, så nej'et vandt den knappe sejr på 50,7 pct. den 2. juni 1992. Baggrunden for dette omsving skal ifølge den århusianske undersøgelse have været utilfredshed med EF's landbrugspolitik, idet de østjyske købstæder har nær kontakt med deres opland.

I Frankrig drog den konservative kandidat ved præsidentvalget i 2007 Nicolas Sarkozy den konsekvens af nej-sejren i 2005, at man bedst kunne komme ud af den europæiske krise, nej'et i Frankrig og Holland havde udløst, ved at udarbejde en modificeret reformtraktat, som ikke ville kræve folkeafstemning, men kunne ratificeres ad parlamentarisk vej.

De to modkandidater, socialisternes Ségolène Royal og centrumskandidaten François Bayrou gik derimod ind for en 'forenklet version' af forfatningstraktaten, som skulle til folkeafstemning. Sarkozy sejrede klart ved præsidentvalget og fastholder sin afvisning af folkeafstemning, skønt meningsmålinger har vist, at omkring 60 pct. stadig ønsker en ny folkeafstemning. Samtidig har de vist, at der så ville blive et ja-flertal på 58 pct., en indikation af, at en folkeafstemning påvirkes af en regerings popularitet.

Den er imidlertid ikke noget brændende politisk tema mere. Bayrous nye centrumsparti Modem fik på grund af den franske valgord-

ning kun fire mandater i Nationalforsamlingen, skønt han havde opnået syv millioner stemmer ved første runde i præsidentvalget. Det socialistiske partis hovedbestyrelse har besluttet at stemme for den nye reformtraktat, da præsidenten helt afviser en ny folkeafstemning, skønt han selv var tilhænger af den, da det drejede sig om forfatningstraktaten.

I Holland har Socialdemokratiet efter at være indtrådt i en regering under ledelse af Peter Balkenende, og efter at den juridiske ekspertise har erklæret reformtraktaten for at være en traktat af en anden type end forfatningstraktaten, frafaldet kravet om folkeafstemning. Under alle omstændigheder er der hverken tradition eller forfatningsmæssigt grundlag for bindende folkeafstemninger i Holland.

Det man kan slutte af både de hollandske og især de mere omfattende politologiske analyser i Frankrig er, at problemet ved anvendelse af folkeafstemninger ved ratifikationerne af de europæiske traktater ikke bare er, at de tekster, der er tale om, er særdeles komplicerede og åbne for flere fortolkninger, konsekvenserne svært overskuelige, men også, at det er umuligt at isolere dem fra motiver, som er klart irrelevante.

Erling Bjøl er professor emeritus i statskundskab og forfatter.

Vejviser til USA's primærvalg

Michael Ehrenreich

Med årsskiftet går den lange amerikanske valgkamp ind i sin første afgørende fase. Ved primærvalg og partimøder vil amerikanerne udpege deres foretrukne præsidentkandidater for såvel det demokratiske som det republikanske parti. I 2008 kan afgørelserne i begge partier meget vel foreligge tidligere, end man har været vant til

Der er noget paradoksalt ved, at USA's lange valgkamp frem mod præsidentembedet – med dets enorme magt, internationale vingefang og celebrity-status – formelt indledes langt ude på prærien i vintermørke og snesjap og med amerikanske vælgere pakket godt ind i vanter og halstørklæder.

Siden 1970'erne har landbrugsstaten Iowa med sine tre millioner indbyggere haft en uforholdsmæssig stor indflydelse på det endelige resultat – alene fordi delstaten har sørget for at placere sig allerførst i valgprocessen. Den strækker sig i år fra begyndelsen af januar og frem til den endelige afgørelse af præsidentvalget 4. november.

I 1976 dukkede sydstatsdemokraten Jimmy Carter, der havde en rela-

tivt kort karriere bag sig som guvernør i jordnøddestaten Georgia, men var uden national politisk erfaring, pludselig op som trold af en æske og sejrede i netop Iowa.

Carter havde – upåagtet af de fleste – gennemrejst delstaten på kryds og tværs i løbet af de forudgående to år. Og det blev efterfølgende spørgesfuldt hævdet, at han bevæbnet med sit legendariske brede smil havde sørget for personligt at trykke et flertal af delstatens vælgere i hånden. Det er nok en overdrivelse, men strategien med at være tidligt ude virkede.

Valgsejren i Iowa gav hans kampagne et kraftigt momentum, der tiltrak medieomtale, pengebidrag og begejstrede tilhængere. Fremdriften etablerede ikke alene Carter

som en seriøs præsidentkandidat, men gav ham tillige status som favorit ved de efterfølgende primærvalg.

Iowa

I de følgende 30 år har mange præsidentkandidater forsøgt at gøre Carter kunsten efter og skabe sig et tidligt forspring. Kun meget få har vovet at styre udenom Iowa. Ved dette valg har selv favoritten blandt demokraterne, Hillary Clinton, brugt store kræfter i delstaten. Hun har holdt mere end 100 valgmøder, og tilbage i november meddelte Clinton-kampagnestaben lige ud, at enten hun selv eller hendes mand Bill Clinton agtede at vise sig i Iowa dagligt forud for opgøret 3. januar, bortset fra juledagene.

Den tidligste fase af primærvalgene kompliceres noget af, at Iowa faktisk slet ikke afvikler primærvalg. Delstaten udpeger sine to sejrende kandidater for henholdsvis det demokratiske og det republikanske parti gennem de såkaldte *caucus*, det vil sige partimøder, hvor partiernes vælgere møder frem på skoler, i forsamlingshuse og lignende for at pege på deres foretrukne kandidat.

Metoden udløser hvert fjerde år stor forvirring uden for USA's grænser, fordi den forekommer noget primitiv og tilfældig. Men mange amerikanere elsker partimøderne som udtryk for, at landets demokratiske proces fungerer med betydelig indflydelse til græsrodderne.

De første egentlige primærvalg afvikles som regel en uges tid senere – i år den 8. januar – i delstaten New Hampshire på den amerikanske østkyst ved grænsen til Canada. Disse primærvalg i begge partier har endnu større betydning forstået på den måde, at det er muligt at tabe i Iowa og komme igen i New Hampshire, men taber man begge opgør, kan det meget vel betyde afslutningen på den pågældende kandidats præsidentambitioner. Medieopmærksomheden, pengebidragene og tilhængerne vil gå tabt til konkurrenterne.

Primærvalg og partimøder er altså en form for udskilningsløb, som partierne bruger til at finde deres foretrukne kandidater. Metoderne bruges på mange forskellige niveauer i amerikansk politik, også lokalt, fx forud for valg til guvernørposterne. På præsidentniveau vandt partimøderne og særligt primærvalgene stærkt frem i årene efter Anden Verdenskrig i et opgør med de såkaldte partibosser og deres partimaskiner, der ellers havde udpeget kandidaterne bag lukkede døre – i de såkaldte 'røgfylde lokaler' for at citere en kliché fra den amerikanske valgkampmytologi. I dag bruger mere end 80 pct. af delstaterne primærvalg til at finde partiernes to præsidentkandidater.

Den sejrende kandidat for hvert parti får et antal delegerede til det pågældende partis konvent, der holdes ud på sommeren og formelt nominerer det enkelte partis præsiden-

dentkandidat. Antallet af delegerede afhænger af den konkrete delstats befolkningsmæssige størrelse, og kandidaterne samler så på delegerede, efterhånden som primærvalgene og partimøderne breder sig ud over landet. Førhen kunne der på selve konventionerne være stor spænding om nomineringerne, men i dag falder afgørelserne typisk langt tidligere i forløbet, bl.a. fordi det er blevet almindeligt, at den sejrende kandidat i hvert enkelt primærvalg får samtlige den pågældende delstats delegerede med sig til konventionen. I 2008 ventes afgørelsen at falde endnu tidligere end før, hvilket vi vender tilbage til om et øjeblik.

Tankegangen bag primærvalgsforløbet er, at vælgerne skal have direkte indflydelse på kandidatudvælgelsen. Og det er vanskeligt at bestride, at processen i princippet er mere demokratisk end eksempelvis i flere europæiske lande. I vor del af verden er det stadig almindeligt, at kandidater til de øverste politiske poster stiger til tops 'inde i' partiapparaterne uden forlods at blive eksponeret over for vælgerne. Udpegningen af den danske socialdemokratiske leder Helle Thorning-Schmidt for et par år siden efter en urafstemning blandt partimedlemmerne repræsenterede i denne sammenhæng et nybrud herhjemme.

Svaghederne

Men naturligvis kan der peges på en

række svagheder ved det amerikanske system, og primærvalgsprocessen er da også genstand for betydelig debat hvert fjerde år, når det for alvor går løs.

Valgdeltagelsen, der i forvejen er lav ved præsidentvalgene med kun omkring halvdelen af de stemmeberettigede som deltagere, er for primærvalgenes vedkommende helt nede på 15 pct., om end der er store variationer fra delstat til delstat. Indviklede regler for, hvem der rent faktisk kan møde frem og afgive deres stemme – og som også varierer betydeligt – begrænser deltagelsen yderligere. Resultatet er, at et partis præsidentkandidat kan vinde nomineringen med opbakning fra 10 pct. eller færre af vælgerne i de stater, der afvikler primærvalg.

Al erfaring viser, at det er de politisk aktive og politisk 'modne' vælgere, der møder frem ved valgstederne. De er også bedre uddannede og har en højere indkomst end gennemsnittet. Der er typisk tale om vælgere, der befinder sig ude på fløjene hos enten demokraterne eller republikanerne. Lægger man alt dette sammen, betyder det, at primærvalgene ofte afgøres på fløjene i amerikansk politik, mens det egentlige præsidentvalg om efteråret afgøres inde på midten i det politiske spektrum. Sammenhængen har kolossal betydning for, hvordan de enkelte kandidater formulerer deres politik og i det hele taget tilrettelægger deres valgkampe i løbet af

valgåret. Der kan også stilles spørgsmålstegn ved det demokratisk betimelige i, at to mindre delstater som Iowa og New Hampshire har så uforholdsmæssig stor indflydelse på det endelige resultat.

Med sine tre millioner indbyggere udgør Iowa kun én pct. af USA's samlede befolkning. New Hampshire har endnu færre indbyggere, nemlig kun 1,3 millioner, svarende til mindre end én halv pct. af den amerikanske befolkning. Hertil kommer, at eksempelvis landets etniske minoriteter er yderst svagt repræsenteret begge steder. Indbyggerne i de to delstater er 'mere hvide' og 'mere oppe i årene' og i øvrigt også mere veluddannede end gennemsnittet for USA som helhed.

Den stærke fokusering på netop disse to delstater får fra tid til anden direkte og målelig politisk betydning. I dette valgår er det næppe tilfældigt, at kandidaterne står i kø for at pege på ætanol som alternativ drivkilde til benzin i bekæmpelsen af den globale opvarmning. Iowa er som tidligere nævnt en landbrugsstat, og det betyder, at dens vælgere står til at høste store gevinster fra de offentlige tilskud, der i givet fald skal fremme majsdyrkingen for at kunne levere råstoffet til ætanolproduktionen.

Primærvalg rykkes frem

Begge delstater vogter imidlertid nidkært over deres placering som de

første i valgprocessen. New Hampshire har endda i sin delstatslovgivning en særlig bestemmelse om, at man skal ligge mindst én uge før alle andre delstater med primærvalg. Og forklaringen er ikke kun den politiske indflydelse.

De store satsninger fra de enkelte kandidaters side giver gode penge i form af beskæftigelse til lokale kampagnemedarbejdere, indtægter fra politiske reklamer i medierne, flere kunder til serviceerhverv som hotel- og restaurationsbranchen og lignende. Hertil kommer indtægter fra tilrejsende pressefolk i stort tal. Ikke mindst New Hampshire kommer hvert fjerde år i verdenspressens søgelys.

Derfor har begge delstater også formået at svare igen og gentagne gange fremrykket deres partimøder og primærvalg, efterhånden som andre stater har gjort oprør mod Iowas og New Hampshire stærke position i forløbet. Det har nemlig gennem en længere årrække været en kilde til betydelig irritation i andre stater, at man lå senere i forløbet, hvor nomineringerne for nogle staters vedkommende allerede var afgjort. Irritationen var ikke uden grund. Eksempelvis afviklede Californien, landets folkerigeste stat, i mange år sine primærvalg i juni, hvor spændingen for længst var udløst.

For 25 år siden fandt en gruppe sydstater på i fællesskab at forsøge at optimere deres indflydelse ved at samle deres primærvalg på én og

samme dag. Den blev hurtigt døbt *Super Tuesday*. Andre stater rykkede deres egne primærvalg frem for at tilkæmpe sig opmærksomhed. I forbindelse med dette valgår har en lang række stater ført 'oprøret' endnu videre og fremrykket primærvalg i hidtil uset omfang. Derfor vil der denne gang blive afviklet en stribe vigtige primærvalg allerede i løbet af årets første uger. Kulminationen ventes 5. februar, hvor mere end en snes stater – bl.a. Californien og New York – vil afvikle primærvalg samtidigt på den såkaldte *Super Duper Tuesday*. Afgørelsen om nomineringen i ét af partierne kan meget vel falde denne dag. Og måske endda for begge partiers vedkommende, hvilket i givet fald vil være langt tidligere, end man har været vant til.

Denne såkaldte *frontload* af primærvalgene rejser en række spørgsmål, som griber direkte ind i valgmetoden som redskab for den demokratiske proces. Ophobningen betyder for det første, at den enkelte vælgers mulighed for at møde kandidaterne vil være udspillet allerede efter Iowa og New Hampshire, når kandidaterne tvinges til at føre valgkamp i mange forskellige delstater på samme tid. Valgkampen vil hovedsageligt blive udkæmpet via medierne. For det andet vil denne sammenhæng indebære store – og måske afgørende – fordele for de stærkeste kandidater med flest penge og de bedste kampagneorganisationer. At føre valgkamp simultant i

Californien og New York plus en række andre delstater vil kræve kolossale ressourcer.

Ophobningen af primærvalgene har allerede udløst en heftig debat i USA, eftersom det er tydeligt for enhver, at 'folkets' indflydelse på kandidatudvælgelsen nu bliver mindre. Der lyder talrige opfordringer til de to partier, demokraterne og republikanerne, om i mindelighed at sørge for at vende tilbage til en mere gradvis afvikling af primærvalgene.

Problemet er imidlertid den meget løse struktur, der altid har kendetegnet USA's politiske partier, og som gør det svært for dem at gribe ind over for lokalafdelingerne i de enkelte delstater. Lykkes det ikke at reformere primærvalg-systemet via partierne selv, har blandt andre den republikanske præsidentkandidat John McCain gjort sig til talsmand for, at Kongressen griber ind. Men det bliver næppe nogen nem opgave at løse.

Valgets hovedspørgsmål

Løfter man 2008-valget op fra strømmen af aktuelle politiske trakasserier og ind i en overordnet historisk ramme, bliver hovedspørgsmålet, hvorvidt det republikanske partis dominans i amerikansk landspolitik vil blive bragt til afslutning, eller om den skal fortsætte i endnu en årrække.

Den republikanske periode i amerikansk politik begyndte ved midt-

vejsvalget til Kongressen i 1994, som demokraterne under ledelse af præsident Bill Clinton tabte med et eftertrykkeligt nederlag. Republikanerne erobrede flertallet i Senatet, og demokraterne måtte tillige lide den tort at miste flertallet i andetkammeret, Repræsentanternes Hus, for første gang i en generation.

Midtvejsvalget blev udtryk for et kraftigt ryk til højre i amerikansk politik med republikanske krav om massive offentlige besparelser og en generel tilbagerulning af velfærdsstaten. Kravene var samlet i det berømte – nogle vil sige berygtede – politiske program med det klingende navn *Contract with America*. På præsidentposten overlevede Bill Clinton kun, fordi han selv rykkede mod højre.

Den republikanske dominans kulminerede i 2000, da George W. Bush erobrede præsidentembedet, dog først efter at Højesteret havde hjulpet ham til sejren over den hidtidige vicepræsident Al Gore. Ved det efterfølgende midtvejsvalg to år senere formåede Bush endog at styrke sit partis stilling i Kongressen.

Men i 2006 vendte billedet. Ved midtvejsvalget i november generobrede det demokratiske parti flertallene i begge Kongressens kamre, hovedsageligt på grund af den upopulære krig i Irak og et almindeligt sammenbrud for Bushs indenrigspolitiske program.

Ved indgangen til 2008 har demokraterne stadig vælgervinden i ryg-

gen. Der er i USA en underliggende stemning i retning af, at det demokratiske parti vil fortsætte fremgangen i Kongressen. Lykkes det også at erobre præsidentposten, vil skiftet fra republikansk til demokratisk dominans være fuldendt. Det republikanske parti vil for alvor blive sendt i opposition.

Kandidaterne

Udenrigs planlægger i et senere temanummer i anledning af valgåret at vende tilbage med analyser af valgkampens forløb. Men her følger en kort opremsning af de vigtigste kandidater fra begge partier. Beskrivelserne af dem er meget foreløbige, fordi mange ting vil ændre sig, efterhånden som valgkampen skridder frem.

Det demokratiske partis forsøg på at generobre præsidentembedet anføres af den tidligere førstedame og nuværende senator for delstaten New York, *Hillary Clinton*. Med sin baggrund, der i øvrigt også omfatter mere end ti år som medguvernør i delstaten Arkansas, er hun suverænt den mest erfarne og scenevante af samtlige præsidentkandidater. Hendes store svaghed er, at hun ikke står for nogen grundlæggende politisk fornyelse, men snarere en tilbagevenden til perioden under hendes mand i 1990'erne. Desuden har hun en særlig evne til at dele vandene blandt vælgerne. Lige så beundrede hun – og hendes mand – er blandt

MICHAEL EHRENREICH

mange demokrater, lige så forhadte er de begge blandt mange vælgere på højrefløjen.

Positionen som den store fornyer indtages af den sorte senator *Barack Obama*. Han står for et opgør med den polarisering, der har kendetegnet amerikansk politik i en årrække, og dét er et budskab, der har stor gennemslagskraft hos mange, som er trætte af splittelsen i et demokratisk og et republikansk USA. Obamas største svaghed er hans manglende politiske erfaring, og at han ofte kommer til kort, når hans 'radikale visioner' skal omsættes til praktisk politik.

Den tredje hovedkandidat blandt demokraterne er den tidligere senator *John Edwards*. Han var tillige vicepræsidentkandidat under John Kerry ved valget i 2004. Edwards går denne gang til valg på et program med stærke populistiske træk, hvor han gør sig til bannerfører for de fattige i kampen mod 'de riges USA'. Han satser hårdt på at gøre en god figur i Iowa, og lykkes det ikke, får han nok svært ved at gøre sig gældende.

På tidspunktet, hvor dette skrives i midten af december, havde demokraternes felt desuden deltagelse af guvernør i New Mexico, *Bill Richardson*, samt senatorerne *Joseph Biden* og *Christopher Dodd*. Men ingen af dem levedes mange chancer.

Hos det republikanske parti er feltet mere sammensat. Det er også mere åbent. For første gang i 30 år

er der ved indgangen til et valgår ikke nogen tydelig og klar favorit blandt republikanerne.

Mest opmærksomhed samler sig om den tidligere borgmester i byen New York, *Rudolph Giuliani*. Han var byens førstemand under terrorangrebet i september 2001, og han har bygget store dele af sin valgkamp op på det gode ry for lederskab, som han høstede dengang. Med dette omdømme mener han at være stærkt placeret til at kunne slå demokraternes kandidat til efteråret. Giuliani har det imidlertid svært blandt republikanerne, der lægger vægt på partiets centrale kerneværdier. Han er eksempelvis tilhænger af retten til abort. Desuden er han gift for tredje gang, hvilket bestemt ikke er nogen fordel blandt mange vælgere på højrefløjen.

Tidligere guvernør i Massachusetts, *Mitt Romney*, går til valg på sin dokumenterede evne til at skabe politiske resultater i sin hjemstat. Desuden er han meget velhavende med mulighed for at kaste millioner af dollar fra sin private formue ind i valgkampen. Hans store svaghed er, at han tilhører mormonkirken, der af mange kristne betragtes som en sekt. Desuden har han ry for at skifte holdning. Han var eksempelvis tidligere tilhænger af retten til abort. I dag er han imod.

Giulianis og Romneys vanskeligheder blandt konservative, kristne republikanere har skabt en åbning for den tidligere guvernør i Arkan-

sas, *Mike Huckabee*. Han går til valg på et klart populistisk program som talsmand for 'den lille mand'. Han har desuden en meget folkelig fremtræden. Han taler et ukompliceret sprog, spiller på guitar ved sine valg-møder og lignende. Vigtigst i konkurrencen med de øvrige kandidater er imidlertid, at han fremstår som bannerfører for republikanske kerneværdier som eksempelvis abortmodstanden. Huckabee er baptist og tidligere præst.

Senator *John McCain* nyder bred respekt efter mange år i Kongressen. Han var krigsfange i Vietnam, og har således en inspirerende personlig historie, hvilket mange amerikanere lægger vægt på. Han er en helteskikkelse i ordets egentlige betydning. Hans vilje til at arbejde tværpolitisk i Senatet betyder imidlertid, at han betragtes med mistænksomhed på højrefløjen. Desuden støtter han præsident Bushs politik i Irak, herunder den amerikanske troppesforstærkning sidste år, hvilket møder modstand på midten og til venstre i amerikansk politik. McCains helt store svaghed er hans fremskredne alder. Han er 71 år.

Tidligere senator *Fred Thompson* trådte ind i valgkampen så sent som sidste sommer til betydelige forventninger blandt mange republikanere, der ser med bekymring på partiets manglende ideologiske retningssans ved dette præsidentvalg. Thompson, der er tidligere tv-stjerne, blev set

som en figur, der i lighed med Ronald Reagan i sin tid kunne samle partiet op fra kølvandet på den nuværende præsident Bushs upopularitet og give det en klar konservativ ideologi. Men Fred Thompson har vist sig slet ikke at være i besiddelse af det tilstrækkelige politiske og personlige format til at løfte denne opgave. Han har desuden ry for at lide af noget ganske usædvanligt i USA, nemlig dovenskab, og han har haft store vanskeligheder med at få sin kampagnestab til at fungere.

Så vidt de vigtigste kandidater fra begge partier. Med årsskiftet går den amerikanske valgkamp med primærvalg og partimøder ind i den første afgørende fase. Som nævnt tidligere betyder den komprimerede kalender i år, at der måske vil være en afklaring i ét af partierne – og måske endda dem begge – i løbet af februar måned. Herefter vil der kun være to kandidater tilbage, og dermed begynder sidste heat af USA's lange kapløb mod Det Hvide Hus.

Michael Ehrenreich er medredaktør på Kristeligt Dagblad. Han er tidligere udlandskorrespondent i Washington og i dag udenrigspolitisk kommentator. Han udgav før jul biografien "Hillary – en amerikansk historie" på forlaget Gyldendal. (Anmeldes på side 111 i dette nummer af Udenrigs)

Kineserne kommer

Hugo Gården

Gennem de seneste par år har Kina vist en uventet og imponerende økonomisk styrke, som nu også begynder at udmønte sig i en politisk styrke udadtil, mens der ses tegn på en mere fleksibel politisk udvikling. Magtens centrum flytter fra Atlanterhavet til Stillehavet

“It’s the economy, stupid.” Det berømte citat fra den tidligere amerikanske præsident Bill Clinton viste, at han havde en enestående fornemmelse for, hvad der er sagens kerne, ikke mindst i en valgkamp.

Det er også økonomien, man skal hæfte sig ved, når man prøver at forstå det nye Kina, som stormer frem. Vi beskæftiger os som regel med spørgsmål som: Bliver Kina en sikkerhedspolitisk trussel? Vil Kina ødelægge miljøet? Bliver Kina et demokrati? Hvordan går det med menneskerettighederne? Men det helt afgørende er at hæfte sig ved økonomien. Kineserne vil have en så høj vækst som overhovedet mulig, for det er et økonomisk stærkt Kina, alt drejer sig om, og det gælder for det kommunistiske styre og for menigmand.

Kina vil ikke gøre noget som helst, som risikerer at slå den økonomiske vækst i stykker, og derfor skal alt ses i relation til, om væksten kan opretholdes.

Vækst er afgørende, for det er eneste udvej, hvis den relativt fattige del af befolkningen, 700 millioner mennesker, skal få sig en tålelig levevis, således at der kan opretholdes en vis stabilitet i landet, hvor indkomstforskellene ellers øges dramatisk. Det er den eneste måde, hvorpå Kina internationalt kan optræde med den styrke, som tilkommer Kina ifølge kineserne selv.

Kinesisk udviklingsmodel

Vækst kommer ikke bare, fordi der investeres i fabrikker, der betaler lave lønninger til medarbejderne.

Det sker overalt i verden uden samme resultat som i Kina. Det afgørende er, at Riget i Midten har fundet en udviklingsmodel, der overgår alt, hvad vi indtil nu har set, og den bryder fuldstændig med vores velfærdsmodel og demokratiske model. Samtidig frigør modellen de økonomiske kræfter i et omfang, som vi end ikke har set i kapitalismens højborg, USA.

Ved en kombination af et centralt styret diktatur og en fri kapitalisme på det økonomiske område har kineserne sat enorme kræfter fri, så der kan arbejdes døgnet rundt alle ugens syv dage, og så der ikke længer er nogen grænse for kapitaldannelsen og råderummet over kapitalen. Folk kan skabe sig milliardformue, og de kan råde over dem. Der er en dynamik, man ikke ser noget andet sted i verden.

Et kernepunkt er, at udviklingen presses frem, mens der er billig arbejdskraft og ekstremt billigere råvarer og materialer. Det er nu, at hele grundlaget for et moderne og rigere Kina kan opbygges til en billig penge. En socialdemokratisk, europæisk fordelingspolitik har ikke en chance i Kina i disse år, hvor landet bygges op, for en sådan politik betyder fordeling af ressourcerne nu og ikke om 20-30 år, og det vil hæmme dynamikken.

Er der noget, kineserne har i overflod, er det arbejdskraft, og selv om der sker lønstigninger på omkring 10 pct. om året i industrierne i stor-

byerne på østkysten, hvor udenlandske virksomheder står stærkt, så er lønomkostningerne stadig lave, og i landet som helhed sker der ingen lønstigning af betydning. Der er mindst 300 millioner flittige folk i den midterste og vestlige del af landet, som venter på at komme til, men foreløbig kan godt 100 millioner interne indvandrere klare produktionen og serviceydelse i de østlige storbyer. Det er altså et enormt potentiale, der ligger parat.

I et par årtier endnu kan Kina producere til meget lave lønomkostninger, som kun overgås af Nordkorea og Cambodja, og produktionsomfanget vil vokse så kolossalt, at Kina fortsat vil udkonkurrere virksomheder og erhvervsgrønt i resten af verden.

Et eksempel på, hvor massivt Kina kan opbygge infrastrukturen ses ved det eksisterende femårs-program for modernisering af 6000 km jernbaner med nye hurtigtog, der kan køre 250 km i timen, opførelsen af en by ved Shanghai til 800.000 mennesker på tre år med boliger, fabrikker og universiteter samt etableringen af en ny bydel af Københavns størrelse hvert år i Chongqing i det midterste Kina. Motorveje bygges, før behovet er der, og i storbyerne bygges motorveje i anden etage tværs gennem byerne, hen over eksisterende veje, så der ikke bliver forsinkelser og øget forurening på grund af lyskryds. Byggeriet sker døgnet rundt, og lastbiler med ma-

aterialer har kun lov til at gøre gennem storbyerne om natten, så de ikke forstyrrer dagtrafikken.

Kineserne kræver generelt tre timers overarbejde hver dag og mindst seks arbejdsdage, og dermed kan en industriarbejder komme op på 700 kr. om måneden i stedet for 500 kr., mens den nye middelstand med lønninger på 10.000-20.000 kr. om måneden vokser eksplosivt, og mens der allerede nu er over 100 milliarder – i dollar – mod nul i 2002.

Industriarbejdere eller løsarbejderne i byggeriet, som arbejder uden rettigheder eller pension, vil også om ti år have månedslønninger på under eller omkring 1000 kr. I deres levetid kommer de ikke op på mellemindkomstniveauet.

Disse vilkår har eksisteret i nu 29 år siden Deng Xiaopings liberalisering, og intet tyder på, at udviklingskraften og dynamikken aftager. Under sådanne vilkår bliver Kina ganske enkelt verdens største økonomiske magt om ganske få årtier – og med den største købekraft om bare 20 år.

Asiatisk dynamik

I den vestlige verden har vi ikke fattet kraften og dynamikken i Asien og i særdeleshed i Kina. Kina-chefen for A.P. Møller-Mærsk, Carsten Behrens-Sørensen, siger, at fx danske virksomheder må have en *China-Centric* strategi, nemlig at betragte virksomheden, som om den er placeret

i Kina, eller som om den skal leve under den kinesiske udfordring. Har man ikke en sådan strategi, vil man tabe, for det er hans opfattelse, at Kina bliver den dominerende aktør i erhvervslivet og i økonomien.

Den tidligere topchef i dansk udenrigstjeneste og ambassadør i Singapore, Jørgen Ørstrøm Møller, siger i den nye bog *Asien Buldrer*, at hvis vi ikke sadler om i fx Danmark og tilpasser os den nye udvikling, så "bliver vi kørt bagud og rykker ned i anden eller tredje division."

I forbindelse med bogudgivelsen, sagde han til dagbladet *Børsen*, at Asiens beslutningskraft overgår den vestlige. Mange asiatiske lande har en evne til at træffe store beslutninger, som Danmark ikke har, eller ikke har haft i mange år.

Nogle Asien-eksperter som David Martin Jones fra Queensland University og Harvard-professoren Joseph Nye fokuserer netop på beslutningskraften og konkluderer, at den asiatiske og især den kinesiske udviklingsmodel kan blive den vestlige overlegen, og det kan skabe betydelig frygt i den vestlige verden.

Her er vi altså ved den kerne, som vi ikke har beskæftiget os ret meget med hidtil. Det er ikke kun niveauet for den økonomiske vækst, det drejer sig om, men hvorfor niveauet er så højt og vedvarende. Årsagen ligger i en fundamentalt anderledes beslutningskraft, og som udtrykkes i de store samfundslinjer med strategisk planlægning stimuleret af ek-

stremt lave lønninger og omkostninger samt i de små hverdagsdetaljer som byggeri døgnet rundt, butiksliv fra kl. 6 til kl. 22 alle syv dage og to-treholdsdrift på virksomhederne. Dét, der kan skabe indtjening, får frit løb, hvis det ikke strider alt for meget mod nogle samfundshensyn.

Kompetencen har førsteret

Når fx det kinesisk samfund kan holdes sammen med en så fundamental anderledes udvikling end under formand Maos styre og under Kulturrevolutionen, så skyldes det efter al sandsynlighed primært den mentalitet, der præger de asiatiske lande i almindelighed. Asiaterne har en helt anden kulturel og social holdning, end vi har. De værdsætter i højere grad end os autoriteter lige fra forældrene til eliten, rigmændene og magtens ledere. De accepterer, at kompetencen har førsteret. Der kan være oprør, som vi har set med jævne mellemrum, også i Kina, men i sidste ende er der en udpræget accept af autoriteter og kompetence, og derfor kan magthavere skære igennem alskens mindretalsprotester, også når det drejer sig om at lave en infrastruktur, der skal danne basis for en økonomisk udvikling.

Vi er i den vestlige verden siden Anden Verdenskrig flasket op med at se verden gennem sikkerhedspolitiske briller, men den kommende magtforskydning fra Vesten til Østen vil ikke ske gennem revolution eller

krig, men ved brug af den vestlige, kapitalistiske metode: Gennem økonomisk værdiskabelse af et omfang, vi aldrig tidligere har oplevet i historien.

Kineserne tænker anderledes og mere holistisk, end vi gør, og de tør tage chancer, en dansk leder eller virksomhedsejer ikke tør drømme om. Virksomheder laver planer, der fx siger: Vi skal først have en solid basis i Kina. Dernæst tager vi fat på det asiatiske marked, og til sidst verdensmarkedet – inden for 10 eller 20 år. Ryger kinesiske virksomhedsledere ind i et problem, går de ofte uden om i stedet for at løse det, og de tør generelt gå nye veje og føler sig ikke bundet af den gængse lærdom om virksomhedsdrift. Derfor ser man også, at nogle selskaber bygger konglomerater, mens visdommen i Vesten hidtil har været, at virksomheder skal fokusere.

Fire af verdens ti største børsnoterede selskaber er i dag kinesiske. Det skyldes i særdeleshed de ekstremt høje aktiekurser i Shanghai, og kurserne vil måske brase sammen som internet-boblen. Men der er trods alt tale om selskaber, som for ti år siden var meget beskedne, men som er vokset i ekstremt omfang, og som nu har fået et kapitalapparat, der i et snuptag gør dem globale.

For ti år siden var der ikke én eneste Kina-kender, der forudså dette. Vi forstår med andre ord ikke, hvad der sker i Kina. Vi tror – og måske håber – at der kommer et sammen-

brud, for sådan noget er vi vant til i den vestlige verden.

Men i Øst- og Sydøstasien har der i flere lande været høj vækst gennem 20-30 år, afbrudt af den ødelæggende finanskrisen i 1996, som var iværksat af finansielle spekulanter i den vestlige verden. De asiatiske lande og i særdeleshed Kina besluttede, at de ikke vil udsætte sig for en tilsvarende sårbarhed igen, og de vil have et våben, de kan bruge mod et nyt angreb udefra. Siden hen har de gået stille med dørene, men nu begynder vi at se virkningen, især i Kina, og det behager mildt sagt ikke den vestlige verden.

Valutareserver og kapitalfonde

Det ses især ved to ting: Kina har opbygget verdens største valutareserve på omkring 1400 milliarder dollar, og Kina er begyndt at være aktiv som international storinvestor.

200 milliarder dollar af valutareserven er placeret i en fond, som skal investere aktivt som i vestlige kapitalfonde, og meget overraskende blev den første portion på tre milliarder dollar placeret i det amerikanske investeringsselskab Blackstone, der lever af at investere i eller opkøbe selskaber rundt om i verden for at rekonstruere dem og sælge dem, fredeligt eller fjendtligt.

Satsningen på at opbygge valutareserver og kapitalfonde er et direkte udslag af erfaringen fra Asien-krisen, og nu ser man pludselig, hvor-

for Kina har satset så utrolig hårdt på industriproduktion og eksport. For det er det konstant voksende handelsoverskud, som har skabt valutareserven og fonden, som kineserne vil bruge aktivt. Når kineserne over for et vestligt publikum siger, at de nok skal skabe mere balance mellem eksport og import, så er det løs snak, for de vil skyde sig selv i foden og ødelægge deres egen model, hvis de efterkommer Vesten.

De asiatiske centralbanker har i alt 3100 milliarder dollar i reserver – en tredobling siden 2000. Mange af pengene er kanaliseret over i offentlige fonde (på nydansk: sovereign funds). De asiatiske lande, de arabiske olielande samt Norge har statsfonde på en værdi på mellem 2000 og 3000 milliarder dollar. Eksperter mener, de kan have en kapitalmængde på 10.000 milliarder dollar om ti år.

For at vurdere tallenes størrelse kan man sammenligne med tabene under den aktuelle finanskrisen i USA, hvor de største banker risikerer at tabe 60 milliarder dollar, og hvor tabene for to millioner amerikanske boligejere kan blive på 100 eller 200 milliarder dollar. Så store tab vil blive opfattet som en katastrofe for det amerikanske samfund. Men de asiatiske fonde kan dække tabet, ja, selv den nye kinesiske statslige fond kan dække amerikanske boligejeres tab 100 pct. Det viser, hvilken magtfaktor, kineserne har opbygget inden for de seneste ti år,

reelt inden for de seneste fem år.

Den nye magt skaber så megen uro, at fondene var hovedtemaet – for første gang – på det nylige G-7 topmøde. Hvis de får en kapitalmængde på 10.000 milliarder dollar, så “udgør fondene det globale finansielle system,” siger den tidligere cheføkonom i Den internationale Valutafond, IMF, Kenneth Rogoff.

Heller ikke dén situation havde nogen som helst fantasi til at forestille sig for ti år siden. De lande, der for et par årtier siden var underlegne i forhold til den vestlige verdens finansielle system, kan om et årti eller to bliver dominerende, og de har pengene til at købe de største vestlige selskaber og sætte den finansielle og økonomiske dagsordenen.

Kina bliver den vigtigste aktør, og nu ser man kinesiske firmaer på opkøb rundt om i verden, ikke mindst i det råstofrige Afrika, som også får statslige lån på vilkår, der afviger fuldstændig fra Vestens: Der stilles ingen betingelser.

Bliver den aktuelle finanskrisen (subprime-krisen) langvarig og alvorlig, vil det fremskynde magtfor skydningen fra Vesten til Østen, for vi ser nemlig nu for første gang, at Asien i stigende grad kobles fra USA. En amerikansk nedtur får ikke den store virkning i Asien, fordi Asien er blevet en økonomisk aktør, der i stigende grad kan leve af sig selv. Mens de vestlige lande kan have i en periode med lav vækst og

med beskedene kapitaldannelse – og måske med voldsomme tab som under den danske finanskrisen for ti år siden – så kan Asien og olielandene fortsætte deres utrolige fremgang.

Dertil kommer en anden faktor, som især er stor i Kina. Landet har en af verdens højeste opsparingskvote på ca. 30 pct., mens den kun er på 18 pct. i USA. I tal er det 2250 milliarder dollar, som kineserne har alene som privat opsparing. Det er aktiviseringen af disse kapitalmængder, der i høj grad ligger bag boom’et i aktierne og det voldsomme boligbyggeri. Kineserne er kapitalister om en hals og satser på aktier og egen bolig og helst en eller to til udlejning.

Det er altså den systematiske opbygning af enorme kapitalmængder og de kommende års aktivering af kapitalen, som kommer til at ændre det nuværende verdensbillede. Endnu mens Sovjetunionen bestod med sine tusinder af atomvåben, vidste de kinesiske ledere efter formand Mao, at det er økonomien, der betyder noget, også for den langsigtede magtbalance.

Stigende forsvarsudgifter

Trods dette opruster Kina i et betydeligt tempo. I de seneste 15 år er forsvarsudgifterne steget med over 10 pct. om året, og i 2006 nåede de op på 36,6 milliarder dollar, ifølge de officielle tal. I 2007 ventes udgifterne at stige til 45 milliarder dollar.

Ifølge det internationale institut for strategiske studier i London, IISS, er de reelle udgifter dog markant større, fordi Kina ifølge IISS ikke medregner udenlandske våbenkøb og indtægter, som forsvaret har. IISS anslår udgifterne til 122 milliarder dollar i 2006 mod 644 milliarder dollar i USA og 59 milliarder dollar i Rusland og 41 milliarder dollar i Japan. Andre vurderinger bygger på købekraft for at tage højde for de lave udgifter, forsvaret har til finansiering af de militære styrker, og ifølge den slags beregninger er forsvarsudgifterne på ca. 75 milliarder dollar (i 2006).

USA og Japan har de seneste år ytrer bekymring over de kinesiske udgifter, men kineserne svarer prompte igen ved fx at sige, at Japans forsvarsudgifter er omtrent på niveau med Kinas, selv om Kina er ti gange så stort i antal indbyggere. Desuden ligger Kinas forsvarsbudget, udtrykt som andel af bruttonationalproduktet, på niveau med flere lande. Men uanset beregningsmodellerne, så er de amerikanske forsvarsudgifter omkring 33 pct. større udtrykt som procent af bruttonationalproduktet, og derfor tager Kina kritikken i udlandet med sindsro.

Men dét, der skræmmer mest uden for Kina, er det høje teknologiske niveau i de væbnede styrker og den strategi, som man begynder at ane. Det kom som et chok for nogen tid siden, da kineserne med en raket skød en af sine egne satellitter

ned. Kineserne forbereder sig altså på en eventuel cyberkrig. Hidtil har de væbnede styrker på 2,3 millioner mand – verdens største hær – været beregnet på at bekæmpe interne modstandere og at sikre roen inden for landets grænser. Men med opbygningen af fx en betydelig flåde med avancerede u-både, orlogsfartøjer og med diskussion om hangarskibe, begynder Kina at betragte forsvaret som også en international affære. Kinesiske sikkerhedseksperter siger åbenlyst, at Kina opbygger en flåde, som kan beskytte de vitale handelsinteresser med import af olie og mineraler.

Præsident Hu Jintao taler om et Malacca-dilemma for Kina, nemlig transporten gennem Malacca-strædet ved Malaysia og Singapore, hvor der er talrige piratoverfald.

Taiwan

Men et mere afgørende punkt er, at Kina ifølge nogle amerikanske analytikere er ved at opbygge en 'anti-adgangs strategi', nemlig omkring Taiwan. Da Kina i 1996 affyrede missiler under en slags prøveskydning i retning mod Taiwan under den daværende strid om Taiwans uafhængighed, sendte USA hangarskibe til området. Kina kunne ikke hindre den amerikanske adgang til området og kunne ikke hindre USA i at vise sin militære overlegenhed.

Ifølge analytikere i Pentagon var det en *wake-up call* for kineserne,

som gik i gang med at lave en strategi, som skal hindre USA i at lave en tilsvarende magtdemonstration omkring Taiwan eller i det kinesiske område. Året efter, da finanskrisen ødelagde en række sydøstasiatiske og østasiatiske økonomier, besluttede den kinesiske ledelse, at den ikke ville acceptere et tilsvarende fjendtligt finansielt angreb, og det førte til opbygningen af de enorme valutareserver. Der er en tydelig parallel til det militære område: Kina vil ikke ydmyges af USA en anden gang.

En pensioneret amerikansk kaptajn i flåden og underviser på National War College i Washington, Bernard D. Cole, siger, at "kineserne har besluttet, at u-både er det bedste middel, hvorpå de kan forsinke en amerikansk indtrængen" i enhver konflikt omkring Taiwan. Kina bygger egne u-både, men har også købt otte russiske lydsvage u-både af Kilo-klassen, og har 60 u-både i alt.

Men er der så en risiko for en konflikt med Taiwan? Kina kræver, at Taiwan vender tilbage til Kina. De to store partier på Taiwan ønsker begge selvstændighed, men tøver trods megen teatertorden med rent faktisk at erklære Taiwan for selvstændigt, ikke mindst fordi USA modsætter sig det. Kina har truet med, at en løsrivelse vil føre til magt-anvendelse. Men det var dog slående, at præsident Hu under den nylige kongres udtrykte sig forsonligt over for Taiwan og lagde op til et samarbejde. Han håber angiveligt,

at han dermed kan hjælpe Taiwans oppositionsparti, Kuomintang, til magten, eftersom det indtager en mere samarbejdsvenlig politik end det nuværende regeringsparti, DPP.

Begge partier er dog parate til at leve med en eller anden samarbejdsmodel, der fx kan minde om EU eller et forbund, hvorunder Kina og Taiwan kan fungere som selvstændige stater.

Taiwan-spørgsmålet kan blive en afgørende test på, hvordan Kina vil agere i den nye multipolære verden, og hvordan omverdenen vil reagere på Kina. Den politiske chef for Japans regerende parti, LDP, Shoichi Nakagawa, der er en høg i forsvarspolitikken, skabte røre i Kina, da han i februar 2007 sagde, at der er en mulighed for, at Kina vil forlade sin rolige kurs, når verdensudstillingen i Shanghai i 2010 er overstået. "Hvis noget går galt omkring Taiwan inden for de kommende 15 år, så kan også Japan blive en kinesisk provins i løbet af de efterfølgende 20 år," sagde han i en tale i Nagoya.

Frygten for løsrivelse

Når Kina modsætter sig en formel taiwansk løsrivelse, så er det ikke bare et led i den ikke afsluttede borgerkrig inden 1949, hvor Chiang Kai-shek flygtede til Taiwan med resterne af sin hær og etablerede sin egen stat. Kina frygter løsrivelses-tendenser andre steder, hvis det lykkes Taiwan at rive sig løs. Der er af og til

kampe med små grupper i den nordvestlige og råstofrige Xinjiang-provins, som er stærkt præget af centralasiatiske traditioner. Det største problem kan blive Tibet – ikke militært, men udenrigspolitisk. For ved en løsrivelse af Taiwan vil mange tibetanere med sikkerhed kræve løsrivelse eller i det mindste reelt selvstyre med ret for Daila Lama til at vende tilbage, og udlandet vil massivt bakke op om kravet.

Det var bemærkelsesværdigt at se en stribe meget kritiske og stærkt nedvurderende artikler i kinesisk presse mod Dalai Lama netop i forbindelse med partikongressen i oktober. Nogle af artiklerne virkede som karaktermord på Dalai Lama. Artiklerne kom i forbindelse med Tysklands kansler, Angela Merkels, møde med ham og i forbindelse med overrækkelsen af den amerikanske kongres' guldmedalje til Dalai Lama – i overværelse af præsident George Bush.

Kina er præget af en dyb frygt for, at landet og det kommunistiske styre ikke har fuld kontrol over det område, som kommunistpartiet mener er kinesisk. Kina frygter, at omverdenen vil forsøge at få landet opdelt, som det skete med Sovjetunionen, og er derfor yderst vagtsom over for enhver løsrivelsestendens.

Men i en verden i konstant opbrud, hvor mange lande i tiden efter et kolonistyre har skiftet navne, regimer og grænser, så kommer omverdenen til at tage stilling til, om Kina

skal være det eneste land, som ikke skal kunne tilpasse sig omverdenen, historiske forandringer eller interne strømninger.

Behov for ny strategi

I et ét-partistyre er det selvkært et problem at erkende en løsrivelse af en provins, for dermed erkender styret reelt, at der hersker flere politiske opfattelser. Men skal omverdenen finde en model for et fremtidigt samarbejde med supermagten Kina, bliver det utvivlsomt nødvendigt at lave en ny strategi for Taiwan og eventuelle løsrivelses- eller autonomi-bestræbelser i andre dele af Kina – i det mindste for at undgå, at vi havner i en situation, som ingen har gennemanalyseret.

En sandsynlig model kan fx laves på et EU-grundlag, dvs. med accept af en fælles overbygning, men med uafhængighed eller reelt selvstyre for hver af deltagerne. Hvis omverdenen ikke bidrager til en sådan model er der risiko for årtiers stridigheder som mellem israelerne og palæstinenserne.

Den tidligere amerikanske sikkerhedspolitiske rådgiver, Zbigniew Brzezinski, har som en af de få politiske tænkere argumenteret for at udarbejde en strategi for det nye Kina i verdenssamfundet. Da Kina ikke udgør nogen militær trussel mod omverdenen, i hvert ikke på nuværende tidspunkt, så vil en strategi næppe få den karakter, som

George F. Kennan udarbejdede i efterkrigsårene med containment over for Sovjetunionen. Men der er ingen tvivl om, at der er behov for nogle samarbejdskonstruktioner, som tager højde for magtændringerne i de kommende år, og som skal skabe tillid i både Kina og i omgivelserne.

Den tidligere amerikanske udenrigsminister, Henry Kissinger, sagde for nogen tid siden i Beijing, at magtens internationale centrum er flyttet fra Atlanterhavet til Stillehavet, at de to hovedaktører bliver Kina og USA og at der er behov for at udarbejde en strategi for denne nye verdensorden. Kissinger tror, magtfor skydningen vil ske fredeligt, da parterne er interesseret i en fortsat økonomisk fremgang, og da alle er vikle t ind i en gensidig afhængighed.

It's still economy

Men hér kommer man uvægerligt tilbage til udgangspunktet: Det handler om økonomi. Under den aktuelle subprime-krise kan det konstateres, at Asien ikke er så påvirkelig af en amerikansk nedtur som tidligere. Asien er ved at blive et økonomisk center, der kan leve af sig selv. Derfor er den gensidige afhængighed ikke nødvendigvis så stor, som vi har troet de seneste år under globaliseringen.

Da Kina og resten af Asien begynder at optræde mere magtfuldt end nogen sinde, og med reelle mønter og ikke med raketter, bliver det i Ve-

stens interesse allerede nu at finde en metode, hvorpå forholdet mellem Vesten og Østen kan håndteres. I den forbindelse kan Taiwan blive en test på, om magtfor skydningen mod Stillehavsregionen nu også bliver så fredssommelig, som Kissinger tror.

Kina har inden for de seneste ca. to år indledt et meget aktivt diplomati, som dog på traditionel vis foregår stiltfærdigt, men som alligevel fører til frygt i omverdenen, fordi det er kolossale kræfter, der er sat i gang.

De østasiatiske lande og de sydøstasiatiske lande mærker aktiviteten og begynder så småt at fokusere mere på Kina and på USA. Forhandlingerne om Nordkoreas atomvåben viste, hvor stærk en aktør Kina er blevet.

Kinesiske ledere rejser Asien tyndt og plejer ikke mindst energimæssige interesser med gigantiske investeringer i Rusland, de tidligere sovjetrepublikken i Centralasien og Pakistan og Iran. Kinas opførelse af en ny havn i det vestlige Pakistan skal sikre en lettere olietransport, men der er også frygt for, at havnen skal blive en base for den kinesiske flåde.

Dér, hvor den kinesiske ekspansion ses mest tydeligt, er i Afrika, fordi kineserne villigt yder lån, hvor vestlige lande siger nej, og dermed er Kina ved at overtage de vestlige landes rolle i bistanden og udviklingspolitikken – og handelen. Enkelte vil utvivlsomt sige, at det kun

er til gavn for Afrika, hvis afrikanerne vel at mærke bruger den kinesiske udviklingsmodel, som har bragt et par hundrede millioner ud af den dybeste fattigdom på et par årtier.

Kinas olieudvinding i Sudan har skabt spændinger omkring Darfur, men Kina har håndteret sin egeninteresse i regionen på en ret afbalanceret måde, så kineserne ikke er blevet gjort til syndebuk. Kina har lagt et mildt pres på Sudans regering og har stillet personale til rådighed til FN-missioner i Darfur.

Omkring atomvåbenpolitikken i Iran optræder Kina igen ret afbalanceret og vil ikke tvinge Iran gennem sanktioner, men på den anden side synes kineserne besluttet på at hindre Iran i at blive en atommagt.

Urolighederne i Burma/Myanmar var på nippet til at give bagslag for Kina, der er den stærkeste partner for juntaen, men igen har kinesernesatset på moderation og synes at have presset styret til en forholdsvis moderat nedkæmpning af uroen. Var der sket en endnu værre og langvarig nedkæmpning, ville det utvivlsomt ramme Kina, og en kinesisk støtte til en undertrykkelse af befolkningen i et naboland kunne let lægge sig som en skygge over De Olympiske Lege i efteråret 2008. Kina satser alt på at gøre OL til en succes og på at kunne fremstå i et positivt billede, så derfor vil kineserne for enhver pris undgå konflikter, der rammer dem selv som en boomerang.

Kinesisk linedans

Kina træder en vanskelig balancegang. På den ene side optræder landet nu mere aktivt også i interne forhold rundt om i verden, men på den anden side vil Kina ikke have omverdenen til at blande sig i egne interne anliggender.

Balancegangen blev også synlig på partikongressen i Beijing i oktober. Der blev ikke lagt op til et kursskifte, og selv om præsident Hu nævnte ordet demokrati hele 60 gange i sin tale, så betyder det ikke starten på en demokratisk udvikling i vestlig forstand. Han talte om at gøre den interne proces i partiet og centraladministrationen mere demokratisk, dvs. med valg af ledere og med mere gennemsigtighed i processen.

Men han brugte til gengæld ofte sit yndlingsudtryk – ‘en videnskabelig udvikling.’ Det har intet med naturvidenskab at gøre, men er et udtryk, som understreger, at udviklingen af samfundet skal foregå på en objektiv, pragmatisk og afbalanceret måde, præget af sund fornuft uden nogen højtflyvende ideologi. Selv om det ikke siges, så er det for alvor en afstandtagen til formand Maos kampagner.

Deng Xiaoping sagde for tre årtier siden, at kineserne i reformpolitikken skulle “krydse floden ved at føle sig frem.” Det er i virkeligheden en mere rammende beskrivelse af den kinesiske reformkurs end hans kendte udtryk, at det er lige meget,

hvilken farve katten har, bare den kan fange mus. For ved at prøve sig frem, er der lagt op til løbende eksperimenter med den økonomiske politik, og der er ingen kurs, der på forhånd er udpeget som en rigtige, og som folk kan dømmes på. Han anlagde et 50 års perspektiv for reformerne.

Kina er et kæmpemæssigt, fortløbende eksperiment i, hvordan man kan give borgerne maksimal økonomisk frihed under et ét-partistyre. I dette spil ligger også magtspelet mellem centralstyret i Beijing og de meget stærke regioner.

De skridtvise reformer ses fx omkring ejendomsretten. Byboerne kan i dag købe deres egen bolig, omend jorden er leaset, og kineserne investerer på livet løs i fast ejendom også med ekstra boliger til udlejning. Landets flertal, landbefolkningen, har derimod ikke fået ejendomsret, men det er formentlig kun et spørgsmål om tid. Men det særlige dilemma for kommunistpartiet er, at det ikke nytter så meget at give ejendomsret til en svinestald, hvis bonden ikke har ejendomsretten til jorden, og det vil i givet fald være et markant brud på kommunistpartiets og statens eneret til jorden.

Beslutningerne på partikongressen var så konkrete, at det fik en Kina-kender som Stephen Roach fra *Morgan Stanley Asia* til at sige, at der er ved at blive mere bid i Kinas skifte fra kvantitet til kvalitet, og at den økonomiske udvikling ser ud til at

blive mere vedvarende og solid. Dermed menes, at Kina vil bruge flere kræfter på at løse en række af de afledte problemer, fx med forureningen, selv om den høje vækst skal opretholdes, for kinesiske ledere erkender nu, at omkostningerne er for store ved at lade forureningen ske uhæmmet.

Derfor ser man også en række kampagner mod fx forurenende virksomheder, som bliver lukket, mens ledere bliver fyret eller fængslet, og det mest slående eksempel på indgreb mod personer, der skaber problemer, også image- og eksportmæssigt, var henrettelsen af chefen for fødevare- og lægemiddelkontrollen, Zheng Xiaoyu. Dér vil vi nok sætte grænsen for den asiatiske beslutningskraft.

Politisk fornyelse?

Fleksibiliteten ses måske især i udpegelsen af de nye medlemmer til politbureauets stående komité og dermed den indirekte udpegning af en efterfølgerkandidat til præsident Hu, der træder tilbage om fem år. Denne gang var der ikke én kandidat, men to, og mens den ene var en renlivet Hu-mand, så hørte den anden ikke just til den snævre kreds omkring Hu, men har en bredere opbakning i partiet og i regionerne – henholdsvis Li Keqiang, 52 år, hidtil partichef i Liaoning-provinsen, og Xi Jinping, 54 år, hidtil partichef i Shanghai efter en periode som

partichef i den nærliggende Zhejiang-provins, der betragtes som den mest lydhyre over for private virksomheder.

Xi Jinping, hvis berømte far Xi Zhongxun var en af Maos tro væbnere under Den lange March, men som siden hen bakkede op bag Deng Xiaoping, betragtes af nogle Kina-kendere som den kommende mand. Han kender fra faderen og sit eget liv, at en leder i perioder må bøje nakken og affinde sig med magtforholdene for siden hen at kunne gå nye veje. Bliver han udpeget, er det endnu et tegn på, at énmandsvældet ikke længere eksisterer.

Xi betragtes ikke som nogen demokrat eller som en visionær leder, men han vil som mange ledere – og som hans fars generation – arbejde for at gøre Kina til den afgørende magt i Asien. Nu sker det med andre metoder end med de fejlslagne og katastrofale metoder under den store rorgænger. Pragmatismen har vundet over ideologien, og for at få en afbalanceret ramme om den nye linje, taler alle meget om det harmoniske samfund og den gamle filosof Kong Futze. Det drejer sig om at få etableret en ramme, der kan holde sammen på det dynamiske og stærkt tvedelte samfund, og så er farven på rammen måske ikke så afgørende.

Kommunistpartiet synes i stadig højere grad at fungere som en paraply over samfundet og over både statslige og private virksomheder, og det har fået Ding Xueliang fra Car-

negie Endowment for International Peace i Beijing til at tale om 'verdens største holdingselskab'.

Det er en frisk bemærkning, men den rammer måske kernen. Kina er ikke længere gennemsyret kommunistisk, men der er etableret en styringsmekanisme. Samfundet kan udvikle sig i retning af den demokratiske model i Singapore, som er præget af et autoritært styre, der ligefrem er et familiedynasti i anden generation, og hvor kapitalismen er i højsædet. Den nye generation af kinesiske ledere og især de selvstændige og velhavende erhvervsdrivende har nok USA som et forbillede og som uddannelsessted for børnene, men de lever i den kinesiske verden i Fjernøsten, sådan som den udtrykkes i Kina, Singapore, Hongkong og Taiwan.

Ikke udsigt til demokrati

Det er et miks af alt dette, der ligger bag den kinesiske vækst og udvikling. Den unge generation er overhovedet ikke politisk og ideologisk interesseret. Alle er optaget af økonomisk fremgang og selv-promovering, men der hersker alligevel en udbredt tro på autoriteterne, ekspertisen, eliten og millionærene.

Skal man forsøge at give et bud på den kinesiske udvikling, så er det snarere de nye grupper af styrende samfundskræfter, som kommer til at dominere fremtidens Kina og ikke folket. Der er i de kommende par

årtier ikke udsigt til et demokrati i vestlig retning, men derimod en kinesisk, asiatisk styreform, der udvikler sig i takt med den økonomiske udvikling og med nye magtgruppers fremtrængen, og som har langt større handlekraft end den vestlige udviklingsmodel.

Ser man en generation længere frem, til den sjette generation efter Hus efterfølger, så ser man allerede nu træk, der bryder med det nuværende styre. Denne generation, der i dag sidder som juniorer i 40-års alderen rundt om i systemet, har en udenlandsk erfaring og en bredere uddannelse, og de er mere liberale og åbne i deres tænkning end de nuværende ledere, og først og fremmest er mange arrogante og

lidet ydmyge over for autoriteterne. Det er den første generation, som ikke har lidt under Kulturrevolutionen, men som kun har oplevet fremgang og forbrugersamfundets ræs.

Denne generation er stadig flasket op under autoritetstroen og er bundet ind i hensyn og aftaler, som det gælder i enhver henseende i Kina. Men når generationen tager over fra midt i 20'erne, så kan det uventede ske. Så er Dengs 50 år gået, og måske vil kommunistpartiet til den tid blive lagt på museum i Den Forbudte By.

*Hugo Gården, journalist, Dagbladet
Børsens korrespondent i Shanghai.*

Putin den Ustoppelige

Anna Libak

Det russiske parlamentsvalg blev et vidnesbyrd om, at Putin agter at beholde magten. Det kræver, at der bliver valgt en føjelig præsident, og Putin har udpeget sin efterfølger

Det er næppe noget sundhedstegn, når hele det politiske system i verdens største land afhænger af en eneste mands fremtidsplaner. Men det er ikke desto mindre tilfældet i Rusland.

Det er i det lys symptomatisk, at da den nye Duma trådte sammen før årsskiftet, indtog valgets absolutte vinder slet ikke sin retmæssige plads som medlem af Dumaen.

Præsident Putin, der stillede op som spidskandidat for partiet Det Forenede Rusland og bragte partiet en jordskredssejr på 64,3 procent af stemmerne eller 315 af de 450 pladser, havde nemlig valgt at frasige sig sin egen plads. Den går til en anden af de opstillede kandidater på partiets liste.

Med til billedet hører, at ingen undrede sig. For alle var udmærket klar over, at præsident Putin ikke stillede op til valget i begyndelsen af december, fordi han nu og her ville

være politiker i Dumaen. Som præsident er han jo indehaver af rigets mest magtfulde post, og den post behøver han ikke at forlade, før en ny præsident er indsat den 7. maj næste år, og først da er Putin arbejdsløs. Ifølge den russiske forfatning kan præsidenten nemlig ikke selv stille op til præsidentvalget i marts næste år, for en russisk præsident kan kun to sidde to valgperioder i træk. Putin kan godt stille op til valget igen, men først ved næstkommende valg.

Med andre ord regnede de fleste med, at Putin stillede op til Dumaen, fordi han ønskede at sikre sig, at han havde en ny politisk platform.

Valglov ændret

Derfor har Putin da også sikret sig, at en ændring i valgloven betyder, at han på et hvilket som helst tidspunkt kan komme ind i Dumaen:

Det kræver bare, at en af de 315 fra Det Forenede Rusland, der nu sidder på pladserne trækker sig. Og mon ikke de vil kappes om at afstå pladsen til den mand, som ifølge analytikere har bragt partiet Det Forenede Rusland fra en sandsynlig sejr på 30-40 procent af stemmerne op over 64 procent af stemmerne.

Ja, mere endnu endda: For to af de i alt fire nyligt indvalgte partier vil følge præsidenten i tykt og tyndt.

Partiet Retfærdigt Rusland, der fik 7,74 procent af stemmerne eller 38 pladser, har primært haft en politisk mærkesag: Partiet ville gerne have, at præsident Putin udskrev en folkeafstemning om forfatningsændringer, så han kunne stille op til næste præsidentvalg og dermed blive siddende. Så det vil være en tilsnigelse at kalde Retfærdigt Rusland et oppositionsparti. Snarere må vi lægge dets stemmer i Dumaen til Det Forenede Ruslands og konkludere, at Putins parti kontrollerer 353 af Dumaens 450 pladser. Man kan også hævde, at vi ligeså godt kan tælle et tredje partis stemmer med: Nemlig Vladimir Zjirinovskijs Liberaldemokratiske Parti, der fik 8,14 procent af stemmerne eller 40 pladser. Partiet har råbt og skreget om russisk storhed og Rusland for russerne og er i det hele taget kendt for højreorienteret populisme og fremmedhad. Men faktum er, at de hidtil har stemt loyalt for alt, hvad der er udgået for Kreml. Altså kontrollerer Putin 393 af Dumaens 450 pladser.

Det eneste oppositionsparti – det fjerde parti som kom ind – er KPRF – det kommunistiske parti, som er ledet af Gennadij Zjuganov, og som fik 11,57 procent af stemmerne eller 57 pladser. Men som efterfølgerparti til Sovjetunionens kommunistiske parti kender partiet magtens væsen og ved at respektere det. Desuden gør Zjuganovs opfattelse af Rusland som en stormagt, der skal spille en større rolle på verdensscenen, og hans opfattelse af Vesten som en modpol til Rusland, ham til en naturlig allieret til Putin.

Alt i alt betyder Dumaens sammensætning, at dens ry som gummistempel for Kreml vil stå uantastet.

Moralsk autoritet

I Rusland er der heller ikke blevet lagt skjul på, at parlamentsvalget de facto var forvandlet til en folkeafstemning om, hvorvidt Putin skal have lov til at forblive en magtfaktor i russisk politik, selv efter han har forladt præsidentembedet. Hans parti Det Forenede Rusland kaldte det åbent for en folkeafstemning for og imod præsidenten. Af samme årsag undlod partiet også at stille andre spidskandidater op – normalt er der tre – for det ville bortlede opmærksomheden fra essensen af valget: Putins person. Partiet sagde også nej til at stille op i tv-debatter, hvor man ellers havde været nødsaget til at udlægge et politisk program. Og da partiets spidskandidat

– præsidenten – var forhindret i at agitere for sit kandidatur til Dumaen, fordi det ville være embedsmisbrug, så blev det et underligt apolitisk valg.

Præsidenten selv sørgede dog for, at ingen var i tvivl om, hvad der var valgets egentlige formål.

Da han i oktober indvilligede i at blive partiets spidskandidat, lod han forstå, at han muligvis ville takke ja til at blive premierminister, hvis to forudsætninger blev opfyldt. For det første skulle hans parti have et godt valg til Dumaen, for det ville give ham den nødvendige ‘moralske autoritet’ til at fortsætte i politik.

Han kunne også have sagt det lige ud: Uden præsidentembedet har han ingen juridisk legitimitet, så hvis han stadig vil bestemme, skal legitimiteten jo hvile på et andet grundlag: Og det grundlag havde han tænkt sig skulle være et mandat fra folket.

At befolkningen – specielt i et demokrati – ikke kan tildele populære politikere beføjelser ud over dem, der er nedfældet i lovgivningen, med mindre selv samme lovgivning ændres, synes ikke at anfægte Putin eller hans parti. Det Forenede Rusland har konkluderet, at Putins store opbakning ved valget har bekræftet hans status som ‘national leder’, hvad det så end er.

Valgkampens fjendebillede

Men som nævnt var der også en an-

den forudsætning, som skulle opfyldes, hvis Putin skulle påtage sig opgaven som premierminister: Der skulle vælges en præsident, som han kan samarbejde med. Med andre ord skal folket vælge den person, som Putin gerne vil have, ved præsidentvalget i begyndelsen af marts.

Og at folket gør det, er der næppe nogen tvivl om: Specielt ikke, hvis valget til præsidentposten bliver afviklet på samme vis som parlamentsvalget. I en artikel i den engelsksprogede avis *Moscow Times* opregnede journalisten Nabi Abdullajev de metoder, som havde vist sig effektive i Dumavalget, og derfor ville blive taget i anvendelse ved præsidentvalget.

For det første vil valgkampen til præsidentposten blive overladt til den siddende populære præsident, som vil give sin utvetydige opbakning til sin egen favorit, og samtidig lade forstå, at valget af denne er en forudsætning for, at han selv fortsætter i russisk politik. For det andet skal vælgerne advares mod uspecifiserede fjender, som drømmer om hævn og vil ydmyge Rusland.

Hermed hentyder journalisten til, at alle præsidentvalg i Rusland bygges op om et fjendebillede: Jeltsin advarede mod kommunisternes genkomst. Putin advarede forud for sit genvalg i 2004 mod ‘finansfyrsterne’ som fx Boris Berezovskij, og Mikhail Khodorkovskij, og under Dumavalget – som jo også blev en slags præsidentvalg – advarede han mod de

vestlige kræfter, som ville destabilisere Rusland gennem en orangerevolution for at underlægge sig de russiske naturressourcer.

For det tredje, skriver journalisten i *Moscow Times*, skal tv's dækning af valgkampen manipuleres. Under valgkampen til Dumaen lod præsident Putin sig se fra sin bedste side i hver eneste nyhedsudsendelse: Man så, hvor myndig, effektiv, beslutsom, urokkelig, humoristisk, beskeden, slagfærdig, retorisk overbevisende og skarpsindig Putin er, mens hans modstandere i medierne altid optrådte i forbindelse med konflikter, forurettelse, vrede, demonstrationer, gadekampe, oprør.

Eller rettere: Visse modstandere blev behandlet på den måde. Partiet SPS – Unionen af Højrekræfter – blev udsat for en særlig grovkornet behandling af de nationale medier, mens partiet Jabloko hovedsageligt blev chikaneret regionalt; og formodentlig uden at Kreml havde noget med det at gøre. I Rusland sker det ofte, at regionale magthavere for at opnå Moskvas gunst overanstrenger sig, så de ligefrem må sættes på plads af embedsmænd i Kreml, der foretrækker en del-og-hersk teknik, så nogle modstandere har det lidt nemmere end andre.

En af dem, der allerede har ladet sig chikanere ud af præsidentvalget, er lederen af bevægelsen Et Andet Rusland, den tidligere skakmester Garri Kasparov. Han meddelte forleden, at han har opgivet at stille op

som kandidat ved præsidentvalget, fordi han ikke tror på, at det er muligt at blive opstillingsberettiget. De seneste uger har det været umuligt at afholde det lovpligtige opstillingsmøde, hvor han skal nomineres af mindst fem hundrede delegerede, fordi det ene etablissement efter det andet har sagt nej til at lægge lokaler til i Moskva.

Kasparov ville under alle omstændigheder have haft den ringeste chance for at blive præsident i Rusland: Dels er han jøde, og dels bor han det meste af året i USA, hvilket vil få mange vælgere til at sky ham. Når Kreml alligevel ikke lader ham stille op, er det formentlig for at understrege over for befolkningen, at der er grænser for, hvilken antiputinsk retorik, man vil finde sig i – Kasparov skal ikke have lov til at fremsætte alskens krænkende udtalelser om præsident Putin på tv som led i sin valgkampagne.

Den nye præsident

Sikkert er det, at Putin nok skal få valgt sin kandidat som præsident, så han kan indtage premierministerposten næste år – hvis det er den, han ønsker. Og foreløbig ser det ud til, at det er det, han har tænkt sig.

Den 10. december udpegede han sin efterfølger første vicepremierminister Dmitrij Medvedev, og denne kvitterede ved at tilkendegive, at han vil bede Vladimir Putin om at blive premierminister, hvis han,

Medvedev bliver valgt den 2. marts.

Eller for nu at være mere præcis: Naturligvis var det ikke Putin, der selv udpegede sin efterfølger. Formelt bliver Dmitrij Medvedev opstillet af fire partier – Det forenede Rusland, Retfærdigt Rusland, Agrarpartiet og Borgerkraft – som fik 75 procent af stemmerne ved Dumavalget.

To af partierne – Agrarpartiet og Borgerkraft – kom ganske vist ikke over spærregrænsen på syv procent, men de stod alligevel bag Medvedevs opstilling for at signalere konsensus i russisk politik. Og knap havde partierne fremsat deres ønske på Putins arbejdsværelse i Kreml, før præsidenten tilsluttede sig forslaget. Han havde kendt Dmitrij Medvedev i sytten år, sagde han, og havde stor tillid til, at han var den rette mand til posten. Og det ville da også være synd at sige, at valget af efterfølger slog verden med forbløffelse.

Medvedev er en af de tre kandidater (den siddende premierminister Viktor Zubkov og første vicepremierminister Sergej Ivanov var de to andre), som i de sidste måneder har figureret som seriøse bud på en efterfølger til Putin.

For alle tre gælder det, at de ikke vil kunne blive lige så populære som præsident Putin selv, og det er væsentligt, hvis Putin fortsat skal spille en rolle som russisk politiks førstemand. Ikke mindst i kraft af Putins egne reformer er præsidentembedet nemlig blevet gjort så magtfuldt, at

premierministeren ikke kan blive andet end nummer to, hvis både præsident og premierminister er populære.

Putins plan

Flere analytikere har derfor også overvejet, at Putin måske ad lovgivningens vej agter at gøre Rusland til en parlamentarisk republik frem for en præsidentiel. Men det er en yderst kortsigtet betragtning. For Putin havde næppe brugt så mange ressourcer på at styrke præsidentembedet (som da han inddelte landet i syv distrikter og udpegede syv superguvernører med direkte reference til præsidenten til at styre dem, eller da han fik lovgivningen ændret, så de 89 guvernører og præsidenter skal udpeges af præsidenten frem for at blive valgt af folket), hvis han agtede at afvikle det hele igen.

Han ved udmærket, at Rusland ikke egner sig til parlamentarisme: Landets størrelse, komplekse etniske sammensætning og politiske tradition umuliggør det nærmest. Og Putin er jo interesseret i, at landet hænger sammen den dag, han trods alt bliver nødt til at forlade russisk politik: For Putin ønsker et historisk eftermæle som den præsident, der genrejste Rusland, og ikke et eftermæle som Gorbatsjovs, manden der ifølge Putin udløste den største geopolitiske katastrofe i det 20. århundrede, da han lod Sovjetunionen bryde sammen.

Altså må Putin i stedet satse på at få valgt en præsident, han kan kontrollere, indtil den dag, hvor han selv igen kan overtage den magtfulde præsidentpost – eller indtil den dag, hvor en anden ligeså magtfuld post (præsident for en union mellem Hviderusland og Rusland har været nævnt) dukker op.

Nu kan man jo spørge, hvordan man kan vide, at Putin overhovedet ønsker at bevare magten. Kan det ikke tænkes, at han blot vil sikre, at magtskiftet sker i god ro og orden, og derfor sætter alt ind på, at valget af en efterfølger sker med hans velsignelse?

Jo, det kan, men det er usandsynligt. For hvis Putin virkelig var indstillet på at trække sig ud af politik nu, så kunne han bare gøre det. Han skulle såmænd nok få valgt den efterfølger, han ønsker alligevel: Det ville være nok bare at pege på vedkommende. Når han har forvandlet parlamentsvalget til en folkeafstemning om sig selv, kan der kun være en grund: Og det er, at han agter at blive. En mand, der lader den eneste tekst på sit partis valgplakater være 'For Putin', har næppe tænkt sig at forlade politik. Det ville svare til, at Stauning vandt et valg på 'Stauning eller kaos' for så at lade sig pensionere umiddelbart efter valget.

Det er også forklaringen på, at interessen for det russiske præsidentvalg dalede betydeligt i samme øjeblik, Putin meldte sit kandidatur til

Dumaen. For dermed ophørte præsidentvalget med at være et reelt forestående magtskifte: Dumavalget blev det egentligt interessante. Det var her, det blev afgjort, om Putin fik lov at blive i politik eller ej. Det fik han.

Analytikerne har da også fremhævet, at Dmitrij Medvedev nok netop blev foretrukket for den anden første vicepremierminister Sergej Ivanov, fordi Medvedev ikke har nogen tilknytning til militæret og efterretningstjenesterne, og derfor ikke har en selvstændig magtplatform af betydning. Det ville heller ikke gavne Putin i offentligheden, at den nye præsident havde den samme profil, som ham selv: Kreml ville alt for tydeligt blive tjekisternes klub.

For alle de tre mænd, der var under overvejelse som ny præsident, gjaldt det, at de har lært Putin at kende i Sankt Petersborg.

Putin og Medvedev mødte hinanden i begyndelsen af halvfemserne i Sankt Petersborg, da den kun 25-årige Dmitrij Medvedev blev juridisk konsulent for Bystyrets Komité for Udenrigsrelationer. Den tretten år ældre Vladimir Putin var på det tidspunkt chef for komiteen, der skulle tiltrække udenlandske investeringer til Sankt Petersborg i det totale kaos efter planøkonomiens sammenbrud.

Efter sigende blev han meget imponeret af den unge og lynende begavede jurist, der er opvokset som enebarn i en professorfamilie (fade-

ren var professor på et teknisk universitet), og som sine 25 år til trods allerede havde taget en doktorgrad i civilret på Leningrads statsuniversitet, hvor han også underviste som juniorprofessor.

I de fem år Medvedev arbejdede i komiteen for udenrigsrelationer, fik han desuden foden indenfor i papir- og træindustrien, hvilket ifølge russisk presse skal have gjort ham til en hovedrig mand.

Men Medvedevs karriere i toppolitik begyndte først, da Putin i 1999 blev udnævnt til premierminister af Jeltsin. Få måneder efter sin udnævnelse gjorde Putin Medvedev til vicechef for regeringsadministrationen. Og nu gik det stærkt. Da Jeltsin trådte tilbage før tid, og Putin blev fungerende præsident, gjorde han straks Medvedev til vicechef i præsidentadministrationen med ansvar for præsidentens kalender; dernæst i år 2000 til første viceskabschef for præsidenten med ansvar for Putins valgkampagne som præsidentkandidat.

Da Putin blev præsident, blev Medvedev formand for Gazprom, verdens største gasselskab, og snart efter, i 2003, blev han præsidentens stabschef. I 2005 blev han første vicepremierminister med særligt ansvar for de landsdækkende sociale udviklingsprojekter, som præsidenten havde angivet som prioritetsområder.

En imponerende karriere, der dog hovedsagelig har udspillet sig

fjernt fra offentlighedens søgelys: Medvedev er først for alvor blevet kendt i den russiske offentlighed efter 2005, hvor det begyndte at rygtes, at han muligvis var udset til at være Vladimir Putins efterfølger.

Respekt om Rusland

Medvedev vandt. Men selv hvis Putin havde valgt en af de andre to potentielle arvtagere, ville der som sagt have stået Sankt Petersborg i panden på ham. Den 54-årige Sergej Ivanov, der var forsvarsminister fra 2001 til 2007, kender den jævnaldrende Putin fra KGB i Leningrad.

Premierminister Zubkov var Putins viceformand i komiteen for udenrigsrelationer 1992-1993, hvor Medvedev var juridisk konsulent.

I betragtning af, at Rusland er verdens største land, må det siges, at Putins potentielle efterfølgere blev udvalgt geografisk meget snævert.

Det kan have været udslagsgivende for valget af Medvedev, at han i Vesten har et omdømme som en tilhænger af liberal markedsøkonomi.

For Putin som præsident har det været magtpåliggende, at Rusland var respekteret i verden, og han har derfor gjort sig store anstrengelser for, at Rusland ikke blev opfattet som en bananrepublik på linje med Kasakhstan og Turkmenistan, hvor et magtskifte kun kan finde sted, hvis præsidenten decideret dør.

Det er præcis af den grund, at Putin ikke valgte at ændre forfatnin-

gen, så han fik en tredje periode: Han ønskede ikke, at Rusland skulle ses som et ordinært diktatur. Det kunne betyde, at Rusland fremover slet ikke fik indflydelse på europæisk politik og blev isoleret på samme vis, som Kina er det i dag. Derfor kan Medvedevs positive omdømme i Vesten sagtens have spillet en rolle.

Men det er en kortsigtet gevinst. For man skal ikke forvente sig, at Dmitrij Medvedev som præsident vil føre en politik, der er væsensforskellig fra Putins.

I de perioder, hvor han har været formand for Gazprom (fra 2000-2001 og igen i 2005) er verdens største gasselskab blevet brugt aktivt som politisk instrument – såvel til at sikre statens kontrol med medierne som til at påvirke den politiske situation i nogle af de tidligere post-sovjetiske republikker gennem deres afhængighed af russiske gasleverancer.

Samtidig er en af Medvedevs bedste venner vicestabschef i præsidentadministrationen Vladislav Surkov, der forventes udnævnt til chef for præsidentadministrationen, når Medvedev kommer til. Surkov er kendt som Kremles chefideolog, der

har opfundet begrebet 'suverænt demokrati' som den styreform, Rusland har. Vistnok betyder det, at Rusland har sin egen særlige form for demokrati, som det ikke tilkommer andre lande – det vil sige Vesten – at blande sig i.

Ved 'suveræn' forstår vi normalt 'den højeste' eller den 'ypperste', men det er næppe det, der menes her, da den russiske magtelite ikke har prætenderet at have det fineste demokrati i verden; de har blot hævdet, at det var et anderledes demokrati. Så snarere menes der et demokrati, som styres af en *suveræn*, altså en enerådig hersker. Det lyder i vestlige ører som et oxymoron, en vittig selvmodsigelse; for man kan da ikke tale om et enevældens folkestyre? Ifølge begrebets russiske fortalere kan det dog sagtens lade sig gøre, hvis det er folket selv, som har besluttet, at det ønsker sig en tsar.

Men når alt kommer til alt, er det slet ikke så betydningsfuldt, hvad Medvedev har sagt eller ment gennem tiden. For meningen med at få ham valgt er og bliver, at Putin kan fortsætte sin kurs.

Anna Libak er politisk redaktør på Weekendavisen og redaktør af Udenrigs

John Howard: Storhed og Fald

Mads Quortrup

Den nu afgåede australske premierminister var hverken folkekær eller karismatisk – men dog formåede han at vinde fire valgsejre og være ved magten i elleve år

Jeg har kun mødt én enkelt australi-er, som syntes om John Howard. Han var en brugtvognsforhandler fra Toocwomba i delstaten Queensland.

Indrømmet, som gæsteprofessor ved universitetet i Sydney var under-tegnede ikke just omgivet af partitro tilhængere af det Liberale Parti, som siden 1996 havde delt magten med det lille konservative parti *The National Party*. Men med bopæl i de såkaldte *The Eastern Suburbs* – Sydneys svar på Hellerup eller Gentofte – var jeg ej heller i et område med varme følelser for oppositionspartiet *Labor*.

John Howard var respekteret – men ikke elsket. Han var kompetent, snu og kløgtig – men ikke charmerende. Den 24. november 2007 havde vælgerne i Australien fået nok. Over 53 procent af vælgerne stemte på Kevin Rudd – den tidlige-

re karrierediplomat – der af medierne blev døbt Tintin.

John Howard havde overbevist sig selv og sit parti om, at man ikke taber valg, hvis økonomien er god, og hvis der er fred og ingen fare. Han tog fejl.

Det var en bet for den 68-årige John Winston Howard. Australiens 25. premierminister siden løsrivelsen fra Storbritanien i 1901 mistede ikke blot premierministerposten. Han tabte også sin valgkreds i Bennelong. Det er første gang siden premierminister Stanley Bruce i 1929 tabte sin valgkreds, at en siddende regeringschef ikke blev genvalgt til parlamentet i Canberra.

Baronen fra benzintanken

John Howards forgænger, socialdemokraten Paul Keating, kaldte ham

en 'vinkelskriver fra forstæderne'. Det var ikke pænt ment. Men det var noget vælgerne syntes om. Den alt andet end karismatiske John Howard var først og fremmest en effektiv administrator – omend en populistisk sådan.

Fra sin opvækst på en benzintank i New South Wales var Howard en repræsentant for småborgereskabet. Det dyrkede han. Hans politiske helt var Sir Robert Menzies, grundlæggeren af det Liberale Parti og Australiens længst siddende premierminister.

I 1950'erne havde Menzies talt om 'det glemte folk' – *the forgotten people*. Hermed mente han de hårdt arbejdende – hvide – australiere. Det var også denne vælgergruppe John Howard appelerede til.

Med en blanding af fremmedfjensk retorik og økonomisk liberalisme gjorde Howard op med 1980'ernes socialdemokratiske regeringer. "Jeg ønsker at udvikle dette land fra en velfærdsstat til et mulighedernes samfund" sagde Howard under den nys overståede valgkamp. Det havde han på sæt og vis allerede gjort.

Skattesystemet var blevet ændret. Man indførte moms – i Australien kaldt *Goods and Services Tax* (ofte forkortet *GST*) – og sænkede indkomstskatten. Desuden indførte Howard i sin sidste valgperiode en række reformer af arbejdsmarkedslovgivningen der ophævede den kollektive forhandlingsret. Det sidste viste sig at koste ham dyrt.

De fremmede

Australien er et stort land med en lille befolkning. Det er geografisk på størrelse med USA, men befolkningstallet er ikke meget større end Hollands; knap 20 millioner.

Oprindeligt var befolkningen britisk. Mange var efterkommere af småkriminelle der var blevet sendt *down under*, da man i Victoria-tiden havde overfyldte fængsler i England.

Ud over disse var der mange englændere som frivilligt søgte nye muligheder i 'landet ved verdens ende' – som det blev kaldt.

At kontinentet allerede var befolket af *aboriginals*, var der få der tænkte på. I begyndelsen blev 'de vilde' accepteret, men det tog ikke lang tid før briterne begyndte et sandt folkedrab imod de indfødte. På øen Tasmanien – i Danmark kendt som Kronprinsessens fødeø – gav briterne fem pund for hver død aboriginal! Folkedrabet lykkedes. Tyskernes *Endlösung* mislykkedes. Englænderne var mere effektive! Men det hører vi ikke meget om i historietimerne. Sejrherreren skriver historiebøgerne – og vi glemmer tit at briterne bag deres gentlemen-ideal er rå og grusomme.

At vi på dette sted udbreder os om det britiske imperiums synder er ikke tilfældigt. Som efterkommere af den britiske indvandrere føler nogle hvide australiere, at de metaforisk set har blod på hænderne.

Det var en opfattelse der var ud-

bredt i mere progressive kredse. Man i den lavere middelklasse og den øverste del af arbejderklassen har der i de seneste mange år været irritation over den evindelige snak om kollektiv skyld.

I midten af 1990'erne – kort efter John Howard var kommet til magten – kom dette emne på dagsordenen, da Pauline Hanson – en tidligere servitrice fra en grillbar i Queensland – oprettede partiet *One Nation*. Partiet krævede et stop for indvandring fra Kina og andre asiatiske lande – samt et opgør med det man kaldte 'aboriginal-industrien'.

Ligesom Socialdemokratiet i Danmark har haft svært ved at finde deres ben i indvandringsspørgsmålet, var også det australske Labor i vildrede. Det benyttede John Howard sig af. Ved at gentage Pauline Hansons retorik – omend uden at gennemføre mere end symbolske dele af hendes program – formåede Howard at pacificere den populistiske højrefløj samtidigt med, at han kunne hente stemmer fra arbejderklassen.

Lidt ligesom i England hvor Margaret Thatcher scorede stemmer fra faglærte arbejdere som tidligere havde stemt på Labour, høstede Howard stemmer blandt de såkaldte 'Howard battlers', dvs. personer med lavere uddannelse og små lønninger som tidligere havde stemt på *Labor*.

Men denne iver efter at tækkes folkestemningen betød ikke kun, at

Howard gennemførte højrefløjens mærkesager. Da en galning i 1996 gik amok med et maskingevær i Port Arthur på Tasmanien og dræbte en halv snes uskyldige mennesker, greb Howard resolut ind og forbød de fleste skydevåben – og det til trods for, at våbenlobbyen er stærk i Australien – og en bidrager til koalitionspartneren *The Nationals*. Men denne populisme fortog sig gradvist, efterhånden som Howard følte sig mere sikker på sin position.

Med en stigende multikulturel befolkning – og indvandring fra Asien – blev det sværere for Howard at fastholde idealet om Australien som et 'lille stykke England' i Stillehavet.

Nok lykkedes det Howard – med nød og næppe – at undgå, at man ophævede monarkiet (Dronning Elizabeth er stadig det officielle statsoverhoved). Men der var en følelse af, at man levede på lånt tid.

USA

Howard er givetvis den mest pro-amerikanske premierminister Australien har haft siden midten af 1960'erne. Forholdet til USA har altid været en kilde til utilfredshed i befolkningen. Det skyldtes ikke mindst, at regeringerne i 1960'erne blev tvunget til at gå med i Vietnamkrigen. Daværende premierminister Harold Holt erklærede på sit lands vegne "we will go all the way with LBJ" (forbogstaverne for den daværende amerikanske præsident

Lyndon B. Johnson). Det var ikke populært dengang. Der døde mange australske værnepligtige i Vietnam.

Det var heller ikke populært, at John Howard entydigt accepterede at sende tropper til Irak. Men – lidt ligesom Anders Fogh Rasmussen i Danmark – var Howard ubøjelig i sin støtte til supermagten.

Det ville under normale omstændigheder have ført til vælgermæssig utilfredshed. Men til held for Howard var oppositionen – lidt ligesom i Danmark på samme tid – splittet, rådvild og i vildrede. Den situation i Australien var unik.

Latham og de andre

Man havde sjældent set noget lignende. Selv ikke i Australien hvor der er væsentligt mere friskprog end andre steder i den vestlige verden.

Den tidligere Labor-leder Mark Latham var nok kendt som en farverig personlighed med et blomstrende sprog. Men alligevel. Han havde tidligere kaldt John Howard en 'arselicker' – direkte oversat en 'røvslikker'. Men hans dagbøger var om muligt endnu mere uhøviske. I efteråret 2005 var selv garvede politiske skribenter mundlamme.

The Latham Diaries – Lathams Dagbøger – indeholdt karaktermord efter karaktermord på den tidligere oppositionsleders partifæller. Hvis man ønsker et overblik over australske bandeord kan man passende be-

gynde her! Labor forsøgte at ignorere den – tilsyneladende paranoide – forhenværende partileder. Men i offentligheden blev partiet opfattet som uregerbart og splittet.

Efter valgnederlaget i 2005 var Latham trådt tilbage. Han kunne dårligt gøre andet. Regeringen vandt et flertal i begge parlamentets kamre for første gang siden 1959. Og det gjorde den ved at offentliggøre materiale om Lathams alt andet end blanke straffeattest.

Ud over at have banket sin tidligere kone og brækket armen på en taxachauffør, havde Latham været borgmester i provinsbyen Liverpool, da den gik fallit. Det var ikke noget positivt skudsmål for en mand, der var op imod en regering der – med rette eller urette – tog æren for den længste vækstperiode i historien.

To år inden valget var der ingen der troede på Labor. Efter Lathams afgang havde man valgt Kim Beazley – en trivelig historielektor fra Western Australia – der to gange tidligere havde tabt parlamentsvalg til John Howard.

At man valgte en taber kunne virke overraskende. Men Australien er lidt anderledes. I de fleste lande får man kun én chance for at vinde magten. Men det er ikke tilfældet i Australien. John Howard havde været partileder to gange tidligere, da han vandt valget i 1996. (Han beskrev sig selv som Lazarus).

Men Beazley var – og er – ikke John Howard. Ingen gav ham nogen

chancer. Alt tydede på, at Howard ville vinde igen. Det ændrede sig med et i december 2006. Stik mod al forventning udfordrede Labors udenrigspolitiske ordfører Kevin Rudd den siddende formand. Og stik mod al forventning blev Beazley væltet.

Lykken vender

Og pludselig begyndte alting for alvor at gå galt for Howard. Under valgkampen i 2005 havde premierministeren lovet, at der ikke ville blive rentestigninger. Men regeringens ekspansive finanspolitik medførte stigende forbrug. For at hindre inflation hævdede nationalbanken renten. Det skete seks gange.

Vælgere der havde købt hus kunne mærke, at de pludselig havde væsentligt mindre økonomisk råderum. De havde aldrig elsket John Howard. Hans lidt kontrære gemyt var ikke just folkekært, men han havde været accepteret som en kyndig kassesemester.

Med den begyndende økonomiske krise vendte de ham ryggen.

En politisk ulykke kommer sjældent alene. Miljøpolitikken blev også et omdiskuteret emne. John Howard var ikke en mand der læste bøger. Selvom han påstod, at han som barn havde læst Karl Marx! Igennem hele sin regeringsperiode henviste han kun til én bog. Det var Bjørn Lomborgs *The Sceptical Environmentalist*.

Ligesom George Bush – og tidligere Anders Fogh Rasmussen – var Howard skeptisk over for den megen snak om klimaforandringer. Han argumenterede længe for, at drivhuseffekten var en myte.

Det har de fleste australiere det godt med. Men den lange tørkeperiode siden sidste valg – den værste i 100 år – førte til, at mange begyndte at spørge, om der kunne være en sammenhæng mellem vejret og det stigende energiforbrug.

Howard nægtede at det var tilfældet. I lighed med USA's regering afsløgte han – trods bønner fra miljøminister Malcolm Turnbull – at ratificere Kyoto-aftalen.

Men hvor miljøpolitikken tidligere havde været et marginalt emne, var det pludseligt blevet et politisk hovedspørgsmål. Meningsmålingerne viste, at vælgerne gav Howards regering skylden for tørken og forureningen.

Alt dette førte til, at koalitionsregeringen i begyndelsen af 2007 var elleve procent bagud i meningsmålingerne. Det skabte uro blandt de menige parlamentsmedlemmer.

John Howard havde gennem hele sin regeringsperiode haft et anspændt forhold til finansminister Peter Costello. Denne følte sig forbigået – og pønsede konstant på at overtage magten i partiet.

Situationen var på den måde lidt *a la* i Storbritannien hvor Tony Blair havde lovet Gordon Brown, at han skulle efterfølge ham. Der eksistere-

de en tilsvarende aftale mellem Howard og Costello. Men detaljerne var uklare – og Howard mente ikke, at de dårlige meningsmålinger havde den store betydning.

Det havde han god grund til at tro. Inden valgene i 2001 og 2004 havde koalitionen også været bagud i meningsmålingerne, men havde overhalet oppositionen i de sidste måneder inden valget.

Men denne gang så det ikke ud til at være tilfældet. I efteråret – foråret på den sydlige halvkugle – var meningsmålingerne stadig i Labors favør.

Det skabte panik i det Liberale Parti – samt hos deres koalitions-partner. Man forsøgte sig med *dirty tricks*.

Under et besøg i New York havde oppositionslederen Kevin Rudd besøgt en strip-bar. Det var pinligt for den regelrette tidligere diplomat, der ud over at være lykkeligt gift også var en trofast kirkegænger.

Ligesom man ved valget i 2004 havde formået at tilsmæde Mark Latham, forsøgte de Liberale nu at gentage succeszen med Kevin Rudd. Det mislykkedes totalt. Rudd udstedte straks en *mea culpa* – sagde undskyld til sin kone. Og så var den sag ude af verden. Troede man da. For i realiteten styrkede den oppositionslederen.

Rudd der var blevet opfattet som en halvkedelig nørd, fik pludselig respekt blandt australake mænd. Ikke overraskende måske; en stati-

stik viste at 95 procent af alle mænd i Australien havde besøgt en såkaldt 'gentlemens club'. De Liberale derimod blev udstillet som moraliserende.

Disse problemer førte til, at Costello – og især hans tilhængere – begyndte at bagtale John Howard. Borgerkrigen i regeringen resulterede i, at John Howard på et ministermøde bad sine kolleger om et tillidsvotum. Det fik han ikke! Men han fortsatte alligevel. En siddende premierminister kan kun afsættes af hele parlamentsgruppen.

Men nederlaget i tillidsafstemningen havde den konsekvens, at Howard erklærede, at han ville overdrage magten til Costello efter valget.

Valg

Valget blev udskrevet i oktober. De Liberale var stadig bagud. Men som i tidligere valgkampe havde de en trumf i ærmet. På valgkampens første dag offentliggjorde de planer om øgede udgifter til pensionister og børnefamilier.

Disse forslag blev matchet af Labor – omend til en billigere pris.

Det sidste var væsentligt. Labors skyggefinansminister Wayne Swan – Kevin Rudds barndomsven (de gik på samme gymnasium) sagde, at regeringens forslag ville føre til inflation. Det blev afvist af Peter Costello og John Howard.

Men regeringen kontrollerer ikke pengepolitikken. Nationalbanken

greb ind og hævdede endnu engang renten. John Howard havde svært ved at finde en grimasse, der kunne passe på den pinible situation.

Gennem hele valgkampen forsøgte regeringen at føre en skræmmekampagne. De kritiserede Labor for at være utroværdige og for at ville føre Australien tilbage til tidligere tiders overbudspolitik. Men det var vanskeligt at anklage oppositionen herfor, når nationalbanken havde kritiseret regeringen for deres lempelege finanspolitik.

Man prøvede igen med personlige angreb på Kevin Rudd. Men det var svært at finde belastende materiale om ham. Man forsøgte at spille på hans manglende ministererfaring og hans mangel på internationale kontakter. Det tilbageviste Rudd i handling mere end i ord.

Ved stillehavslandenes topmøde i organisationen APEC i Sydney i september gik Rudd op til den kinesiske delegation og begyndte at tale med dem om handelsforbindelser. Men han talte ikke engelsk – men derimod kinesisk. Repræsentanterne fra Australiens væsentligste handelspartner var imponerede. Howard der kun taler engelsk surmulede.

At Rudd – der har en universitetsgrad i kinesisk – kunne konversere med repræsentanterne fra Beijing var ikke kun populært i den kinesiske hovedstad. Det gav ham også støtte blandt den store – og voksende – gruppe af kinesiske immigran-

ter i Sydney. Disse havde tidligere stemt på Howard. De skiftede nu parti.

Mens mest vigtigt. I modsætning til tidligere var Rupert Murdochs medie-imperium bag Rudd. Vennerne havde vendt Howard ryggen.

Resultatet

Det var en fattet John Howard der mødte sine tilhængere tidligt på valgaftenen. Labor skulle vinde 16 pladser i parlamentet. De vandt 24. Og et af dem var i Bennelong. Labor havde vundet kredsen.

Men sejren var ikke total. Nok vandt Labor et flertal i Underhuset. Men da kun halvdelen af pladserne i Overhuset var på valg, havde de ikke et flertal i begge kamre. Det ville under normale forhold have skabt problemer. Men ikke denne gang. Oppositionspartiet accepterede, at nederlaget gav Labor et mandat til at gennemføre forandringer.

På sin første arbejdsdag 1. december 2007 underskrev Rudd Kyoto-aftalen, og senere samme dag mødtes han med repræsentanter for forsvarsministeriet for at tale om tilbagetrækningen af tropper fra Irak.

På det tidspunkt var det Liberale Parti internt splittet. Peter Costello havde overraskende trukket sig. Partiet havde istedet valgt Brendan Nelson – en tidligere formand for lægeforeningen – som ny partiformand. Men ingen i partiet så fremad – tværtimod var det i åben strid om

hvem, der var skyld i nederlaget.

Men trods den splittede opposition så situationen alt andet end lys ud for Kevin Rudd og hans finansminister Wayne Swan. Økonomer advarede om lav-konjunktur. Swans første embedshandling var at advare om nedskæringer i den offentlige sektor.

Ligesom i 1970'erne hvor Labors Geoff Whitlam vandt magten efter en periode med konservative regeringers overforbrug og militære

eventyr, er Rudd i den samme situation. John Howard kom til efter en periode af reformer under Labor – og kunne senere tage æren. Nu er det igen Labors tur til at rydde op. Det bliver ikke let.

Mads Quortrup er professor i statskundskab ved Robert Gordon University i Skotland og har tidligere været gæsteforfessor ved University of Sydney

Muhammedkrisen – set fra Cairo

Jakob Skovgaard-Petersen

Den 6. november 2007 modtog Jakob Skovgaard-Petersen, der er direktør for Det Dansk-Egyptiske Dialog Institut i Cairo, Ebbe Muncks Hæderspris. Ifølge fundatsen tildeles prisen personer, "der arbejder inden for eller har gjort sig fortjent på de områder, der havde Ebbe Muncks særlige interesse, herunder ekspeditionsområdet, dansk virke i udlandet, udforskningen af Grønland, oplysning om frihedskampen, journalistikken med videre." Jakob Skovgaard fik prisen for en fremragende indsats for at styrke den arabiske verdens viden om Danmark og danskerne – og for at styrke danskernes viden om den arabiske verden. I sin takketale redegjorde Jakob Skovgaard-Petersen for nogle af de oplevelser han havde haft og de tanker han havde gjort sig om krisen om Muhammedtegningerne, som den tog sig ud i orkanens øje – i Cairo. *Udenrigs* har fået lov til at trykke det lille essay, og vi bringer det uredigeret og i sin helhed.

Det er naturligvis en stor glæde og ære for mig at modtage Ebbe Munck Prisen. Den udspringer af Anden Verdenskrig og modstandskampen, det mod og de valg som min generation aldrig har været udsat for, men altid har hørt om. Og som rimeligt nok i skole og medier stadig danner selve udgangspunktet for det etiske livssyn, som Ebbe Munck talte om. Det bliver min generations opgave at holde liv i det udgangspunkt, selv om vi ingen direkte erfaring har med krigen selv. Det skal jeg vende tilbage til.

Da jeg for snart tre år siden slog mig ned med min familie i Cairo, var det en stor omvæltning for os alle sammen. For mit vedkommende var det ganske vist en tilbageven-

den til min studietid – jeg så fra min balkon Deres Majestæt gå på besøg i Niels Nedergaards atelier i Bait as-Suheimi i april 1986. Men efter år på universitetet som observatør og kommentator var det nyt for mig at prøve selv at være aktør i den Arabiske Verdens politiske debat om demokratisering. Jeg skulle opbygge et dialog-institut; sigtet med dialogen var fra dansk side at inspirere og understøtte reformtænkning i den Arabiske Verden.

Jeg blev opmærksom på krisen om tegningerne en af de første dage i oktober, da Jørgen Ejbøl, som er formand for Jyllands-Posten/Politiken men også sidder i min bestyrelse, ringede og sagde med en gammel avismands begejstring: "Jakob, der

er sket noget. Jeg tror det bliver stort!” Senere den samme dag ringede ambassadøren, Bjarne Sørensen, og sagde med diplomatenes noget mere bekymrede stemme: “Jakob, der er sket noget derhjemme. Det kan godt blive stort!” Det var sådan set også min formening, og den byggede jeg mest på Rushdie-sagen, som jeg havde udgivet en bog om i 1999. Netop det, at tegningerne var af profeten Muhammad selv, gjorde, at de havde potentiale til at ophidse masser af mennesker og mobilisere dem politisk, måske for første gang. Flere af sagens parter var repræsenteret i Institutets bestyrelse. På et møde i november blev det besluttet, at Institutet skulle søge at fastholde en dialog om tegningerne. Vi nåede at have et par større debatter i København og Cairo før det hele brød løs.

“Mit folk, gå ind i dit kammer og luk døren bag dig; skjul dig et kort øjeblik, til vreden driver over” siger Profeten Esajas (kap. 26, vers 20). Det var man som dansker i Egypten bestemt fristet til i januar og februar sidste år, men det nyttede ikke så meget. Sille, min kone, udgav sig en tid for at være hollænder, men efter at have mødt en egypter der kunne mere hollandsk end hende, skiftede hun til finne.

“Hvis du ikke kommer din profet til undsætning nu, hvornår så?” står der på en forreven plakat jeg ser hver morgen. I de måneder var Cairo plastret til med plakater og stick-

ers, der fordømte Danmark og opfordrede folk til at boykotte danske varer. Nogle butikker skrev ligefrem, at de ikke ville betjene danskere. Det var sommetider en beklemmende, men ligeså ofte en bizar oplevelse at læse avisernes oplysninger om landet mod nord. Jeg erindrer en ‘boykot Danmark’ bod på universitetet, der med fornemme grafer oplyste de studerende, at Danmark tabte 100 mia dollars om dagen på muslimernes boykot.

I de måneder arbejdede mine medarbejdere Hanna Ziadeh og Wafa Osama og jeg med at følge med i aviser og TV, foruden at vi havde møder med debattører og aktører, særligt på den islamiske fløj, for at finde ud af deres positioner i sagen, og hvordan vi kunne komme videre. Vi kørte et fint samarbejde med Bjarne Sørensen og Chr. Grønbech på ambassaden, og med Marie-Louise Wegter i Udenrigsministeriet, ligesom jeg i perioder også var i tæt kontakt med Jyllands-Posten gennem Ejbøl. Til overflod havde vi et kursus med tyve danske journalister i Cairo og Beirut i de første spændte dage af februar. Hanna og jeg havde netop sendt dem til luften med militæreskorte, da vi så det danske konsulat blive brændt af.

Jeg deltog i en række debatter, i medierne eller ved offentlige møder, hvor jeg med mit ikke alt for formfuldendte – og slet ikke retoriske – arabisk, nemt blev prügelnabe for et til tider stærkt ophidset

publikum. Det var aldrig decideret truende, men der var mange små ubehageligheder, såsom pamfletter hvor man 'oplyste om Danmark', eller baggrunde der blev båret ind, så jeg på TV sad foran bannere der erklærede, at 'vi vil ofre os for dig, profet'. Hen i marts, efter ambassadeafbrændingerne, oplevede jeg dog også at være i studiet, hvor det hele gjaldt om at vække sympati for mig, Danmark og danskerne, så man så småt kunne få folk til at falde ned. Også den egyptiske stat havde fået sig en forskrækkelse.

Debatterne var vigtige, fordi der stod noget på spil på begge sider, og det er det jeg vil tale lidt om. Først må jeg forklare, at argumenterne var sekulære. Det islamiske billedforbud, som spillede så stor en rolle i de danske medier, var ikke noget man gik op i. Man følte solidaritet med muslimerne i Danmark, som måtte udstå så meget. Og man kæmpedes om at forklare mig, hvor meget Muhammad betyder for en muslim. Det havde jeg sådan set en vis idé om i forvejen. Men ret beset var heller ikke dét et religiøst argument; ideen var, at muslimer var en samfundsgruppe, hvis følelser og identitet blev nedgjort. Når man til stadighed påstod, at danskere ikke ville gøre det samme over for jøder, var det netop et krav, ikke om særstilling, men om en ligestilling, som man var overbevist om, at muslimer ikke får.

Jeg tror, at seriøs interkulturel dia-

log nødvendigvis må være sekulær, og at det er dens store berettigelse: Det er ganske vanskeligt at føre en offentlig dialog ud fra en præmis om, at man i udgangspunktet og af princip har ret til en langt bedre behandling end sin modpart. Den går simpelthen ikke. I praksis bliver mange debatter derfor en kappestrid om, hvem der er blevet mest uretfærdigt behandlet – men altså ud fra en grundlæggende antagelse om en fælles norm. Når man fra Mellemøsten hører anklager om, at Vesten anvender *double standards*, kan det være rigtigt eller forkert. Men man kan glæde sig over, at det er baseret på en præmis om, at der burde være en *single standard*, altså at der gives en fælles norm. Dette er vigtigt. Det er dét, som virkelige islamistiske ekstremister afviser: for dem er det en evig kamp mellem Guds parti og dets fjender, og der er intet bagvedliggende ideal om en fælles norm og lige behandling.

Men lige behandling afhænger også af øjnene der ser. Igen og igen blev det fremhævet, at 'min frihed stopper, hvor din frihed begynder' – et tiltalende, men noget abstrakt argument, som om mennesker er ærter i en dåse, som Sartre siger, i en form for idealtilstand af korrekt adskillelse fra hinanden. Men hvad der er religion for den ene, kan vel være fornærmelse for den anden. Ofte nok måtte jeg bide mig i tungen for ikke at komme med et sarkastisk svar og påpege, hvad man som euro-

pæer eller som kristen af og til må finde sig i at læse eller høre, fx fra de kassettebånd med chauvenistiske prædikener, man kan blive udsat for i butikker eller sågar offentlige busser. Men jeg tror mit arabiske publikum ville have haft det for nemt, hvis jeg havde ægget dem; jo mere saglig og værdig jeg fremstod, des mindre entydig stod deres sag.

Meget af debatten havde en undertone af dette med mod og at turde stå fast – både i den Arabiske Verden og i Danmark. De imamer som rejste til Cairo gjorde meget ud af, at stod man ikke fast, ville der komme flere krænkelser. Nu måtte muslimerne sætte foden ned. Det var pudsigt nok netop det, Jyllands-Posten mente at gøre ved at kommissionere tegningerne. Og det var statsministerens positur. At vise eftergivenhed over for den slags mennesker ville kun blive udlagt som svaghed, hed det på begge sider. I Danmark vil man her som en stående retorisk figur bruge Chamberlains fatale møde med Hitler i München 1938.

Vil man imidlertid flytte noget i en dialog, gælder det om at stå fast – men også at medgive. Eller medgive og stå fast. Der er ting, som man anser for rigtige og ikke kan give køb på. Men omvendt skal man bifalde enhver del af det, den anden siger, som har noget for sig. Og man skal også om muligt medgive svagheder i sin egen historie eller position.

Den berømte muslimske filosof al-

Ghazzali – som for den vestlige studerende havde den venlighed at dø i år 1111 efter kristus – har udtrykt dette ideal om dialog særligt godt, synes jeg: “Den der vil debattere, bør søge sandheden i den samme ånd som dén, der leder efter en ting han har mistet: han er ligeglad med, om tingen bliver fundet af ham selv eller af en hjælper. Han anser sin samtalepartner for en ven, og ikke en modstander. Og han takker sin partner, hver gang denne påpeger en fejl og viser ham sandheden.”

En af de sidste store debatter om tegningerne jeg deltog i, var i januar i år i byen Hebron på den palæstinensiske vestbred. Det er en radikal by, og mit unge publikum var vredt. Der kommer få vesterlændinge til Hebron, og en ægte orientalist fra tegningernes land, det var nærmest en rød klud for nogle af dem. Men efterhånden som de rasede, og jeg medgav noget, afviste andet, rettede misforståelser osv, faldt de påfaldende ned. Det lod til, at de simpelthen var taknemmelige. Dels for at nogen overhovedet hørte på dem, dels for at han svarede efter moden overvejelse og tog deres indlæg alvorligt. Det er de ikke vant til fra deres politiske debatter. Og de er i hvert fald helt uvante med det fra skolen, hvor en autoritær lærer kender alle svarene, og de kun kan udmærke sig, hvis de reproducerer hvad han siger. I en sådan situation er selve det at føre en åben dialog i stedet for en polemik, i sig selv reformatorisk: for

unge, der kun kender til prædiker og polemik, anviser den en ny attitude til verden.

To dage efter var jeg tilbage i Cairo som tilhører ved en dialog, der virkelig flyttede noget, synes jeg. Amerikaneren Robert Satloff har skrevet en bog, *Among the Righteous*, om de vidt fremskredne forberedelser til Holocaust i italiensk Libyen og Fransk Nordafrika, der blev forpurret af de allieredes fremrykning. Satloff har særligt været interesseret i de arabiske befolkningers reaktion på interneringerne af deres jødiske medborgere. Han fandt, at hovedparten af befolkningen var indifferent. En ikke uvæsentlig del tog faktisk del i arbejdet, fx som vogtere. Men en anden ikke uvæsentlig gruppe valgte at hjælpe naboer, venner, kolleger og andre, selv om de løb en personlig risiko derved. Måske ikke så overraskende – i alt fald ikke så forskelligt fra Europas erfaringer. Men denne viden er ny i en arabisk sammenhæng.

Satloff præsenterede sin bog i et gennemgående fjendtligt publikum. Fjendtligt, fordi han er direktør for den stærke pro-israelske tænketank *Washington Institute of Near Eastern Policies* og igennem tiden har sagt mange ubehageligheder om arabere og særligt palæstinenserne. Men for enkeltes vedkommende tydeligvis også, fordi de fandt at al tale om Holocaust på den ene eller anden snedige måde er vendt imod araberne, idet de ser staten Israel og den

støtte den nyder som et resultat af Holocaust. Satloff medgav og stod fast. Han var selv tydeligt berørt af det historiske i dialogen, hvor han måske for første gang i sin lange karriere talte om noget for ham personligt helt centralt, Holocaust, med og til den slags arabere han altid havde angrebet – og mærkede, at mange af dem havde det på samme måde med ham, og at nogle af dem alligevel også kunne medgive og flytte sig. En ældre kvinde støttede ham med det retoriske spørgsmål: "Hvornår har vi i øvrigt hørt om arabisk heroiske handlinger, som ikke var nationalistiske, men medmenneskelige, rettet imod folk, som ikke var af vores egen slags?"

Det er en lære fra Anden Verdenskrig, vi i hvert fald skal holde ved lige. Netop fordi krigen er vores moralske udgangspunkt, vil man ofte se, at der trækkes paralleller til den – ikke mindst i vores forståelse af Mellemøsten. Men det er ofte tvivlsomme paralleller. Palæstinenserne lidelser er ikke et nyt Holocaust. Afviste flygtninge er ikke nødvendigvis at sammenligne med jøder på flugt fra nazismen. Og islamister er ikke nødvendigvis fascister. Fænomener skal ses i deres historiske kontekst – dengang og nu. München er utvivlsomt det bedste eksempel vi har på, at man ikke skal tro, man kan pacificere en megaloman diktator med eftergiveness. Det må vore elever og børn lære om. Men så må de bare også lære, at München er blevet

påkaldt igen og igen, på forkert grundlag: Eden ville ikke forhandle med Nasser i 56, fordi han så ham som Hitler; de franske kolonister anså selv de Gaulle for en Chamberlain, da han åbnede forhandlinger med FLN. Men i dag vil vi sige, at selv om der ikke er meget godt at sige om Nasser eller FLN, så var det faktisk Suez der gjorde Nasser stor, og kolonisterne var ofte selv fascistoider. Når folk vil mobilisere vores støtte med paralleller til Anden Verdenskrig, skal vi reagere med omtanke, ikke med automatik.

Langt sikrere er derimod den lære om menneskers medmenneskelige mod, som krigen også har givet os. Det som den ældre dame udtrykte så præcist med sit spørgsmål, og som Satloff vil med sin bog. Holocaust har lært os, at bestialitet og barbari kan trives i det moderne og civiliserede. Og for os europæere er det en påmindelse imod civilisato-

risk overlegenhed og selvfejring. Arabere kan omvendt lære af Satloffs bog, at de formentligt hverken ville have været værre eller bedre end europæerne. Men mere end det; bogens fortælling har potentialet til at flytte fokus, væk fra nationalistisk heroisme, og hen imod et etisk livssyn, hvor vægten er lagt på individets moralske valg og ansvar, og på hans og hendes muligheder for at influere og forme den verden, de vil leve i. Det ville i sandhed være en revolution i arabisk pædagogisk tænkning. Dialoger, hvor man vænner sig til at overveje, opregne argumenter for og imod, og så prioritere imellem dem, er – tror jeg – en af de bedste måder at gøre folk opmærksom på dette personlige ansvar og hvad det indebærer. Samt at de kan praktisere en sådan stillingtagen sammen med andre – især hvis de beder dem om at hjælpe sig med at lede efter en ting, de har mistet.

Dollar versus euro

Fjerde kvartal 2007

Krig og terrortrusler kunne ikke hamle op med spørgsmål om velfærd og kvalitet i den offentlige sektor, da Danmark gik til valg den 14. november. I andre lande af vores egen slags – rige, sociale, trygge samfund — er regeringer blevet ristet af medierne for deres deltagelse i krigen i Irak og Afghanistan. Men således skulle det ikke gå i den danske valgkamp. Ikke alene foretrak både medierne og politikerne at skændes om velfærd herhjemme frem at tale om Irak og Afghanistan. Vælgerne valgte også at give VK-regeringen ‘four more years’.

Og da statsminister Anders Fogh Rasmussen præsenterede sin ny regering, gik de tre centrale ministre for udenrigs- og sikkerhedspolitik igen. Udenrigsministeren vil også de næste år hedde Per Stig Møller. Søren Gade vil fortsat være forsvarsminister med et vældigt personligt stemmetal, ligesom Ulla Tørnæs trods skeptiske prognoser hos mediernes korps af spindoktorer fortsat vil være minister for samarbejde med ulandene.

Samme regering. Samme kerne-ministre. Samme politik – næsten. Ja, skønt nordisk politik ikke kom til at spille nogen rolle – man skulle

mindst have lup og høreapparat for at lokalisere en nordisk debat i valgkampen – kan det dog nævnes, at Bertel Haarder har overtaget nordisk samarbejde fra Connie Hedegaard, som også har afgivet den hjemlige miljøpolitik til fordel for et superministerium for klima og energi, lidt af en international innovation.

Hendes opgave turde dog også være international, al den stund hun har fået to år til især at forberede det internationale klimatopmøde om afløsningen på Kyoto-aftalen. Den nye skal i hvert fald hedde noget med ‘Copenhagen’ – om end næppe opkaldes efter Bjørn Lomborgs omstridte ‘Copenhagen Consensus’. Hun får travlt.

Hedegaard besluttede således omgående at udsende fem nye klimaattachéer, tre af dem til de tre største CO₂-udledere, som kan afgøre Københavner-topmødets skæbne, altså USA, Kina og Indien. De nye klimadiplomater skal i hver deres vækstcentrum folde ørene ud og fortolke alle relevante signaler fra såvel regeringer som erhvervsliv og NGO'er om forberedelsen af Det Store Københavnske Kompromis.

Ret beset var Venstres Anders Fogh Rasmussen og Socialdemokra-

ternes Helle Thorning Schmidt ikke uenige om forfærdeligt meget i den internationale politik, efter at VK-regeringen havde trukket det store kontingent soldater hjem fra Sydirak. De var og er enige om at fastholde det danske militære engagement i Afghanistan. De er enige om at være tilfredse med EU's nye reformtraktat. De er enige om, at Danmarks EU-forbehold er ved at være udtjente.

Deres vilkår i valgkampen var heller ikke så vældigt forskellige. De blev begge presset af deres støttepartier – V af Dansk Folkeparti, S af Socialistisk Folkeparti – som hver især vil have EU-reformtraktaten til folkeafstemning. Og begge måtte reelt indkassere nogle øretæver til deres partier.

Anders Fogh Rasmussen tabte flest mandater, men Venstre er fortsat Danmark største parti, og Fogh beholdt et flertal for VK. Helle Thorning Pedersen tabte lidt færre mandater og fik ros for sin kampagne, også af borgerlige medier, men indkasserede immervæk det dårligste valgresultat for Socialdemokraterne i 100 år. Hun var således langt fra et folketingsflertal – hvilket sparede hende for at teste, om hun virkelig kan favne så vidt, at både de Radikale og Enhedslisten ville stemme for hendes internationale politik.

I stedet: Et VK-regeringsgrundlag med de samme ministre og med flere klare signaler om kursen for de kommende år. Klimapolitikken skal

i fokus med ambitiøse mål for begrænsningen af CO₂-udledning. Københavnertopmødet skal være en succes, dvs. ende med en enighed, der omfatter både USA, Kina og Indien. Danmark skal fortsat være engageret i Afghanistan og Irak, både militært og med civil udvikling. DIIS skal lave en analyse af den militære og civile indsats i de to lande, og regeringen vil selv udarbejde en langtidspan for engagementet i Afghanistan.

Ulandshjælpen skal op fra de nuværende 0,8 procent af BNI til én pct. i løbet af nogle år. Det særskilte 'Arabiske Initiativ' for støtte til udviklingen af arabiske civilsamfund skal fortsætte, og VK-regeringen vil være parat til at støtte en mellemøstlig fredsproces, hvis den pludselig skulle opleve fremskridt.

Endelig vil Danmark under VK støtte udviklingen af en fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik i EU. Derfor skal de 14 år gamle danske EU-forbehold ifølge VK-regeringen III til folkeafstemning, formentlig allerede i 2008. Det kan kræve et tæt samarbejde med de slagte rivaler blandt Socialdemokraterne, al den stund begge deres respektive støttepartier – Dansk Folkeparti og SF – vil anbefale et nej og formentlig vil presse på for desuden at kræve reformtraktaten til folkeafstemning.

Den første meningsmåling om EU-spørgsmål efter valget viste i *Berlingske Tidende* et flertal imod en ophævelse af det retlige forbehold.

Opringning fra Washington

Præsident Bush var hurtigt på telefonen for at ønske Anders Fogh Rasmussen til lykke, ligesom den amerikanske ambassadør valgte at feste med Venstre på valgnatten.

Men den danske statsminister kan ikke længere hverken kritiseres, drilles eller beundres for at være en særlig ven af USA i Europa, efter at såvel den ny franske præsident, Sarkozy, den ny britiske regeringsleder Gordon Brown og den tyske forbundskansler Angela Merkel også gør et stort nummer ud af genskabe et godt transatlantisk partnerskab.

Fogh gentog under valgkampen sit nye forsæt – som han deler med Bush – om at frigøre Danmark for enhver afhængighed af energiimport fra ustabile lande i Mellemøsten.

Også Ulla Tørnæs kan få travlt. Ud over at ulandsbistanden skal i vejret, vil regeringen styrke sin tidligere bebudede fokusering på Afrika, hvor to tredjedele af den bilaterale ulandshjælp skal investeres. Menneskerettigheder, hjælp til flygtninge i nærområder og støtte til klimapolitik skal i fokus, også i ulande.

Den danske regering fik under valgkampen i øvrigt tilslutning i FN til et forslag om en skærpet indsats mod tortur. På dansk initiativ vedtog et udvalg under generalforsamlingen i New York en resolution, som skærper folkerettens forbud mod tortur og anden grusom, umenne-

skelig eller nedværdigende behandling. Staterne skal ifølge resolutionen, der blev sendt videre til vedtagelse på generalforsamlingen, forpligte sig til enten selv at retsforfølge påståede torturbøddler eller udlevere dem til et land, hvor de bliver retsforfulgt.

I øvrigt:

- Regeringens ny fødevareminister Eva Kjær Hansen tog sidst i november skarpt afstand fra et forslag fra EU-Kommissionen om en ny eksportstøtte til svineslagterier – i modstrid med Kommissionens øvrige plan om at aftrappe sin hidtidige enorme landbrugsstøtte.
- Britiske soldater syntes ved en fejltagelse at stå bag drabet på to danske soldater i Afghanistan den 26. oktober. Storbritannien iværksatte sidst i november en undersøgelse af episoden.
- Udenrigsminister Per Stig Møller og flere tidligere danske udenrigsministre – og Enhedslistens Asma Abdol Hamid – protesterede sidst i november mod en saudiarabisk dom på 100 piskeslag til en voldtaget kvinde for i strid med saudiske regler at opholde sig usømmeligt i bilen med en fremmed mand.

Michael Seidelin er udenrigspolitisk journalist og analytiker på Politiken. Anders Jerichow er kronikredaktør på Politiken og redaktør af udenrigs.

Mulighedernes samfund

Uddrag af det officielle regeringsgrundlag

International sikkerhed og stabilitet

De globale trusler og udfordringer kræver i stadig stigende grad globale, fælles løsninger. Danmarks sikkerhed varetages bedst gennem et styrket europæisk og transatlantisk samarbejde baseret på fælles værdier og gennem fremme af et internationalt samarbejde, især inden for FN.

Regeringen vil arbejde for, at der med styrkelsen af EU's fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik i EU's nye traktat sker en markant styrkelse af EU's globale rolle. Regeringen støtter, at EU i stigende grad påtager sig ansvaret for militære og civile krisestyringsopgaver.

Regeringen vil bidrage til at styrke samarbejdet inden for NATO, som udgør grundlaget for dansk sikkerhed og kernen i et stærkt transatlantisk partnerskab.

Regeringen vil fastholde Danmarks høje internationale engagement i fredsbevarende og fredsskabende indsatser. Vi vil tilstræbe, at Danmarks internationale engagement baseres på brede flertal i Folketinget.

Regeringen vil sikre, at erfaringerne fra de hidtidige danske engage-

menter, først og fremmest i Irak og Afghanistan, omsættes i fremadrettede initiativer, der kan styrke samtænkningen af den civile og militære indsats i forbindelse med danske militære indsatser. Særligt fordi Danmark i stigende omfang er militært engageret og yder bistand til genopbygning i meget konfliktramte og farlige områder, er der behov for at styrke samarbejdet mellem civile og militære aktører.

I forhold til det danske engagement i den sydlige del af Afghanistan vil regeringen inden udgangen af 2007 fremlægge en samlet plan for den danske indsats i Helmand provinsen. I løbet af 2008 vil regeringen fremlægge en samlet flerårig Afghanistan Strategi, der rækker frem til 2012. I forhold til Mellemøsten vil regeringen fortsætte Det Arabiske Initiativ. I forhold til den mellemøstlige fredsproces vil Danmark arbejde for, at EU er klar til at yde en markant støtte til regionen, såfremt der sker et gennembrud i forhandlingerne.

I forhold til Irak vil regeringen styrke og konsolidere genopbygningsindsatsen i 2008-2010. Endvi-

dere vil nærområdeindsatsen blive fortsat i 2008.

I forhold til Balkan og Kaukasus er det vigtigt at sikre en varig og fredelig afklaring af Kosovos status og en stabil, demokratisk udvikling på Balkan og i Kaukasus.

Med henblik på at forberede grundlaget for de politiske drøftelser om et kommende forsvarsforlig, vil regeringen snarest nedsætte en forsvarskommission.

Regeringen vil tage initiativ til at styrke den internationale indsats mod pirateri.

Regeringen vil sikre, at der gennemføres krisestyringsøvelser både nationalt og regionalt, herunder i samarbejde med internationale partnere.

Regeringen vil fortsat være en aktiv partner i den internationale indsats mod terrorisme og spredning af masseødelæggelsesvåben.

Konkrete initiativer

Analyse af erfaringerne med samtænkning i Irak og Afghanistan: Regeringen vil anmode Dansk Institut for Internationale Studier om at udarbejde en analyse af de konkrete muligheder for en yderligere styrkelse af samtænkning af den civile og militære indsats i forbindelse med fredsstøttende operationer, baseret på først og fremmest erfaringerne fra de danske engagementer i Irak og Afghanistan.

Fremme samtænkning af civil og mili-

tær indsats: Regeringen vil blandt andet med udgangspunkt i en analyse fra Dansk Institut for Internationale Studier gennemføre konkrete foranstaltninger, der kan styrke og sikre gennemførelsen af den militære og civile indsats i fredsstøttende operationer. Hvis situationen i et område vanskeliggør civile organisationers indsats, skal forsvaret kunne bidrage til at løse sådanne opgaver.

Plan for indsats i det sydlige Afghanistan: Regeringen vil inden udgangen af 2007 fremlægge en samlet plan for det danske engagement i det sydlige Afghanistan, som vil indeholde pejlemærker for den militære indsats inden for den NATO-ledede operation, for den danske udviklingsindsats og for samtækningsaktiviteter.

Afghanistan-strategi: Regeringen vil i løbet af 2008 fremlægge en samlet Afghanistan Strategi 2008-2012, der i forlængelse af Afghanistan Strategi 2005-2009 fastlægger hovedlinjerne og rammerne for den danske bistand og militære indsats i Afghanistan.

Mellemøsten: Regeringen vil fortsætte Det Arabiske Initiativ og arbejde for, at EU er rede til at yde markant støtte til regionen, hvis der sker et gennembrud i forhandlingerne om Israel/Palæstina-konflikten.

Irak: Regeringen har allerede afsat 100 mio. kr. til nærområdeindsatsen for irakiske flygtninge og internt fordrevne i 2008. Derudover vil regeringen styrke og konsolidere genop-

DOKUMENT

bygningsindsatsen i Irak i 2008-2010 ved at afsætte yderligere 100 mio. kr.

Balkan og Kaukasus: Regeringen vil med en øget indsats gennem naboskabsprogrammet og en markant deltagelse i EU's nye Kosovo-mission yde sit bidrag til en stabil, demokratisk udvikling på Balkan og i Kaukasus.

Forsvarskommission: Regeringen vil nedsætte en forsvarskommission til forberedelse af et nyt forsvarsforlig for perioden efter 2009.

Pirateri: Regeringen vil fremsætte initiativer vedrørende bekæmpelse af pirateri, herunder anvendelse af danske flådefartøjer, styrkelse af den internationale ramme for bekæmpelse af pirateri og kapacitetsopbygning i de skrøbelige stater, som piraterne typisk opererer fra.

Beredskabet: Regeringen vil styrke øvelsesaktiviteterne nationalt og regionalt med henblik på at sikre effektiv koordination af indsatsen ved større hændelser og kriser indenfor og udenfor Danmark.

En mere fri og retfærdig verden

I de kommende år vil regeringen fortsat have et stærkt fokus på demokrati og menneskerettigheder. Danmark vil styrke indsatsen i EU og FN med henblik på at fremme menneskerettigheder. Det gælder blandt andet debatten om forholdet mellem ytringsfrihed og religionsfrihed.

Danmark vil også tage initiativer i

det internationale samarbejde, der sikrer, at bekæmpelse af terrorisme sker i fuld respekt for menneskerettighederne.

Regeringen vil over en årrække sigte på at øge den danske ulandsbi-stand. Danmark skal fortsat befinde sig blandt de lande, som yder den største bistand. Samtidig vil regeringen yderligere styrke kvaliteten af dansk udviklingsbistand og fastholde et målrettet fokus på kampen mod global fattigdom.

Regeringen vil desuden oprette en særlig klimapulje, der skal bistå ikke mindst de fattige lande i kampen for at begrænse og tilpasse sig menneskeskabte klimaforandringer.

Regeringen vil yderligere styrke den danske nærområdeindsats frem mod 2010.

Regeringen vil nedsætte en Afrika-kommission, der skal udarbejde anbefalinger til, hvordan Danmark bedst kan bidrage til, at Afrika kan opnå fremskridt og udvikling, herunder i forhold til FN's 2015-mål.

Regeringen vil tage initiativer til en særlig international indsats i forhold til FN's 2015-mål nr. 3 om ligestilling og styrkelse af kvinders muligheder.

Regeringen vil udarbejde en strategi for den danske bistand til fremme af demokrati og retsstat og opprioritere den danske indsats i skrøbelige stater, som udgør en særlig udfordring for bistandsindsatsen og arbejdet for frihed, demokrati og menneskerettigheder.

Og regeringen vil styrke klima- og energiaspekterne i den danske udviklingsbistand.

Konkrete initiativer

Fremme indsatsen for menneskerettigheder: Regeringen vil tage initiativer i EU og FN for at fremme indsatsen for menneskerettigheder, herunder i forhold til debatten om forholdet mellem religion og ytringsfrihed. Danmark vil ligeledes tage initiativer i det internationale samarbejde, der sikrer, at bekæmpelse af terrorisme sker i fuld respekt for menneskerettighederne.

Øget bistand der gør en forskel: Det er regeringens sigte over en årrække at øge udviklingsbistanden fra det nuværende niveau på 0,8 pct. af BNI. Den konkrete udmøntning beslutes i forbindelse med de årlige forhandlinger om finansloven og prioriteres inden for de holdbare rammer i regeringens 2015-plan. Regeringen vil fastholde fokus på fattigdomsbekæmpelse og sikre, at den danske bistandsindsats først og fremmest kommer Afrika til gode. Samtidig vil regeringen opbygge en klimapulje, der gradvis skal vokse fra 100 mio. kr. i 2008 til 500 mio. kr. i 2012. Indsatsen skal bistå ikke mindst verdens fattigste lande i kampen for at begrænse og tilpasse sig menneskeskabte klimaforandringer. Regeringen vil samtidig opprioritere arbejdet med at dokumentere resultaterne af den danske bistandsindsats.

En styrket nærområdeindsats: Regeringen ønsker at forstærke indsatsen for at hjælpe flygtninge i nærområderne. Frem til 2010 vil regeringen øge nærområdeindsatsen med 100 mio. kr.

Afrika-kommission: Regeringen sigter på, at mindst 2/3 af den bilaterale udviklingsbistand skal gå til Afrika. Med henblik på at sikre den størst mulige effekt af bistanden nedsættes en Afrika-kommission. Kommissionen skal analysere resultaterne af den hidtidige danske udviklingsbistand til Afrika samt udarbejde forslag til en fremtidig strategi, der mest effektivt kan bidrage til at bekæmpe fattigdom og sikre udvikling i Afrika, herunder gennem fremme af FN's 2015-mål. Afrika-kommissionen skal aflevere sin betænkning inden sommerferien 2009.

Fremme af FN's 2015 mål nr. 3 om styrkelse af kvinders muligheder: Regeringen vil tage initiativer til en særlig international indsats for fremme af FN's 2015 mål nr. 3 om ligestilling og styrkelse af kvinders muligheder. Som led i prioriteringen af den danske udviklingsbistand vil bistanden til fremme af kvinders rettigheder og muligheder blive fordoblet fra 2008 frem mod 2010.

Demokrati og retssamfund i udviklingsbistanden: Regeringen vil i 2008 udarbejde en strategi for den danske bistandsindsats vedrørende demokrati og retssamfund i udviklingslandene.

DOKUMENT

Skrøbelige stater: Regeringen vil i 2008 udarbejde vejledende principper for en styrket og mere sammenhængende dansk udviklingsindsats i skrøbelige stater.

Danmark i hjertet af Europa

EU er den centrale ramme for samarbejde i Europa. Det er i Danmarks interesse, at Europas fælles udfordringer og problemer løses i et demokratisk, samarbejdende og stærkt EU med ens regler for alle.

Det er særdeles positivt, at der er opnået enighed om en ny traktat, som skal ratificeres i løbet af 2008. Traktaten sikrer et mere demokratisk, beslutningsdygtigt og effektivt EU, og styrker EU's internationale rolle. Med traktaten er den nødvendige ramme for det fremtidige EU-samarbejde tilvejebragt.

Regeringen er meget tilfreds med, at den ny traktat vil forbedre mulighederne for at løse vigtige internationale problemer som klimaforandringer, organiseret kriminalitet og terrorisme.

Med aftalen om den ny traktat er der for en rum tid sat punktum for drøftelserne om rammerne for EU. Det betyder, at der kan sættes fokus på indhold og resultater af den konkrete politik, der bliver ført i EU.

Regeringen lægger stor vægt på, at traktatens nye muligheder udnyttes til målrettet at skabe resultater og præge EU's udvikling i dansk retning. Det gælder blandt andet øget

vækst og beskæftigelse, en socialt balanceret udvikling, en ambitiøs klima- og energipolitik, en fortsat stærk miljøprofil, vidtgående reformer af landbrugspolitikken og et højt niveau for dyrevelfærd. Desuden skal EU påtage sig et større globalt ansvar og EU skal styrke indsatsen mod terror og grænseoverskridende kriminalitet.

Regeringen ønsker herudover at videreføre en ansvarlig udvidelsespolitik, ligesom indsatsen over for EU's nabolande skal styrkes for at bidrage til reformer og modernisering i disse lande.

Regeringen finder, at Danmarks interesser er bedst tjent ved, at vi er fuldt og helt med i EU-samarbejdet. Kun på den måde kan vi fuldt ud drage nytte af EU-medlemskabet og samtidig solidarisk yde vores bidrag til fællesskabet.

Den ny traktat berører i sig selv ikke direkte de danske forbehold, som videreføres i traktaten. Traktaten åbner dog mulighed for, at Danmark selv – efter en folkeafstemning – kan beslutte at deltage i samarbejdet om retlige og indre anliggender fra sag til sag.

Med den nye traktat vil Danmark stå udenfor en større del af samarbejdet. Regeringen finder, at tiden er løbet fra forbeholdene fra 1993, som blev til i en anden tid og under særlige omstændigheder.

Regeringen ønsker derfor, at vælgerne ved folkeafstemning får lejlighed til at tage stilling til forbeholdene.

Regeringen lægger stor vægt på, at der også i fremtiden er bred opbakning bag en positiv linje i dansk Europapolitik.

Regeringen vil derfor søge at indgå en fornyet politisk aftale om grundlaget for dansk Europapolitik med et bredt udsnit af Folketingets partier.

En sådan aftale skal bidrage til at give dansk Europapolitik en stærk platform for en fortsat aktiv, resultatorienteret og offensiv dansk Europapolitik i de kommende år.

Konkrete initiativer

EU's globale ansvar: Regeringen vil arbejde for, at den større internationale synlighed og gennemslagskraft, som EU får med den ny traktat, udnyttes bedst muligt. EU skal påtage sig et større globalt ansvar og bidrage til at styrke frihed, demokrati, menneskerettigheder og den internationale retsorden. EU skal bekæmpe international terrorisme og bidrage til at udrydde nød og fattigdom, herunder en særlig indsats for yderligere at uddybe samarbejdet med Afrika.

En ambitiøs klima- og energipolitik: Regeringen vil bruge EU til at fremme en ambitiøs klimapolitik, som kan bane vejen for en fremtidig global klimaaftale. EU har allerede udvist lederskab med beslutningen om at begrænse drivhusgasudledningerne med 30 pct. i 2020 som led i en global aftale. Nu gælder det om at

udvikle en fælles EU-energipolitik med en væsentlig udbygning af den vedvarende energi, og vi skal have skabt et effektivt, europæisk energimarked.

Bekæmpelse af grænseoverskridende trusler: Regeringen vil arbejde for, at EU-samarbejdet skaber tryghed for borgerne ved at bekæmpe de trusler, som eksempelvis terror og grænseoverskridende kriminalitet udgør. Regeringen ser også gerne, at EU spiller en større rolle i indsatsen for at løse flygtningeproblemer og bekæmpelsen af ulovlig indvandring.

Vækst og beskæftigelse: Regeringen vil arbejde for at styrke EU som ramme for vækst og beskæftigelse i en stadig mere globaliseret verden. EU skal gå forrest i de internationale bestræbelser for at fjerne handelsbarrierer og fremme et multilateralt handelssystem. Samtidig skal vi styrke og videreudvikle det indre marked og fremtidssikre EU's konkurrenceevne gennem økonomiske reformer og en øget satsning på forskning, udvikling, innovation og uddannelse.

Styrket indre marked til gavn for dansk vækst og forbrugere: Regeringen vil arbejde for, at EU stadig udbygger og forbedrer det indre marked til gavn for danske virksomheder og borgere. Regeringen vil arbejde for en bedre kontrol med varer fra lande uden for EU, blandt andet gennem bedre koordination af medlemslandenes indsats.

Et socialt bæredygtigt EU: EU-samarbejdet skal bygge på et socialt bære-

DOKUMENT

dygtigt grundlag og understøtte de europæiske velfærdssamfund. Indretningen af velfærdssamfundet bør fortsat være en national opgave, men EU-samarbejdet skal også indeholde en social dimension.

Et højt beskyttelsesniveau: Regeringen vil arbejde for at forbedre miljøkvaliteten og løfte beskyttelsesniveauet i nuværende og nye medlemslande. Og for, at EU's regelsæt baseres på et højt niveau for fødevareresikkerhed, forbrugerbeskyttelse og dyrevelfærd.

Reformer af landbrugspolitikken: Regeringen ønsker en afvikling af EU's landbrugsstøtte. Regeringen vil derfor udarbejde en strategi for, hvordan Danmark aktivt kan arbejde for en afvikling af EU's landbrugsstøtte. Regeringen vil arbejde for vidtgående reformer, herunder en øget markedsorientering og en mere handelsliberal landbrugspolitik.

En ansvarlig og konsekvent udvidelsespolitik: EU's udvidelsesproces har skabt frihed, demokrati og økonomisk udvikling i de nye EU-lande. Perspektivet om medlemskab vil også i fremtiden være et vigtigt element i EU's politik. Regeringen lægger vægt på en konsekvent og ansvarlig linje i udvidelsespolitikken med fokus på hvert enkelt kandidatlans opfyldelse af Københavnskriterierne, ligesom EU også selv være

parat til at optage nye lande. Udvidelsesprocessen med Tyrkiet fortsætter inden for den aftalte ramme. EU skal fortsat påtage sig sit ansvar over for landene på Balkan. Perspektivet om EU-medlemskab skal være troværdigt selvom medlemskab først kan komme på tale på længere sigt.

Tæt samarbejde med EU's nabolande: EU skal målrettet understøtte EU's nabolandes ønske om et tættere samarbejde gennem en sammenhængende og balanceret nabopolitik, herunder med vægt på de nye naboer mod øst. Nabopolitikken skal medvirke til at fremme reformprocessen i landene og derved bane vejen for deres modernisering og gradvise integration med det indre marked i EU. Danmark vil fortsat gennem sin egen politik over for nabolandene bidrage til reformprocessen og yderligere udvikling.

Ny politisk aftale om Europapolitikken: Regeringen ønsker at videreføre den brede enighed om Europapolitikken i form af en ny politisk aftale, der tager afsæt i de muligheder, som den nye traktat giver.

Afstemning om forbeholdene: Regeringen ønsker, at vælgerne ved folkeafstemning får lejlighed til at tage stilling til forbeholdene.

November 2007

I hælene på Lasse

Herbert Pundik

På sin vej gennem Mellemøsten begiver Lasse Ellegaard sig gang på gang ud ad biveje, men ingen ender blindt. Hver afvej fører læseren til en god historie, og Ellegaard forstår at fortælle historier

Lasse Ellegaard: **Med Gud i hælene. Livsreportager fra Mellemøsten.**
Gyldendal, København 2007, 320 s.

Lad det være sagt med det samme: Lasse Ellegaard har skrevet en god bog. Den handler ikke om Mellemøsten, men om forfatteren i Mellemøsten. Om hans tanker og følelser i mødet med den arabiske verden.

Han er en vandringsmand og har haft lige så mange forskellige adresser i regionen, som han har tilbragt år.

Han er også en afviger i den forstand, at han gang på gang i bogens forløb begiver sig ud ad biveje, fjernt fra bogens hovedmotiv. Men man følger ham gerne derud ad, fordi de ikke ender blindt. Hver afvej skal føre læseren til en god historie, og Ellegaard som den hårdt prøvede reporter han er forstår at fortælle historier. Som fx i kapitlet om badeværelseskrisen, hvor vi

pludselig ender hos en landflygtig tyrkisk leninist og hans kone i Paris.

Badeværelseskrisen handler om et ægteskabeligt drama mellem Ellegaard og hans tyrkiske kone, Ayse, der er af delvis kurdisk oprindelse, hvilket er en del af forklaringen på hendes heftige temperament. Dramaets centrum er parrets nye badeværelse.

“Den var et eksempel på hvad jeg lærte af livet i et samfund, der befandt sig i en helt anden tidslomme”, skriver Ellegaard.

Han lærte sin lektie, og vi følger ham ind i denne tidslomme og deler hans viden om “den menage som man bliver en del af i et ægteskab med en muslim”.

Lasse Ellegaard havde forsynet parrets første lejlighed med et sidetoilet i stedet for den tyrkiske model, hvor man sidder på hug over et hul i gulvet. Ayse mente, at det nye toilet skulle dekoreres med plys,

LITTERATUR

grønt plys. Lasse kunne ikke leve med et badeværelse der, som han udtrykte det, så ud som en 'venezuelansk horekasse'.

Ayse fandt, at plys var pænt, og understregede, at det ville deres gæster også synes. Hensynet til gæsterne, det var afgørende.

Vandringsmand med trevlerødder

En anden af Ellegaards biveje fører os lige i favnen på Sem-præsten. Vi har været til fodboldkamp i Antakya, en syrisk grænseby som Frankrig forærede Tyrkiet efter Første Verdenskrig, og i Beirut. Det er det Ellegaard kalder 'forklaringens tid', hvor man i de arabiske lande forsøger at finde sandsynlige forklaringer på, at Saddam Hussein tabte krigen til amerikanerne. En hotelvært forklarer Ellegaard, at forklaringen er den, at Saddam Hussein i virkeligheden var amerikansk agent og er flygtet og bor i Washington.

Så er vi tilbage i Danmark, hvor Ellegaard ved et HK-møde på Falster bl.a. diskuterer kristendommens overlevelse i kamp med 'de islamiske horder', som Søren Krarup udtrykker det.

"Du er rodløs", konstaterer Krarup misbilligende. "Rodløs, det har jeg aldrig tænkt over", skriver Ellegaard, "heller ikke når jeg pakkede flyttekassen".

Og før vi finder vej tilbage til bogens hovedvej gennem Mellemøsten, får vi en kærlig, let ironiserende

historie om forfatterens barndom med en mor, der var gift fire gange, og to fædre, der begge tilbragte en del af besættelsen som tyskerne fanger i Frøslev-lejren i Sydjylland, og om det politiske miljø i hjemmene, der var præget af trotskisme, kommunisme og socialdemokrati.

Ellegaard har det ikke fra fremmede. Rodløs er han ikke og heller ingen pælerod, som Søren Krarup. Han har trevlerødder, hvis mange forgreninger gennem den mørke jord søger op mod lyset.

Sans for det arabiske

Ellegaard er ingen politolog, og dette er ikke en bog om Mellemøstens politiske historie, men gennem de mange samtaler får vi et indtryk af, hvad der bevæger hans samtalepartnere og dermed de miljøer, hvorfra de kommer.

Antiamerikanisme, der langsomt glider over i en antivestlig holdning, der også omfatter de europæiske lande, og manifesterer sig i voksende problemer for de kristne arabere. Den er ikke rettet mod det amerikanske samfund, men mod USA som verdens politimand.

Respekten for *the american way of living* er i visse grupper så resistent, at irakere, der iagttaget det rod, den amerikanske invasion af Irak har skabt, tror, at det er planlagt af Washington for at fremme amerikanske interesser.

Ellegaard har sans for den arabi-

ske kulturs og levevis' kvaliteter, men også for bagsiden. Kollektivet, ikke selvstændig individualitet definerer den enkelte som person, for uden sin ramme er personen 'ikke-hjemmehørende', dvs. overladt til sig selv i et samfund, der ikke byder på sikkerhed for den enkelte.

Undervejs får vi historiske oplysninger om den islamiske fundamentalismes opståen, om arabiske nationalbevægelers udvikling, fra deres oprindelse, der var inspireret af franske og engelske ideer, men som efterhånden degenererede til de autokratier, der i dag regerer i de fleste arabiske lande. Der er tale om journalistiske bearbejdelser af historien, og fra denne anmelders hånd skal dette ikke opfattes nedsættende. De politiske afsnit hjælper læseren til forståelse for de aktuelle betragtninger.

Hård kritik af Fogh

Ellegaard er skarp kritisk mod Anders Fogh Rasmussens beslutning om at sende danske tropper til Irak. I den forbindelse kritiserer Lasse Ellegaard den militære efterretningstjeneste for inkompetence, bl.a. fordi man lod sig imponere af 'vennerne', deriblandt de engelske og amerikanske tjenesters rapporter, der, som vi nu ved, i vidt omfang var digeret i Det Hvide Hus' ånd.

Det er muligt, at historikerne vil give Ellegaard ret, selvom jeg er af den opfattelse, at virkeligheden er mere nuanceret. Fra kredse i Udenrigsministeriet og Forsvarets Efterretningstjeneste lød der advarende stemmer, men de talte for døve øren. Ideologer vaccineret mod tvivl.

Desværre har bogen ingen *happy ending*. Ikke blot fordi dens afsluttende kapitel handler om Gaza, som Ellegaard gribende beskriver i form af et portræt af en kvinde, Wedad Nasr, men også fordi Ayse, som han blev gift med efter at have bedt hendes far om lov, og som han tilegner bogen, forelsker sig i en AK-mand, et medlem af det muslimske parti, der i dag regerer Tyrkiet.

Ayse, emanciperet, vesterlandsk og kendt tyrkisk journalist og forfatter, er ved at finde tilbage til sin tyrkiske identitet, med grøn plys og det hele. Ellegaard var hendes forankring i Vesten.

Men Vesten har svigtet Tyrkiets vesterniserede klasse og stillet Tyrkiet bagest i køen af EU-ansøgerlande. Manges reaktion på at blive afvist af 'europæisk arrogance' er at genopsøge deres tyrkiske identitet.

Herbert Pundik er seniorkorrespondent for Politiken.

Der var engang en høg

Jens Nauntofte

Man bliver klogere af Pundiks plets kud, hvor han ser om hjørner og opdager de fejltagelser Mellemøstens politikere er på vej ind i

Anders Jerichow (red): **Pundik. Udvalgte artikler fra 1946 til i dag.**

Politikens forlag 2007.

Herbert Pundik nægter at lade alderen trænge ind i sit liv – som journalist. Det fremgår tydeligt af de artikler fra en 61-årig løbebane, som er blevet samlet i anledning af hans 80 års fødselsdag. Anders Jerichow har været langt omkring i Pundiks arkiv for at finde så velskrevne artikler som muligt. Det har øjensynligt ikke været svært. For Herbert Pundik skriver som en engel, når han er bedst.

Som en maler laver han en hurtig skitse hen over blokken og strengen er skarp og knap: "Mogadishu er en by – det må man lade den. 3 biografier, 148 moskeer, en italiensk triumfbue og 50.000 mennesker; et brændende, fugtigt helvede, klemmt inde mellem den gule ørken, den blå himmel og Det indiske Ocean", skriver han under et besøg i 1960.

Det er 30 år før *Black Hawk down*, filmen der indædt spidder tragedien

i Mogadishu om amerikansk idealisme, da den på Bill Clintons tid stadig eksisterede og var tænkt som en humanitær håndsrækning til et land, der var i nød. Men hvor det i stedet blev USA, der mavelandede og fik en bitter smag i munden af et Vietnam man havde bag sig og et Irak, der ventede forude.

Ingen i Israel har kunnet tage Herbert Pundik for givet, fra David Ben Gurion til Ariel Sharon. Pundik har udviklet sig fra at være frivillig soldat i Israels uafhængighedskrig i 1948 til han i dag fra sidelinjen kommenterer et Israel, som han forbeholder sig ret til at kritisere som det passer ham. Pundik kører ikke på frihjul.

Det store historiske valg

Efter hans søn Uris død under Oktoberkrigen sker der en langsom, men tydelig skærpelse af hans holdning til det Israel, der udvikler sig omkring ham. Hans kone, Sussi, og

især hans datter har valgt fredsfløjen i det store indenrigspolitiske opgør. Det har Pundik det godt med. Han lader det ikke komme så tydeligt til udtryk, men netop i en antologi som denne kan man se, hvordan han er dybt involveret i det store historiske valg om, hvorvidt Israel skal fortsætte besættelsen af den palæstinensiske Vestbred og Gaza, eller gøre sig fri og redde egenarten i den jødiske stat, som han med egne hænder har hjulpet med at bringe til live i 1948.

Der var engang en høg. Det var i de år, hvor Arbejderpartiet var ved magten, og Pundik skrev i partiorganet *Davar*. Da var alle i Israel høge. Israelerne erkendte først så småt, at de med 1967-erobringerne havde fået sig et stort Palæstinaproblem på halsen. Men alligevel levede Israel på Ben Gurions credo "Slå først hvis fjenden truer med et angreb". Det var det Menachem Begin bl.a. gjorde i 1981, da det israelske luftvåben med et lynangreb bombede og ud-slettede Iraks Osiris-reaktor.

Det er de samme overvejelser Israel i dag må gøre sig, hvis det bliver overbevist om, at Iran virkelig er på vej til at få atombomben. Israel kommer ikke til at leve under truslen om et iransk atombombeangreb. Ben Gurion-tænkningen gælder 100%: Slå igen som svar på enhver fjendtlig situation. Før krigen på fjendens territorium!

Pundik lever med Israels pulsslæg som var det hans eget, uanset hvor mange år han tilbragte i hjørne-

værelset på *Politiken*. Der er to koncentriske cirkler der griber ind i hinanden og i Pundiks liv. Det ene er Israels Palæstinaproblem, som der *skal* findes en løsning på, før Israel drukner i sit selvskabte demografiske dilemma. Det andet er den mellemøstlige verden omkring Israel, de arabiske stater og Iran.

Enhver israeler elsker at optræde som ekspert på spørgsmålet om arabernes og iranernes hensigter. Men hos Pundik er det ikke lommeuld. Hans ajourførte analyser i *Politikens* ugentlige klummer er stadig noget af det skarpeste journalistik på Mellemøsten, der skrives herhjemme.

Saddams raketter

Det er ofte sagt, at Israel i modsætning til naboerne ikke kan tåle at tabe en krig. Derfor udløser angreb som 1967, 1973 og Saddam Husseins Scud-missiler i 1991 stort drama. Det er hudnær reportage, da Pundik beskriver den psykologiske virkning Saddams raketter har på ham. Luftalarm i Tel Aviv. Han og hans kone sidder på gulvet med børnebørnene i favnen, kikker betuttet på hinanden gennem gluggerne i gasmasker, håndklæder vædet i klorvand under dørene, en radiospeaker der forsøger at berolige befolkningen. 3000 lejligheder bliver ødelagt eller beskadiget af Saddams missiler. Pundik konstaterer tørt: "Fire måneder før vores 40-års bryllupsdag fortæller min kone mig, at gasmasken

LITTERATUR

er blevet hendes bedste ven. 1-0 til Saddam”.

Da Pundik senere lander i Karstrup, siger toldereren: “Kan du huske hvad du sagde i tv? Du sagde, at der ikke ville blive krig i Golfen”.

Antologien viser, at Pundik ikke er bange for at medgive, at han ofte har taget fejl i sine forudsigelser. Ingen mellemøstlig kommentator får 100 pct ret. Heller ikke Vorherre.

Til gengæld er han – altså Pundik – helt klarøjet, forud for Irakkrigen, da han i oktober 2002 advarer om følgerne af en krig mod Saddam Hussein: “Irak vil efter Saddams fald stå i et dilemma mellem et nyt diktatur atter anført af en af vore banditter, eller opløsning som enhedsstat eller borgerkrig. Krigsherrerne, der i dag kontrollerer det såkaldt befrie- de Afghanistan, er for intet at regne med den situation, som kan opstå i post-Saddams Irak.”

En af de ting, som alle har god grund til at beklage, er, at Oslo-pro- cessen ikke blev udmøntet i en en- delig fredsaftale mellem Israel og PLO. Pundiks søn, Ron Pundak, var en af de centrale to skikkelser i Is- rael, der i dyb hemmelighed åbnede forhandlingerne i Norge med PLO. Så familien har i bogstavelig for- stand oplevet de afgørende kapitler af Israels historie tæt inde på livet, og Herbert Pundik er eminent pla- ceret som et vidne for sin tid i den del af verden.

Han skriver også medrivende, og ind i mellem faktisk morsomt, om

Afrika, Burma, Kina og meget mere.

Men tilbage står Israel og dets na- boer som den egentlige røde tråd, der løber gennem antologiens godt 300 sider. Det er jo i sagens natur ikke en gennemskrevet opsumme- ring af forfatterens synspunkter. Det er derimod nedslag i de aktuelle be- givenheder, *mens* de fandt sted. Det har for denne anmelder været det måske mest interessante ved denne bog. Den viser hvilke veje og vildve- je, som vi alle på et tidspunkt så som sandhed. Man bliver klogere af Pun- diks fejltagelser og især af hans emi- nente pletskud, hvor han bogstave- ligt talt ser om hjørner og opdager de fejltagelser Mellemøstens politi- kere er på vej ind i.

Forfatteren og journalisten Mor- ten Sabros har skrevet: “Dengang Gud skabte Pundik, havde han ke- det sig i nogen tid. Nu vil jeg skabe noget virkelig morsomt, tænkte han, altså Gud. Så gik han ind i værkste- det, han blev derinde i syv lange og syv brede – men knap havde han sat det nye menneske fra sig, før det be- gyndte at pile rundt på bordet. Hvis ikke den mand bliver cirkusartist, tænkte Gud. Så vil han blive en af de helt store journalister. Jeg tror, jeg vil kalde ham Pundik, det er et godt navn til sådan én”.

Jens Nauntofte er udenrigspolitisk kom- mentator og forfatter. Han har beskæfti- get sig med Israel og Mellemøsten, siden han boede der første gang i 1961-62.

Fænomenet Hillary

Martin Krasnik

Carl Bernstein og Michael Ehrenreich er på banen med to nye biografier, der ligger fint i forlængelse af hinanden: Bernsteins stopper brat i 1999, men Ehrenreich fortsætter, hvor Bernstein slap, med at vise, at Hillary for alvor trådte i karakter som konservativ, da hun blev senator i New York

Carl Bernstein: **Hillary Rodham Clinton**. TV2 Forlag 2007, 870 sider.
Michael Ehrenreich: **Hillary. En amerikansk historie**. Gyldendal, København 2007, 295 sider.

Når man skriver en biografi på 870 sider, som graver dybt i et menneskes liv, bliver man næsten nødt til at tage en freudiansk tilgang. Så det gør Carl Bernstein.

I den første del af hans murstensbiografi om Hillary Clinton er hovedpersonen derfor Hugh Ellsworth Rodham.

Han blev født i 1911 i Scranton, Pennsylvania, som søn af engelske immigranter, der nedstammede fra walisiske kulminearbejdere. Han fik sin collegegrad midt i den Store Depression og begyndte at sælge gardiner som rejsende handelsmand. I

1937 mødte han Dorothy Emma Howell, de giftede sig i 1942, og efter krigen begyndte han at tjene godt på at lave tekstiler i Chicago. De fik børnene Hillary (født 1947), Hugh (født 1950) og Tony (født 1954) og bosatte sig i en fin forstad til Chicago. Hugh Rodham støttede trofast Barry Goldwaters forsøg på at blive præsident i 1964 og forblev en loyal konservativ republikaner sidenhen.

Påvirkningen fra far

På trods af sin succes var han ifølge Carl Bernstein en tvær og bitter mand, der aldrig lod sine børn i fred: Han hundsede dem rundt i huset, roste dem aldrig for deres arbejde og afstraffede sønnerne fysisk. Man fornemmer klart en mand, der

LITTERATUR

led af en livslang depression, som formørkede både huset, familien og ægteskabet med en kvinde, som han rutinemæssigt latterliggjorde og ydmygede.

Hvordan reagerer den førstefødte pige så på det? Hvordan præger han datterens vej fra en konservativ Chicago-forstad til et stærkt politiseret universitetscampus under Vietnamkrigen til at blive den unge Bill Clintons aktive hustru i guvernørboligen i Arkansas og Det Hvide Hus, til senator i New York – til præsidentkandidat i 2008?

Carl Bernstein er den mindre kendte del af makkerskabet Woodward & Bernstein, der afslørede Watergate-skandalen, som førte til Richard Nixons fald.

Denne biografi, som han angiveligt har arbejdet på i otte år, er tro mod den angelsaksiske tradition, hvor alt er researchet ned til mindste detalje, hvor man minutiøst viser, hvor meget man ved, hvor mange man har talt med, og hvordan vejret var, da Hillary holdt dén og dén tale. Det kræver naturligvis, at man skriver godt, og det gør Bernstein heldigvis, selvom oversættelsen til dansk sine steder er noget slingrende.

Og ja – farmand påvirkede Hillary stærkt: Blandingen af arbejderens konservatisme og sociale bevidsthed, kombinationen af konstant kritik og enorme forventninger, og det evige dårlige humør. Resultat: Hillary Rodham Clinton – en socialkonser-

vativ politiker med vanvittige, skyhøje ambitioner – som mildt sagt ikke forekommer at være en grinebidder.

Ægteskabet med Bill

Dét indtryk er ikke nyt, selvom der er nye dybder i beskrivelsen af, hvor anstrengende, Hillarys far var.

Meget nyt er der heller ikke i afsløringerne af Hillarys ægteskab med Bill, som jo er dét fænomen, de amerikanske medier først sætter luppen på, når der kommer nye udgivelser i landets omsiggribende Hillary-studier. Clinton-ægteskabet er blevet beskrevet så detaljeret, at det må være næsten ulideligt for en amerikansk journalist at kaste sig ud i det igen.

Men vi får at vide, at Hillary i mange år kæmpede med Bills liderlighed, og at hans utroskab allerede begyndte, da de var kærester – fx med en velhavende fraskilt kvinde i Arkansas, som han senere var ved at forlade Hillary for. Bill var – som Hillary åbenbart har sagt til en veninde, som Bernstein bruger flittigt i bogen – “hinsides min kontrol, når det gælder kvinder.”

Netop det betød, at Hillary brugte to år på at overveje, om hun kunne gifte sig med ham. Bernstein skriver også, at hun håbede, at præsident-skabet ville sætte en grænse for, hvor meget han kunne kaste sig i grams, og at Bill løj for hende igen og igen. Ifølge Carl Bernstein løj han pri-

mært om Monica Lewinsky, fordi han ikke turde fortælle Hillary sandheden. Den slags bidrager til billedet af en kvinde, hvis loyalitet mod sin mand synes at kunne bære et helt umenneskeligt pres – eller som hun selv har formuleret det: “Der er værre ting i verden end utroskab.”

Hvad fortæller disse detaljer så om Hillary Clinton? At hun er et udholdende menneske, at hun kan tilgive sine nærmeste alt, at hun sætter magt og karriere over følelser? Eller at hun elsker sin mand meget højt? Det ved vi ikke meget om, og det gør Carl Bernstein heller ikke, men han har selv erfaringen med offentliggørelsen af stærkt private detaljer: Hans kone, forfatteren Nora Ephron, udgav en skrækkelig roman om deres kaotiske ægteskab og Carls utroskab.

Også Bernstein taler om, hvad der mon er den ‘sande Hillary’, men sagen er, at intet menneske er blevet undersøgt så detaljeret som netop hende. Om ikke andet, bidrager detaljerne om hendes ægteskab til et billede af en kvinde, der kan stå lidt af hvert igennem – og komme videre. En række af de store bommerter i Bill Clintons regeringstid kan henregnes til Hillarys beslutninger – forkerte politiske udnævnelser, utilstrækkelige medarbejdere, balladen om Det Hvide Hus’ rejse-kontor, Whitewater, et unødvendigt fjendskab med vigtige Kongres-medlemmer – og ikke mindst forsøget på at indføre en sundhedsreform.

Hillarycare

Historien om ‘Hillarycare’ er også fortalt før, men Bernstein leverer endvidere et par psykologiske betragtninger: Hillary var ude af stand til at tage mod kritik fra medlemmer af regeringen, der hurtigt indså, at hun gik alt for vidt i sin plan, at den ville blive for dyr, og at der ikke var nok politisk støtte.

Hun behandlede kritikerne som sine fjender, og Bernstein forklarer, hvorfor Bill da ikke gik i rette med sin kone, før det hele brændte sammen om hendes store plan: Han turde ikke på grund af samtidige artikler om, at han som guvernør i Arkansas havde brugt statens militærpoliti til at samle kvinder op.

Mest interessant er det at se, hvordan Hillarys konservatisme og sociale bevidsthed flød sammen i forsøget på at skabe en sundhedsreform. Bernstein får meget klart afvist alle forestillinger om, at Hillary er et resultat af 1960’ernes feminisme og revolutionære venstrefløj. Hendes fars konservatisme og religiøse tro stikker dybt i hende, og Bernstein forklarer, at Hillary i flere år deltog i en gruppe for troende kvinder – bl.a. sammen med Susan Baker, der er gift med den tidligere udenrigsminister James Baker.

Beskrivelserne af hendes religiøsitet lyder engang imellem, som er der tale om en genfødt kristen af texansk tilsnit; fx når man læser, at hendes tro ‘grænser til en messias-

LITTERATUR

agtig selvopfattelse' og et krav om 'absolut loyalitet'.

Den konservative Hillary

Faktisk er hendes konservatisme og religiøsitet det vigtigste korrektiv i forhold til den i USA så udbredte opfattelse af Hillary. Carl Bernsteins bog stopper ret brat i 1999, og hendes tid som senator for New York får kun få sider med på vejen.

Det er ellers hér, den konservative Hillary Clinton træder tydeligt frem, og det viser Michael Ehrenreich meget fint i sin biografi om fænomenet Hillary. Her lagde hun grunden til den *Mission Statement*, der forklarer, hvad hun vil arbejde for som USA's præsident: En ny finanspolitisk ansvarlighed, mindre inflation og kriminalitet, en lavere rente og mere produktivitet. Ikke just venstreorienterede mærkesager.

Som senator stemte hun for et forbud mod flagbrænding, imod volde-lige computerspil, for at styrke nationalgarden, for subsidier til New Yorks landmænd, imod lukninger af militære anlæg osv. Hun er faktisk ikke rykket til venstre i et eneste politisk spørgsmål. Som senator luftede hun konstant sit medlemskab af Senatets militærkomité, og hun har allieret sig med flere af de konservative kongresmedlemmer, der gik direkte efter hende og Bill under Lewinsky-sagen.

Og så stemte hun jo for Irak-krigen, og hun har været meget uvillig

til at indrømme, at det var en fejl. Bernstein viser indirekte, hvordan hun op gennem 1990'erne flyttede sig fra at være det, man kunne kalde en 'selvsikker multilateralist' til at være mere skeptisk over for muligheden for at samle brede alliancer i væbnet konflikt.

Hun sad i Det hvide Hus under krisen i Bosnien, hvor amerikanerne var meget tilbageholdne. I 1999, under Kosovo-krisen, gik USA forrest, sammen med briterne, på trods af en udbredt europæisk skepsis mod et angreb på Serbien.

Bill og Hillary blev stadig mere kritiske i forhold til Frankrig og Ruslands motiver, og der er ingen tvivl om, at hun er blevet en sikkerhedspolitisk høg, og det er ikke blot for at lukke munden på republikanske kritikere. Da hun for nylig stemte for en resolution, der stempler Irans Revolutionære Garde som en terrororganisation, indledte hun en heftig sikkerhedspolitisk diskussion i sit parti.

Systemets kvinde?

De to biografier ligger fint i forlængelse af hinanden, især hvis man gerne vil vide alt om, hvad Hillary nogensinde har sagt, skrevet og gjort. Vil man blot have et overskueligt og mere up-to-date-portræt, der både inkluderer det politiske og personlige, kan man sagtens nøjes med Michael Ehrenreichs bog.

Men hvordan forholder de to

bøger sig til den udbredte holdning, at Hillary Clinton er en systemets kvinde, en magtbegærlig politiker, der ikke skyr nogen midler for at opnår det, hun ønsker?

Den sidste påstand kan man hurtigt affeje: Ikke en eneste af de andre kandidater bliver anklaget for at være særlig magtbegærlig, kølig eller kynisk. Det *kunne* måske skyldes, at kvindelige politikere på dette niveau af politisk kamp underlægges andre standarder end mænd?

Mere interessant er det at få beskrevet, hvor meget kynisme og målrettethed, det faktisk kræver at være politiker i dén klasse. Graden af penge og manipulation i det spil kræver naturligvis, at man ikke distraheres af en alt for høj grad af empati. Til gengæld er det også sikkert, at denne udholdenhed kræver noget andet end blot begær efter

magt: Ideologi for eksempel. Og her tegner der sig efterhånden et billede af en kvinde, der står så solidt i midten af amerikansk politik, at hun ikke lader sig rokke meget. Det betyder også, at hun ikke vifter om sig med store planer om et nyt USA a la *New Deal* eller *Great Society*, selvom det nok kunne være det, landet har brug for.

Der er ingen tvivl om, at Hillary Clinton mener, hun kan gøre både Amerika og verden til et bedre sted – ja at hun kan gøre det bedre end nogen andre. Og hvor dén overbevisning virkelig kommer fra – det finder man ikke ud af ved at læse nogen biografier.

Martin Krasnik er journalist på Weekendavisen.

I klemme mellem Indien og Kina

Jørgen Ørstrøm Møller

En relativt let tilgængelig fremstilling, der kan anbefales enhver med interesse i ikke alene Sydøstasien, men i hvordan små lande klemmt mellem stormagter må udfolde adræthed i deres udenrigs- og sikkerhedspolitik

Asad-ul Iqbal Latif: **Between Rising Powers: China, Singapore and India.** *Institute of Southeast Asian Studies, ISEAS, Singapore, 2007.*

Igennem de seneste år er interessen for udviklingen i Asien steget næsten eksplosivt. Den har koncentreret sig om Kina og Indien i kraft af disse landes økonomiske tyngde og dermed stigende politiske indflydelse. Set fra omverdenen er temaet om Kina eller Indien eller et samspil og samarbejde mellem disse to lande det absolut toneangivende.

Set med asiatiske øjne er der imidlertid et helt andet tema, der tiltager sig megen stor interesse, nemlig hvorledes disse to giganters fremmarch på scenen berører resten af Asien herunder navnlig de små lande.

Indtil omkring 1990 var Asien et i sikkerhedspolitisk henseende stabilt område med tre kendte flashpunkter: Den koreanske halvø, Taiwan og Indien-Pakistan. De sydøstasiatiske lande levede i fred, sikkerhed og stabilitet, beskyttet, selv om de ikke brød sig om dette ord, af den amerikanske militære tilstedeværelse. De havde deres egne konflikter, som fra tid til anden brød ud i massemedierne og affødte politiske udfald; men ingen anså dem for så alvorlige, at de kunne true stabiliteten – og det gjorde de heller ikke.

De sydøstasiatiske lande levede lykkeligt uden at være konfronteret med det virkelig store spil i stormagternes stræben efter indflydelse og interessesfære. Japan gjorde sig gældende med økonomisk indflydel-

se, men søgte ikke politisk og slet ikke militær indflydelse.

Billedet efter 1990

Efter 1990 med Kinas økonomiske vækst, gradvise indtræden i den globale økonomi og dermed stigende ønske om politisk indflydelse, ikke mindst gennem permanent medlemskab af FN's Sikkerhedsråd, har dette billede ændret sig fundamentalt. Nu er alle de sydøstasiatiske lande stillet over for udfordringen om fastlæggelse af en udenrigspolitik, der tager højde for Kinas voksende magt, Indiens efterfølgende indtræden og den etablerede stormagt USA.

Det er ikke nogen let ligning, der skal løses. USA har i mange år vel-signet udviklingen i Sydøstasien og opnået megen good will og kredit gennem sin rolle som stabiliseringsmagt. Det er fortsat verdens ubestridt mægtigste magt, men USA ligger langt væk, dets økonomiske betydning for Sydøstasien er aftagende, medens det modsatte gør sig gældende for Kina. Dertil kommer, at USA igennem de sidste år tilsyneladende ikke tildeler Sydøstasien den betydning, som landene i området mener sig berettiget til. Ved gentagne møder herunder på topniveau og udenrigsministerniveau har USA glimret ved afbud eller deltagelse på lavere niveau.

Dilemmaet for de sydøstasiatiske lande er således, at prognoser og

fremskrivninger alle peger på Kina og sikkert også Indien som de vigtigste magter for området i fremtiden, men endnu ikke overstråler USA. Det er ikke nogen overraskelse, at det må og bør afstedkomme et tyngdeskift i de sydøstasiatiske landes udenrigs- og sikkerhedspolitik med stigende opmærksomhed koncentreret om Kina og Indien og mindre vægt til USA.

Dilemmaet forstærkes af, at de på samme måde som de mindre europæiske lande ikke ønsker at blive alt for afhængige af nærtliggende stormagter. Danmark har i århundreder ført udenrigspolitik under overskriften 'ikke for afhængig af Tyskland'.

For de sydøstasiatiske lande gælder dette diktum for Kina. I realiteten er der flere bolde i luften nemlig den falmende stormagt USA, Japan som ikke reelt har formået at etablere sig som en politisk modvægt over for Kina, Kina, der efter langt de flestes opfattelse kommer til at dominere Asien på godt og ondt, samt Indien, der synes at være det mest realistiske bud på en modvægt til Kina uanset, at mange herunder undertegnede ser udviklingen under overskriften Kina og Indien i stedet for Kina eller Indien.

Dette udenrigs- og sikkerhedspolitiske net af problemer, udfordringer og risici er det overordnede emne for Asad-ul Iqbal Latifs bog 'Between Rising Powers', der netop er udgivet af Institute of Southeast Asian Studies i Singapore.

LITTERATUR

Sydøstasiens traditionelle rolle

Bogens udgangspunkt er Sydøstasiens traditionelle rolle som et område, hvor mange og forskellige religioner og racer har slået sig ned. Allerede før det trettende århundrede kom jøder, arabere og persere fra det mellemøstlige område til Sydøstasien. Købmænd og handelsfolk fra Kina og Indien fulgte efter.

Verdens store religioner og civilisationer hinduisme, buddhisme, islam og kristendom er alle repræsenteret i Sydøstasien. I det nittende århundrede blev området, bortset fra Thailand, koloniseret af hollændere, briter og franskmænd, der alle i forvejen havde slået sig ned som handelsfolk og trådt i fodsporet på portugiserne.

Det er således et område, der muligvis ikke tiltvinger sig stor interesse i en traditionel udenrigs- og sikkerhedspolitik samt strategisk analyse med indflydelsessfære, strid om territorier osv.; men det er i høj grad et område, som er af vital betydning for den drejning sikkerhedspolitikken har taget igennem de seneste år. Nu peger pilen på potentielle konflikter og konfrontationer mellem yderligtgående grupper inden for religioner med påstand om, at de har ret til at påtvinge andre grupper deres opfattelse, og hvis ikke det lykkes da gribe til voldelige skridt. Dette spil er på tavlen for Sydøstasien.

Singapore er i centrum som et lil-

le geografisk område med mindre end 4 millioner singaporeanere. Landet er på størrelse med Bornholm, men her findes etniske kinesere, malayer, indere og europæere plus buddhisme, islam, hinduisme, kristendom, taoisme, konfucianisme, den jødiske tro og adskillige andre religioner.

Det er lykkedes for Singapore at opretholde ro mellem disse forskellige befolkningsgrupper, hvad der i sig selv er bemærkelsesværdigt, i kraft af de potentielle konflikter ikke mindst affødt af, at Singapore med et flertal af etniske kinesere er omgivet af Indonesien og Malaysia med et flertal af malayer.

Singapores balancegang

Den singaporeanske udenrigs- og sikkerhedspolitik er præget af balancegang mellem de stormagter, som har indflydelse i området.

I de første årtier efter Singapores selvstændighed (1965) blev landet navnlig af Kina betragtet som en amerikansk allieret med meget dårlige bilaterale forhold til følge. Kina søgte at destabilisere Sydøstasien herunder Singapore med undergravende skridt. Først da Deng Xiaoping sad fast i sadlen i begyndelsen af 1980'erne blev kursen lagt om.

Nu fik Singapore til gengæld en vigtig rolle, som lad os kalde det formidler og fortolker til det nye Kina, der slog ind på kurs mod markedsøkonomi, og i den lille bystat så mu-

ligheder for at lære af andres erfaringer uden frygt for misbrug. Der er næppe tvivl om, at bag kulisserne har Singapore spillet en væsentlig rolle som intellektuel sparringspartner for Kina og været et sted, hvor det i starten utvivlsomt usikre Kina kunne prøve ideer og tanker af med sikkerhed for, at eventuelle fejltrin ikke blev misbrugt eller førte til andre uønskede konsekvenser.

Senere er Indien kommet til. Selv om Singapores rolle over for dette land ikke har haft samme karakter som over for Kina, har Singapore i et vist omfang også kunnet bruges som sparringspartner og selv ønsket at påtage sig denne rolle.

Asad-ul Iqbar Latifs bog er en re-

lativt let tilgængelig fremstilling af disse til tider komplekse problemer. Han er velbevandret i emnet og skriver med en let og elegant pen ikke mindst takket være sin fortid som journalist.

Bogen kan anbefales på det varmeste for enhver med interesse i ikke alene Sydøstasien; men hvorledes små lande klemte mellem stormagter under skiftende omstændigheder må udfolde adræthed i deres udenrigs- og sikkerhedspolitik, med den viden, at fejltrin kan vise sig kostbare.

Jørgen Ørstrøm Møller, Visiting Senior Research Fellow, ISEAS og Adjungeret Professor, Copenhagen Business School.

Revolutionens mytologiske fædre og helte

Jens Lohmann

Fidel Castro og Che Guevara er omgærdet af en aura af revolutionær mystik og romantik. Castro er magtens pragmatiske mand, Che er idealisten, utopisten, der ofrede sit liv for sine ideer. Fire bøger søger at finde mennesket bag myterne

Anne M. Sørensen: **Fidel**. *Jyllands-Postens Forlag 2007. 376 s. ill.*

Clive Foss: **Fidel Castro 1926-2007**. *Billesø & Baltzer 2007. 184 s.*

Fidel Castro & Ignacio Ramonet: **Fidel Castro – mit liv**. *Schultz Forlag 2007. 704 s. ill.*

Jon Lee Anderson: **Che Guevara – biografien om mennesket og myten**. *Forlaget Sohn. 767 s. ill.*

“Døm mig. Det betyder intet. Historien vil frikende mig”. Fidel Castros afslutning på sin berømte forsvarstale ved retssagen mod ham i oktober 1953 efter hans bevægelses mislykkede angreb på Cubas næststørste kaserne – Moncada-kasernen i Santiago de Cuba – er et yndet citat for det officielle Cuba. Igen og igen bliver det brugt for at fremhæve at

Castro og hans revolution har opfyldt de mål han satte i talen om at forbedre cubanernes levevilkår.

Revolutionen, der sejrede i 1959 og bragte Castro til magten, afskaffede ganske rigtigt analfabetismen, gjorde kulturgoder tilgængelige for alle, skabte et effektivt og gratis sundhedsvæsen for alle, gennemførte en omfattende landbrugsreform, byggede boliger. Hvis man betragter det sidste halve århundredes udvikling i Cuba gennem positive briller, ligger det lige for at frikende Castro og hans bevægelse for de anklager det USA-støttede Batista-diktatur rejste mod ham.

Hvad man ikke kommer ind på, er de midler Castro og hans styre har anvendt for at opfylde målene og i øvrigt holde sig ved magten. En

af de ting, der gjorde Castro og hans skæggede oprørere populære og folkekære, var deres konsekvente kamp mod et stadig mere upopulært undertrykkende og korrupt diktatur. *Los barbudos* (de skæggede) fremstod som hæderlige, ukorrumperte og idealistiske.

Et indtryk, der blev understreget af især den hurtighed og konsekvens hvormed det nye styre i tiden lige efter sejren i januar 1959 slog ned på magtmisbrug fra de sejrende rebellers side.

Målet helliger midlet

Alt tegnede tilsyneladende godt og lyst i revolutionens første år. Revolutionens målsætninger kunne de fleste tilslutte sig – bortset fra taberne, Batista-styrets korrupte embedsmænd og bøddler, de store plantage- og godsejere, de udenlandske (læs: amerikanske) selskaber, hvis ejendomme blev konfiskeret eller eksproprieret, og som for manges vedkommende blev retsforfulgt hvis de ikke nåede at flygte forinden, medbringende deres formuer.

Men som det er set utallige gange i historien, når de gode viljer har sejret: målet helliger midlet. Således også i Cuba. De som svigtede eller var imod revolutionen blev der ofte gjort kort proces med – fra ‘fejfe’ partisaner i bjergene over ‘forrædere’ og afhoppere til det afsatte styres medløbere, torturbøddler og embedsmænd. Revolutionens to ledende

skikkelser og mest magtfulde mænd, lederen Fidel Castro og hans ideologiske højre hånd, den argentinsk-fødte læge Ernesto *Che* Guevara, lagde linjen. Overgrebene er blevet retfærdiggjort med, at det var nødvendigt at kæmpe *for* revolutionen og *imod* kontrarevolutionen og imperialismen.

“Hør her, revolutioner er grimme, men nødvendige, og en del af den revolutionære proces er, at den bidrager til den fremtidige retfærdighed”, husker arkitekten Nicolás Quintana at *Che* Guevara svarede ham, da han klagede over at en nær, katolsk ven var blevet henrettet.

Alt dette fremgår med forskellig tydelighed af de tre biografier om Fidel Castro og den ene biografi om *Che* Guevara, der er udkommet på dansk i efteråret 2007. Mest entydig og unuanceret er amerikaneren Clive Foss’ korte Castro-biografi. Hurtigt skrevet, med større vægt på at fremstille den cubanske diktator i et dårligt lys end på at give et nuanceret billede, som kan give en bedre forståelse af en af det 20. århundredes mest skelsættende revolutioner og manden bag den.

Fremstillingen er ofte upræcis og fuld af fejl. Hvad der kunne have været en god indføring i Fidel Castros liv og værk, er desværre blevet en ikke særlig anvendelig, sjusket bog.

Så er Anne M. Sørensens Castro-biografi anderledes omhyggelig og levende. *Politikens* Latinamerika-

LITTERATUR

medarbejder har besøgt Cuba flere gange. Hendes førstehåndskendskab til den grønne revolutionsø og hendes møde med cubanere i og uden for Cuba afspejler sig tydeligt i teksten og er med til at gøre historien levende og nutidig.

Til gengæld kniber det flere steder med mere præcise kildeangivelser og tidsangivelser. Måske skyldes det et ønske om ikke at gøre bogen for tung og 'akademisk'. Men desværre lader det mindre Cuba-kyndige læsere i stikken.

Anne Sørensen sætter Castros historie og revolutionen ind i en samtidig lokal og international sammenhæng helt frem til de senere års venstredrejning i Latinamerika, med særlig fokus på Venezuelas Hugo Chávez, der i "Castro [har] fundet en broder i ånden. Begge er de caudilloer af den gamle skole, patrioter og – ikke mindst – arge modstandere af den amerikanske hegemoni".

Det er en central pointe, som mange tekster om Castro – blandt andet Clive Foss' bog – overser i deres iver for at demonstrere, at den cubanske diktator er et skoleeksempel på en kommunistisk diktator.

Understregningen af at Castro er en moderne, nationalistisk og anti-imperialistisk udgave af den klassiske latinamerikanske caudillo kan åbne for en forståelse af hvilken type samfund han har skabt.

Også Ernesto Che Guevara bar caudillo-træk i sig. Hans absolutisme og autoritære optræden er ofte ble-

vet stillet i baggrunden i den idealiserende dyrkelse han har været genstand for i årtier. Men han var – i modsætning til den mere pragmatiske og magtstræbende Fidel Castro – samtidig en idealist, der både stillede store krav til sig selv og til omgivelserne.

I en autoritær kontekst som den cubanske revolution blev de absolutte krav han stillede, nemt indpasset, og han blev gjort til en caudillo – om end en usædvanlig én af slagsen, fordi han gerne udfordrede autoriteter og vedtagne konventioner, et træk han havde helt tilbage fra sin forholdsvis frie og privilegerede barndom.

Den amerikanske journalist og forfatter Jon Lee Andersons store Che-biografi giver et rigt nuanceret billede af en af vor tids største idoler. Han forsøger i sin levende, spændende og grundigt researchede beretning at finde frem til mennesket bag myten – så vidt det kan lade sig gøre.

For og imod Castro

At give et komplet, nuanceret og troværdigt billede af de to mytologiske skikkelser fra den cubanske revolution, Fidel og Che, er en vanskelig, for ikke at sige umulig opgave. Det viser de fire bøger til fulde. Clive Foss' kortfattede Fidel-biografi afspejler et af problemerne, nemlig hvor vanskeligt det er at holde sine egne sympatier og antipatier i bag-

grunden. Foss er ikke blot imod det diktatur Castro har skabt. Han (og oversætteren og redaktøren Ove Hermansen) bryder sig tydeligvis heller ikke om personen Fidel Castro. Det afspejler sig helt ned i kommentarerne til nogle af titlerne i litteraturlisten.

Den spansk-franske *Le Monde Diplomatique*-chefredaktør Ignacio Ramonet deler til gengæld mange af Castros holdninger. Det gør at den lange interviewbog, hvor Castro beretter om sit liv og værk, sine steder bliver uinteressant, fordi Ramonet er for ukritisk eller forsigtig. Han har ellers forberedt sig godt til de i alt 100 timers samtale som bogen er bygget på.

Ramonets indsigt og viden er tydeligvis stor, men han udnytter den ikke rigtigt til at gå mere til Castro. Måske har den cubanske leders dominerende personlighed og legendariske modvilje mod at blive kritiseret eller sagt imod på væsentlige punkter også spillet en rolle. Ramonet forsøger forsigtigt nogle steder, blandt andet da samtalen kommer ind på massearrestationerne i februar-marts 2003, men følger ikke grundigt nok op.

Bogen virker sine steder langtrukket, men er aldrig ligegyldig. Den er tydeligvis fra Castros side tænkt som en slags eftermæle. Den rummer hans egen version og fortolkninger af et langt liv og af en revolution, der er hans mere end nogen andens værk på godt og ondt. Den

giver også et billede af en karismatisk og dominerende person, der føler sig så sikker på sig selv og det han har udrettet, at han kan tillade sig at indrømme fejltagelser og fejlfortolkninger – men som også efterrationaliserer.

Derfor er gode, grundige og velresearchede biografier gode at have ved hånden. Ikke mindst den amerikanske journalist Tad Szulcs klassiker *Fidel – A critical portrait* fra 1986, *Le Monde*-journalisten Jean-Pierre Clercs politiske biografi fra 1996, *Le quatre saisons de Fidel Castro*, og spanieren Manuel Vázquez Montalbáns kringlede, venstrefløjskritiske og underfundige *Y Dios entró en La Habana* (Og Gud kom til Havana) fra 1998. Tre store mursten, der giver nuancerne og detaljerne til et kompliceret og sammensat portræt af mennesket bag diktatoren og myten.

Afbalanceret billede

Anne M. Sørensens bog er ikke helt så omfattende, men det lykkes at give et afbalanceret og nuanceret billede af personen og politikerens Fidel Castro fra hans vanskelige barndom med en dominerende og autoritær far og autoritære, katolske skoler over hans oprørske og magtstræbende ungdom og oprøret til tiden som Cubas altdominerende hersker.

Kunststykket lykkes i det store og hele. Sørensen lægger ikke skjul på

LITTERATUR

at hun ikke bryder sig om *diktatoren* Fidel Castro. Til gengæld finder hun positive træk, blandt andet via de personlige udsagn fra cubanere, der enten har mødt ham eller har været hele processen igennem siden 1950'erne – cubanere, der også for manges vedkommende er desillusionerede med revolutionens udvikling, magtmisbruget og korrupsionen, men som bestemt foretrækker et Cuba under Castro frem for alternativet med hævntørstige eksilcubanere ved magten.

Det er det bedste ved bogen, at den fremstiller de dilemmaer den sygdomssvækkede Fidel Castro efterlader cubanerne med, når han på et tidspunkt dør. Og at den klart viser, at hverken Castro, styret eller befolkningen er uforberedte på det uafvendelige: at selv ikke stærke diktatorer er udødelige.

At være som Che

Den mest afbalancerede, informative og grundige af de fire bøger er Andersons store Che Guevara-biografi. Anderson fletter naturligt det politiske og det personlige sammen til en fængslende beretning om mennesket Ernesto Che Guevara, som i levende live blev en legende og et idol for unge især i den vestlige verden, og som det cubanske styre har ophøjet til en slags helgenstatus. *Ser como El Che* (At være som Che) er et slagord man møder overalt i Cuba i dag. Skolebørnene får

det serveret hver dag, og mure og vægge er bemalet med Ches portræt og slagordet.

Anderson fortæller med detaljerigdom om, hvordan den astmatiske og oprørske Ernesto Guevara fra Argentinas bedre borgerskab blev til den kompromisløse oprører, der ikke søgte personlig magt, men ønskede at vie sit liv til at gennemføre revolutionen og skabe et nyt slags menneske, der ikke tænker på personlig magt og rigdom, men ofrer sig for fællesskabet.

Det var det han selv gjorde. Han henviste til nødvendigheden af at den enkelte gør sig fri af individuelle, materielle interesser: "Individualisme som sådan, som en persons isolerede handling i et socialt miljø, må forsvinde i Cuba. Morgendagens individualisme må være den rette udnyttelse af hele individet til fællesskabets bedste", sagde han

Han var hård i de krav han stillede til sig selv, sine nærmeste og alle, der ville deltage i revolutionen. Men han var også, fremgår det flere steder i biografien, et kærligt og hengivent menneske, som imidlertid var parat til at ofre sig selv og andre for den revolution han troede på.

I bogen citeres Che Guevara således for følgende: "Revolutioner er grimme, men nødvendige, og en del af den revolutionære proces er, at den bidrager til den fremtidige retfærdighed".

Che Guevara var parat til at ofre sig selv, sin familie og andre for at

udbrede og gennemføre revolutionen. På den tornede vej til målet syntes han ofte at være rede til at bruge alle midler – fra henrettelse af tøvende partisaner til indskrænkning af demokratiske rettigheder – for at styrke revolutionen.

Da det nye styre i slutningen af 1959 ophævede universiteternes hårdt tilkæmpede autonomi for at få kontrol med produktionen af nye akademikere, og Che Guevara i en tale til lærere og studerende på universitetet i Cubas næststørste by Santiago sagde, at staten for fremtiden ville lægge læseplanerne og styre optagelsen af nye studerende, bemærkede han tørt: “Nogle vil mene, at dette er diktatur, og OK: det er diktatur”.

Han støttede fuldhjertet Fidel Castros ord til Cubas kunstnere og intellektuelle i juni 1961: “Hvilke er de revolutionære og ikke-revolutionære kunstners rettigheder? Inden for Revolutionen: alt; mod Revolutionen ingen rettigheder”. I øvrigt et aspekt som ingen af de fire bøger kommer særlig meget ind på, desværre.

I sin skildring af Che Guevaras liv og udvikling som revolutionær skærer Anderson mange ridser i det officielle skønsmaleri af det væbnede oprør mod Batista, der bragte Castro til magten, mens Castro behændigt i sin lange samtale med Ramonet undgår at gå i dybden om den hårdhændethed han, Che Guevara og andre ledere anvendte i bjergene og

siden overalt, da de fik kontrol over landet. Anderson har under sin mangeårige research haft adgang til nye, centrale kilder, som i nogen grad tager glansen af revolutionen – uden at han i øvrigt forsøger at fremstille Che Guevara som en blodtørstig, revolutionær idealist. Selv om Guevara i lighed med Castro syntes at mene, at hensigten helliger midlet.

Sjusk

Andersons bog giver ikke kun et billede af mennesket bag myten Che. Den giver også et levende og indforstået billede af den cubanske revolution og dens ledere på godt og ondt. Det ville være en fornøjelse at læse den, hvis den ikke havde været så sjusket oversat og redigeret.

Nogle steder er oversættelsen mere ordret end meningsfuld, andre steder er der unødvendige anglicismer. Navne på personer og steder er ofte forkert stavet. Mange af henvisningerne til forklarende noter bagi passer ikke.

Dette hjertesuk gælder ikke kun Andersons bog. De to andre oversatte bøger lider også under samme sjuskeri. Ramonets bog er dog behageligt fri for de anglicismer, der synes at være en fast bestanddel af tekster der oversættes fra engelsk. Til gengæld synes oversætteren ikke at have fattet, at der er visse væsentlige forskelle på det spanske man bruger i Spansk Amerika og i Spanien.

LITTERATUR

Litteraturlisterne er et kapitel for sig. Den mest gennemarbejdede findes i Clive Foss' bog, hvor redaktøren har inkluderet relevante titler på dansk. Desværre skal han absolut give dem politisk karakter. Den lange liste i Andersons bog medtager mange titler på engelsk og enkelte på spansk, som findes i dansk oversættelse. De danske titler er desværre ikke medtaget. Ramonet medtager kun sine kilder. Den mest kortfattede findes i Anne Sørensens bog.

Disse ærgrelser til trods kan bøgerne anbefales til at trænge lidt mere ind bag hvad der gemmer sig i Fidel Castros indledningscitater og Che Guevaras ord et halvt år før sin død i Bolivia i oktober 1967: "Hvor end døden rammer os, lad den være velkommen".

*Jens Lohmann, journalist og forfatter
med speciale i latinamerikanske forhold.*

Artikler og anmeldelser i 2007

- Andersen, Bertel Lohmann *Ingen vej uden om atomkraft* **3** 35
- Bjøl, Erling *Brug og misbrug af folkeafstemninger* **4** 41
- Boel, Erik *Forenklet traktat – kompliceret løsning* **4** 5
- Carstensen, Nils *Sudan: Fredsaftale på viagra og petro-yuan* **1** 89
- Cohen, Ariel *Ruslands magtpolitik i Mellemøsten* **2** 38
- Djavann, Chahdortt *Islamismen truer demokratiet* **2** 104
- Dokument *Mulighedernes samfund* **4** 98
- Dokument *Vladimir Putin i München* **1** 55
- Døcker, Henrik *Russisk pres på Strasbourg* **1** 22
- Ehrenrich, Michael *Vejviser til USA's primærvalg* **4** 50
- Fledelius, Karsten *De nye i Unionen* **1** 81
- Gården, Hugo *Kineserne kommer* **4** 58
- Hansen, Jan Bo *Merkels udenrigspolitik* **2** 65
- Haugbølle, Rikke Hostrup *Forholdet Libyen-EU: Kærlighed af nødvendighed* **3** 98
- Hjortso, Thomas *Kosovo – når virkeligheden er svær at styre* **2** 87
- Holm, Ulla *Sarkozy: Et stærkt Frankrig i et effektivt EU* **2** 75
- Interview *Ministeren og Miljøforkæmperen: Bud på COP15* **3** 10
- Izmailov, Vjatjeslav *Tre mord på Novaja Gazeta* **1** 8
- Jarlner, Michael *Problemet Pakistan* **2** 33
- Jensen, Bent *Kulavigs eventyr* **4** 4
- Jerichow, Anders *Frygten for en religiøs tsunami* **2** 56
- Jerichow, Anders *Syv nye søstre* **3** 43
- Krasnik, Martin *Fænomenet Hillary* **4** 111
- Krogh, Torben *Dansk dilemma i Afghanistan* **2** 8
- Krogh, Torben *Prisen for at være en loyal allieret* **1** 75
- Kulavig, Erik *Kold krig på kniven* **2** 6
- Kyrø, Øjvind *Den ignorante presse* **3** 6
- Larsen, Flemming *USA's valuta – vores problem* **3** 106
- Larsen, Henrik *Forsvar med forbehold* **4** 23
- Larsen, Thomas Bindsbøll *Polonium-210 mordet* **1** 13
- Larsson, Robert *Kreml, gasledningen og sikkerheden* **1** 37
- Libak, Anna *Russisk statsopbygning* **3** 124
- Libak, Anna *Putin den Ustopkelige* **4** 72
- Lohmann, Jens *Revolutionens mytologiske fædre og helte* **4** 120
- Maegaard, Benedicte *Kaukasus: Mellem stjernestøv og ragnarok* **1** 124
- Manji, Irshad *Krænkede muslimer* **2** 115
- Møller, Jørgen Ørstrøm *I klemme mellem Indien og Kina* **4** 116
- Nauntofte, Jens *Der var engang en høj* **4** 108
- Nedergaard, Peter *ØMU'en – en solid succes* **4** 30
- Nielsen, Helle Lykke *Saddam Hussein 1937-2006* **1** 99
- Pedersen, Klaus Carsten *Dansk udenrigspolitik i tegningernes tegn* **3** 125
- Poulsen-Hansen, Lars P. *Rusland går til valg* **3** 48
- Pruzan-Jørgensen, Julie *Marokkansk demokratisk teater* **3** 90
- Pundik, Herbert *I hælene på Lasse* **4** 105
- Qvortrup, Mads *John Howard: Storhed og Fald* **4** 80
- Ringsmose, Jens & Peter Dahl Thruelsen *Giv ansvaret til Afghanerne* **2** 22
- Rubin, Marcus *Tadsjikistan: Flerkoneri og masseudvandring* **2** 97
- Rynning, Sten *NATOs troværdighed på spil i Afghanistan* **2** 14
- Seidelin, Michael & Anders Jerichow *Danmarks stemme: Andet kvartal 2007* **2** 119

- Seidelin, Michael & Anders Jerichow
Danmarks stemme: Fjerde kvartal 2007
4 95
- Seidelin, Michael & Anders Jerichow
Danmarks stemme: Første kvartal 2007
1 108
- Seidelin, Michael & Anders Jerichow
Danmarks stemme: Tredje kvartal 2007
3 115
- Sitez, Malek *Nyt civilsamfund i Afghanistan*
2 51
- Skak, Mette *Den danske Stalin-forskning*
1 116
- Skovgaard-Petersen, Jakob *Muhammed-
krisen – set fra Cairo* 4 88
- Skovgaard-Petersen, Jakob *Egyptens
Muslimske Broderskab i bevægelse* 3 61
- Solana, Javier *Lad EU gøre en forskel* 4 17
- Sperling, Vibeke *Kamp om Turkmenistans
gas efter Turkmenbasji* 1 46
- Spørgetid *EU-traktat og folkeafstemning?*
3 120
- Spørgetid *Hjælp til irakiske tolke?* 2 125
- Spørgetid *Pres på Israel?* 1 112
- Valbjørn, Morten *Jordansk lokalvalg med
nationale implikationer* 3 76
- Verdenshavet og Frederiksholms Kanal
Brud på etiketten 2 4
- Verdenshavet og Frederiksholms Kanal
Demokratisk fedtspilleri 3 3
- Verdenshavet og Frederiksholms Kanal
Har vi lært af Charta 77? 4 2
- Vestergaard, Frede *Klodens klimakterium*
3 22
- Østergård, Uffe *EU-Parlamentet: Mere magt
– mindre opbakning* 4 36
- Østergård, Uffe *Sprog i Danmark* 1 2
- Åslund, Anders *Ruslands nabopolitik:
hovmod og fald* 1 29
- Anmeldte bøger i 2007**
- Anderson, Jon Lee *Che Guevara – bio-
grafien om mennesket og myten* 4 120
- Bernstein, Carl *Hillary Rodham Clinton*
4 111
- Castro, Fidel & Ignacio Ramonet *Fidel
Castro – mit liv* 4 120
- Ehrenreich, Michael *Hillary. En ameri-
kansk historie* 4 111
- Ellegaard, Lasse *Med Gud i hælene.
Livsreportager fra Mellemøsten* 4 105
- Faurby, Ib *Det politiske spil om Kaukasus*
1 124
- Foss, Clive *Fidel Castro 1926-2007* 4 120
- Hvidt, Nanna & Hans Mouritzen (red.)
Danish Foreign Policy Yearbook 2007
3 125
- Hønnelund, Geir & Jørgen Holten
Jørgensen *Moderne russisk politik – en
indføring i Ruslands politiske system* 3 124
- Jensen, Bent *Stalin. En biografi* 1 116
- Jerichow, Anders (red.) *Pundik. Ud-
valgte artikler fra 1946 til i dag* 4 108
- Kulavig, Erik *Det røde tyranni – Stalin,
magten og folket* 1 116
- Latif, Asad-ul Iqbal *Between Rising Powers.
China, Singapore and India* 4 116
- Rosenfeldt, Niels Erik *Stalin. Diktaturets
anatomi* 1 116
- Sørensen, Anne M. *Fidel* 4 120

Det Udenrigspolitiske Selskab

er en almennyttig, uafhængig forening, grundlagt i oktober 1946. Selskabets formål er at fremme kendskabet til og interessen for udenrigspolitiske spørgsmål. Selskabet tager ikke stilling til noget politisk problem. Kun redaktion og forfattere hæfter for de i Selskabets publikationer offentliggjorte meninger.

Som medlem kan optages enhver dansk statsborger, hvis medlemskab skønnes gavnligt for Selskabets formål.

Udlændinge med særlig tilknytning til Danmark kan optages som associerede medlemmer uden stemmeret. Institutioner og virksomheder kan optages som kollektive medlemmer.

Selskabets protektor

Hans Kongelige Højhed
Kronprins Frederik

Selskabets æresmedlemmer

Henrik Henriques
Johan Vilhjelm

Selskabets bestyrelse

Merete Ahnfeldt-Møllerup,
arkitekt, p.hd.
Bodil Nyboe Andersen,
præsident for Dansk Røde Kors
Suzanne Brøgger, *forfatter*
Michael Ehrenreich, *redaktør*
Uffe Ellemann-Jensen,
tidl. minister, Selskabets formand
Lykke Friis, *prorektor*

Troels Frøling, *generalsekretær*

Kjeld Hillingsø, *generalløjtnant*

Erik Hoffmeyer, *dr.polit.*

Anne E. Jensen, *cand.polit.*

Anders Jerichow, *journalist*

Anne Knudsen, *chefredaktør, dr.phil.*

Suzanne Lassen Kürstein

Steen Langebæk, *landsretssagfører*

Anna Libak, *journalist*

Mogens Lykketoft, MF,
tidligere minister

Finn Lynge, *seniorrådgiver*

Siegfried Matlok, *chefredaktør*

Ida Nicolaisen, *seniorforsker*

Herbert Pundik, *journalist*

Tøger Seidenfaden, *chefredaktør*

Vibeke Sperling, *journalist*

Niels Thygesen, *professor, dr.polit.*

Selskabets bibliotek

er et offentligt tilgængeligt specialbibliotek inden for udenrigs- og international politik i bred forstand. Bibliotekets samlinger omfatter

- Danske og udenlandske tidsskrifter
- Diverse håndbøger og bibliografier.
- Elektroniske opslagsværker.

Biblioteket har ca. 100 danske og udenlandske tidsskrifter i fast abonnement.

Biblioteket er åbent man.-fre. kl. 12-16, eller efter aftale. Henvendelse kan desuden ske på tlf. 3314 8886 i samme tidsrum.

udenrigs

62. årgang

Grundlagt af Erik Seidenfaden og Steen Gudme

Udkommer marts, juni, september og december

Redaktionen af dette nummer sluttet 04.01.2008

Abonnementspris 250 kr., institutioner 400 kr.

Udgives med støtte fra Knud Højgaards Fond og Oticon Fonden

Udgiver

Det Udenrigspolitiske Selskab

Amaliegade 40 A, DK-1256 København K

Telefon 3314 8886, fax 3314 8520

E-mail udenrigs@udenrigs.dk

Redaktion

Anders Jerichow (ansvarshavende)

Brita Vibeke Andersen

Anna Libak

Redaktionskomité

Bodil Nyboe Andersen

Svend Aage Christensen

Ib Faurby

Nanna Hvidt

Anne Knudsen

Tøger Seidenfaden

Vibeke Sperling

Frede Vestergaard

Uffe Østergård

Direktion

Klaus Carsten Pedersen

Sekretariat

Brita Vibeke Andersen

Produktion

Skagen Bogtrykkeri og Rounborgs grafiske hus

Omslagsill.: Per Marquard Otzen

ISSN 1395-3818